

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

aydınlar ve sınıf mücadelesi

a. casanova
cl. prevost
j. metzger

yeni bir toplumsal konum mu doğuyor?
aydınların toplumsal konumu
mühendis ve kadroların durumu ve bilinçlendirilmesi
aydınların ideolojik evriminin çeşitli yönleri
ücretli aydınlar da düşünce evrimi
«goşist» ideoloji üzerine yeni düşünceler

**bilim
yayınları**

AYDINLAR VE SINIF MÜCADELESİ

**dlzg.: emek-tepe matbaası — baskı: nuradoğan matbaası — cilt numune
mücellithanesi — kapak baskı: reyo koll. şti.**

Bilim Yayıncılık Limited Ortaklığı

Piyerloti Cad. 21/1 Çemberlitaş - İstanbul

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

AYDINLAR VE SINIF MÜCADELESİ

ANTOINE CASANOVA - CLAUDE PREVOST - JOE METZGER

Çeviren :

Mehmet ÇİMEN

Les Intellectuels et les luttes de classes

Editions Sociales, Paris, 1970

Bilim Yayınları, İstanbul, Birinci Basım : Kasım 1974

İkinci Basım : Kasım 1977

İ Ç İ N D E K İ L E R

Giriş	7

BÖLÜM BİR

Yeni Bir Toplumsal Konum mu Doğuyor?

Aydınların Toplumsal Konumu	13
Mühendis ve Uzmanların Durumu ve Bilinçlenmeleri	33

BÖLÜM İKİ

Aydınlarda İdeolojik Evrimin Çeşitli Yönleri

Ücretli Aydınlarda Düşünce Evrimi	49
«Goşist» İdeoloji Üzerine Yeni Düşünceler	67

GİRİŞ

Aydınlar ve Sınıf Mücadelesi

Herkesin de bildiği gibi,, yeni bir sorun değildir **bu**. Yeni olmadığını anlamak için de **Alman İdeolojisi'ne, Kut-sal Aile'ye, Kapital'de** yer alan çeşitli analizlere, **Engels'in** mektuplarına ve **Lenin'in** bu konudaki sayısız makale, **de-neme** ve mektuplarına bakmak yeter.

Fakat dogmatizmin donmuş kalıplarına hapsolmak istemeyen Marksistlerin düşünce biçimi, klasik metinleri ünlerine göre değerlendirmekle yetinmez; söz konusu me-tinlerde yer alar; ve her zaman hatırlanması yararlı olan ilkeler geçerliliğini yitirmemiş olsa bile. Aslında zaten «klasikler» sürekli değişim süreci içinde yakalanmış bir gerçekle sıkı sıkıya bağlantılı olarak gelişen bir düşünce biçimini örnekmezler mi? Sorun az önce de belirttiğimiz gibi yeni değildir, ama, eski sorunlar, yaşadığımız çağın evrimine paralel olarak yeni terimlerle ortaya atılmakta-dır. Önemli olan bu yeniliğin **derecesini** doğru olarak sap-tayabilmektir.

Bu durumda Marksistler iki ayrı formülün çekiciliği-ne kapılabilirler:

1 — Kaba inançcılığın (dogmatizm'in) ve eskiye bağ-

İlîğin (arkaizm'in) çekiciliği: Yani hiçbir şeyin değişmediğini, ya da pek az şeyin değiştiğini ileri sürerek 1970'lerin aydınlarına —bir yığın şeyi unutmak ve bir yığının da biçimini değiştirmek pahasına— Lenin'in çarlık dönemi aydınlarına (mücadelenin bazı aşamalarında) uyguladığı sert formülleri uygulamak. Üretici güçlerde kolayca gözlenebilecek olan ve kapitalizm'in, Lenin'in de öngördüğü gibi, bir yeni (ve son) aşamaya, tekelci devlet kapitalizmine ulaşmasına dek gelen değişimleri önemsiz, giderek yok saymaya dayanan bu tutum, genellikle «Sermaye'nin aydın hizmetkârları» olarak nitelenen ve toplumsal süreçlerin başka hiçbir analizine girişmeksizin toptan «küçük burjuvazi» olarak yaftalanan aydınlar karşı da ateşli bir sertlikle atbaşı gitmektedir. (1)

2 — Oportünizm ve «çağdaşcılığın» çekiciliği. Bu ise, önümüzdeki onyılların kuş gibi uçup aşıldığını ve daha yeni başlamış olan bir evrimin sonuna gelindiğini varsaymaktan ibarettir. Bu ele alış biçimine uyarsak, «**Siberne-tik çağ**» diye adlandırılan, **tamamen yeni bir durumla karşı karşıya kalırız**. Bu çağda ikinci bir sanayi devriminin tamamlanmış ve kol emeği ile kafa emeğinin birleşmesinin hemen hemen gerçekleşmiş olduğu ileri sürülür.(2)

Her iki tez de mantığını kullanan insanı şu biçimde düşünmeye sevkeder: Artık **gerçek anlamda** bir işçi sınıfı kalmamıştır, sadece bir «kollektif üretici» vardır. Aydınlar ise, bunun içinde devrimci stratejiyi hazırlamada belirleyici, kesin bir rol oynayacaklardır.

İlerde de göreceğiniz gibi biz, **hangi anlamda alınırsa alınsın**, kavramları zamanımızın dışında olan bu ikilemi çürütmeye çalışacağız. Şu fikirden yola çıkıyoruz: «Yeni başlayan bir bilimsel ve teknik devrimi yaşamaktayız. Bunun ilerdeki etkileri ve sonuçlarının ne olacağı şimdiden ölçülüp tartılabilmiş değildir. Ancak, toplumsal hayatta olduğu gibi teknolojiye de bu devrimin

kısa vade sonuçlarının çok derin olduğu şimdiden anlaşılmıştır.»

Süregelen değışimlere tarafsız bir gözle bakarsak, çeşitli uzmanlık dallarında, özellikle mühendis, teknisyen. araştırmacı, öğretim üyesi gibi aydınların sayılarının kitle halinde artmakta olduğunu görürüz, Bu, **ücretli aydınlar** üzerindeki kapitalist sömürünün gittikçe artmakta olduğu anlamına da gelir. Bu sömürünün artması ise, aydınların gitgide artan sayıda ve daha etkin bir biçimde toplumsal ve siyasal kavgalara katılmaları demektir. Fransa'da 1968 Mayıs'ını bu bakımdan uygun bir örnek olarak hatırlatabiliriz.

Tekelci devlet kapitalizminin gelişmesi, aydınlar topluluğunun giderek daha belirli bir şekilde kâr yasasının ağırlığı altında kalması sonucunu doğurmaktadır. Madem ki bu yasa vardır, Partiye de, aydınlarla kuracağı ilişkilere sadece geleneğin kazandırdığı terimlere göre biçim vermekten vazgeçmek görevi düşüyor demektir. Parti için artık önemli olan, sadece **kişileri kendi saflarına katmak** değil, **çeşitli tabakaların tümünü bir mücadele ittifakına** bağlayacak şekilde davranmaktır.

Bu nesnel zorunluluğun ortaya çıkması, sosyalist stratejiyi baştan aşağı değıştirmeyi gerektirmez. Örneğin, Fransa gibi bir ülkede işçi sınıfının orta ve küçük köylülerle ittifak kurması çok acil bir nitelik taşımaktadır. Ayrıca, aydınlarla ittifak kurmanın düzenli bir tempoyla ve hiçbir aksaklık çıkmadan yürüyebilecek bir girişim olduğu da düşünülemez.

Bu arada bilimsel olarak saptanmış bazı olguları da unutmamalıyız. Örneğin:

— Aydınlar homojen bir kitle oluşturmazlar, bütün toplum yelpazesine dağılmış çeşitli çevreler dizisinden ibarettirler.

— Sınıf mücadelesini maskeleyen, övgüye değer bir

kapitalizm görünümü yaratan, ya da tekelliliğe karşı çıkan güçlerin eylemini çıkmaz yollara yöneltici düşünceleri hazırlayıp kotaran bazı «aktif ideologlar» vardır. Bunların dışında, aydınların büyük çoğunluğu —ve bu arada ücretli aydınlar— burjuva ideolojisinin ve bu ideolojinin yan ürünlerinin etkisinden kurtulamamışlardır. İkinci Dünya Savaşı'ndan beri **egemen ideolojiye** indirilen güçlü darbelerle rağmen, bu böyle olmaya devam etmektedir.

— Sınıf kökenleri ve burjuva üniversitelerinde gördükleri eğitim nedeniyle, aydınların çoğu işçi sınıfının kesin rolünü «kendiliklerinden» kabullenmekte tereddüt ederler. Oysa sonuna dek devrimci olan tek sınıf işçi sınıfıdır ve bu sınıfın nicel ve politik önemi, çağımızda durmadan artmaktadır.

Bu güçlükleri kendimizden saklamak tedbirsizlik ve aldatmaca olur, dürüstlüğe sığmaz. Bu güçlükler sosyalistleri yıldırmaz... Sosyalistler, işçi sınıfıyla aydınların zorunlu ittifakını başta gelen sorunlardan biri saymakta ve üzerinde dikkatle durmaktadırlar.

Bu küçük kitabın amacı hem bu konudaki dikkatli bir araştırmanın kanıtı olmak, hem de söz konusu sorunların derinliğine incelenmesine ve bu zorunlu ittifakın gerçekleşmesine katkıda bulunmaktır.

BİRİNCİ BOLÜM

YENİ BİR TOPLUMSAL KONUM MU DOĞUYOR?

AYDINLARIN TOPLUMSAL KONUMU

Hemen hemen on yıldan beri, Fransız toplumunda aydınların ağırlığı gün geçtikçe daha fazla hissedilmektedir. İnsan bilgisinin hızla artması, gereksinmelerin ve kültürel araçların çoğalması nedeniyle, aydınlar çağdaş dünyanın değişiminde gitgide artan bir rol oynamaya başlamışlardır. 1968 Mayıs'ında kapitalist düzeni sarsan bunalım, bu gelişmenin anlamlı bir örneğidir. Önce aydın katmanlarında başgösteren bunalım daha sonra genişlemiş ve emekçilerin tümüne yayılmıştır. 1968 ilkbaharındaki o büyük kitle eylemlerini önce üniversitenin ve aydınların başlatmış olması önemli bir sorun olarak ele alınmalıdır. Söz konusu olay, nesnel kökleri bakımından olduğu gibi, derin anlam ve kapsamı bakımından haklı gerçekler ileri sürer ve harekete yön verip bunu uygularken, aydınların dayandıkları ideolojik temaların çeşitliliği ve birbirleriyle çelişir nitelikte olmaları dikkati çekmektedir. Kapitalizm, bu dönemde çeşitli açılardan eleştirilirken, reformcuların, hayalciliğin yol açtığı süslü bir anlatımı be-

nimsemeleri, ya da hitabet ustalarının ütopya başvurmalarına sık sık rastlanmıştır.

Aydınlar ve öğrencilerin, peşpeşe yayınlanan bir yığın kitap ve yazıyla yeni devrimci sınıf gibi sunulmaları, işçi sınıfı ve örgütlerine ise çeşitli biçim ve derecelerde, halk mücadelesinin yönetim ve yönlendirilmesinde hak iddia etmekten vazgeçmeleri için telkinlerin yapılması, bu analizi o ölçüde gerekli kılmaktadır.

Alain Tourain gibi bazı kimseler «Fransa'da işçi sınıfının, tümüyle bir devrimci sınıf olmaktan çıktığını, bu yüzden Leninizm'in bu ülkede devre dışı kaldığını» ileri sürmektedirler.(2) Bunlara göre, «Şimdi en önemli husus kâr birikimi değil, bilgi birikimidir. Bu bakımdan öğrenciler sorunun tam içinde yer alan örnek bir kategori oluştururlar. Bu anlamda öğrenciler teknisyenlere, teknik işlerde çalışan genç işçilere —bu arada Fransız Radyo Televizyon Örgütünde çalışanlara— yaklaşmış durumdadırlar.»(2)

Diğer bazı kimseler ise, «bilimin doğrudan bir üretici güç haline geldiği» yolunda reddedilmesi zor bir gözlemden hareket ederek, bilimsel uğraşları olanların bundan böyle proletarya ile bütünleştiği sonucuna varmaktadırlar. Bunlara göre, böylece büyük ölçüde genişlik kazanmış olan işçi sınıfı, **toplumsal konumunun** sağladığı koşullar nedeniyle kendisini başarıyla yönetebilecek bir grubu da kapsamış olmaktadır. Böylece, bilimsel analizin profesyonelleri olan aydınlar topluluğu, sanayi proletaryası ile tam olarak bütünleşmelerinin kendilerini ittiği sınıf mücadelesinde işçi hareketini tüm olarak yönetmek için gerekli niteliklere **önceden** ve konumlarının bir lûtfu olarak sahip oldukları için, bu önderliğe **bir toplumsal katman** olarak hak kazanmış bulunacaklardır.

Bu düşünce şekli, Epistomon'un hipotezine yakın gö-

rünüyor. Epistomon'a göre, «Belirli bir toplumun iç çelişkileri bilinçli hale geldiğinde, aydın gençlik, genel toplumsal yapı ile bu yapıyı oluşturan öğeler arasında bir bağ oluşturur.»(3)

Burada söz konusu olan şey boş tartışmalar değildir. Tartışmanın hedefi çok önemlidir. Bu tartışma içinde takınılabilecek en kötü tutum, aydınlar kesimindeki gelişmeyle ortaya çıkan yeni olayları, kendinden emin bir işçi hayranlığıyla, önemsemeden ele almak olacaktır. Halk kitlelerinin içinde bulundukları süreçlere yönetilecek dikkatler, tekelci devlet kapitalizmiyle mücadelede birlik sağlamak için harcanan çabalardan ayrı düşünülemez, Bu nedenle sosyalistlerin, günümüz aydınlarının kendi gereksinmelerini anlattıkları dil ve aldıkları tavrı, dalgın (veya heyecanlı) bir dinlemeyle geçiştirmeye herkesten daha az hakları vardır. Bu konuda büyük ölçüde kollektif çabayı harekete geçirme zorunluğu ortadadır. İdeolojik düzenden ekonomik düzene kadar bütün bu gerçeklerin inceden inceye analiz edilebilmesi, birçok belge ve kaynağın incelenmesini ve eleştirilmesini gerektirmektedir.

Size sunduğumuz sınırlı nitelikteki bu notlar, özellikle teknolojik olguları ve günümüz Fransa'sındaki üretim ilişkilerinin gelişmesini kapsayan derinlemesine bir inceleme olmak iddiasında değildir. Sadece bazı verileri ve tezleri ortaya koymak için hazırlanmıştır. Bundan amaç da sadece aydın katmanların ve bu grup içindeki ideolojik akımların nesnel durumlarını önemli yanlarıyla göz önüne serip, değerlendirmektir.(4)

Bilimsel ve Teknik Devrim Şimdiden Gelçekteymiş midir?

Aydınların toplumsal konumunu etkileyen değişimler,

halen Fransa'da üretim ilişkilerinde meydana gelen büyük değişiklikler sürecinden ayrılmaz. Tekelci devlet kapitalizminin, çağdaş üretici güçlerin gelişmesini dikkate almayacağı düşünülemez. Çağdaş üretim mekanizmasının gitgide daha karmaşık hale gelmesi, ekonomik atılımlarda bilimin doğrudan doğruya oynadığı rolün öneminin artması, tarafsız gözle bakıldığında reddedilmesi olanaksız gerçeklerdir. Tekelci devlet kapitalizmi bu oluşumu bir derece frenlese bile, bu gerçekler yine de var olacaktır. Genel olarak tekniğin, bilimsel bakımdan gitgide daha çapraşık hale gelecek biçimde ve üretim faaliyetinin gitgide daha geniş alanlarına yayılmasına tanık oluyoruz. **«Üretim, bilimsel ve teknik araştırmayı gerekli kılar ve bu araştırmanın sonuçlarını çabucak benimser. Bilimsel araştırma ise yeni üretimler doğurur.»**(5) Tekniğin üretim süreçleri üzerinde yaptığı etki ve yarattığı değişimler henüz doğanın toplumsal kullanımındaki nitel bir değişikliğin sonucu değildir.(6) Bunun da başlıca iki nedeni vardır:

— Aydınların emeğinin de kısmen üretimle bütünleşmesine yol açan, üretici güçlerin hızla toplumsallaştırılması. (Bu kaynaşmanın kaynağı aslında kapitalizmin kendisi olsa bile, kapitalizmin temel eğilimlerine karşıtlıklar taşır.)

— Sermayenin ölçsüz birikimi. Bu durum, üretici güçlerin toplumsallaştırılmasına olanak hazırlamış ve yeni teknikler geliştirilmesini sağlayarak gitgide daha geniş kaynaklar yaratmıştır.

Soruna bu çerçevede içinde bakılırsa, **«teknik devrim» içinde yaşadığımız dönemde gerçekleşip tamamlanmış olduğunu söylemek erken olacaktır.** Sanayi üretimi bütünü içinde otomatikleşmiş üretimin payı henüz çok düşüktür. Ancak, bu sınırlar içinde sanayi, bilim-

.sel ve maddi üretim faaliyetlerinin kendi aralarında, daha şimdiden, gitgide sıklaşan bağlar kurmuş oldukları söylenebilir. Bilindiği gibi, artık keşiflerle, bunların uygulama alanına konması arasında geçen zaman iyice azalmıştır. (7) Örneğin yarı iletkenlerle ilgili araştırmaların 1958'de başlamasıyla, transistörlerin piyasayı doldurması arasında on yıllık bir dönem ya geçmiş ya geçmemiştir. Bu temelden hareketle, bu tip üretici güçlerin kullanılması, maddi sanayi üretim süreci içinde de, uygun aklî ve zihni yeteneklere sahip ücretliler tabakasının, geçmişe kıyasla büyük ölçüde genişlemesini gerektirmektedir. Teknisyenlere, araştırmacılara ve mühendislerle duyulan gereksinme hızla artmaktadır; daha da artacağı gibi... Tarım dışı çalışan nüfusun 1961'den 1975'e kadar, nitelik düzeylerine göre göstereceği gelişmeyi inceleme amacıyla yapılan araştırmalar da bunu doğrulamaktadır.. (8) Bu araştırmalar, diğerlerine oranla üniversite eğitimi alanların sayısında hızlı bir artış olduğunu göstermektedir. Sanayide, özellikle petrol gibi önemli kesimlerde, uzmanların ve teknisyenlerin payının önemi bir misli artma yolundadır. (Tab. 1)

Buna bağlı olarak, toplumsal faaliyetin gitgide daha çok sayıdaki kesimlerinde, çözülmesi gerekli sorunların karmaşıklığı da artmaktadır. Kapitalist gelişmenin bu aşamasında, yönetimin, çözeceği sorunların bilimsel ve teknolojik düzeyine uygun bir mekanizma ve personelle donatılmış olması zorunluğa ortaya çıkar. Büro makinelerinin (yazı, hesap ve teksir makinelerinin) ortaya çıkışı da, idari işlerde görev bölümü ve uzmanlaşmaya yol açmıştır. Bugün bilgi işleme alanında kullanılan büyük makineler otomasyon bakımından sanayi alanlarında kullanılanlarla aynı etkiye sahiptir. Bu arada bir kısım personelden beklenen nitelikler azalırken diğer yandan gitgide daha yüksek bilimsel niteliklere sahip., yönetim ve

ekonomi alanında çalışan teknisyenlerin sayısı da artmaktadır.

(Tablo 1)

**BAZI SANAYİ KOLLARINDA NİTELİĞE
GÖRE DAĞILIM (% olarak)**

KOLLARI SANAYİ	PETROL		KAUÇUK KİMYA VE		SANAYİ MASİ ORTALA-		MEKANİK RİK VE ELEKT-	
	1961	1975	1961	1975	1961	1975	1961	1975
Uzmanlar	11	17.5	7	12.7	4.0	8.9	4.9	11.7
Teknis- yenler	20.5	44.0	11	17.0	6.5	11.0	10.3	17.9
TOPLAM...	31.5	61.5	18	29.7	10.5	19.9	15.2	29.6
İŞÇİLER	48.5	31.0	62	49.0	79.1	67.7	73.0	57.4

.Aydınlar katmanının nicelik bakımından büyümesinin bir nedeni de, tekelci devlet kapitalizmi çerçevesinde genişleyen âretken güçlerin ortaya çıkan yeni gereksinmeleridir diyebiliriz. Gerçekten de bu sistem, tüketim biçiminin toplumsallaşması yönünde nesnel bir eğilim yaratmaktadır. (9) Bu eğilim önce üretimin toplumsallaşmasını hızlandıran ve boş zamanların değerlendirilmesi, tatil yapma beslenme, eğitim vb... bir çok toplumsal gereksinmenin daha geniş bir biçimde karşılanması koşullarını yaratan «üretici güçlerin gelişimine» bağlıdır. İkinci olarak oynadığı ekonomik rolü gözden uzak tutmamak gerekir. Bu rol ise, toplumsallaştırılmış kamu tüketimini zorunlu olarak geliştirir. Yani, gereksinmelerin karşılanma-

sı için çalışan servisler muazzam boyutlara erişecek kadar gelişirler. İnsangücü (kapitalizmin Malthus örneği zorlamalarına rağmen) eğitim, bakım ve boş zamanları değerlendirme alanlarına kayar. Örneğin tıp kesimini ele alırsak, bu alanda bilimsel açıdan karmaşık nitelikteki modern malzeme ve donanım gereksinmesi büyüdükçe, bu malzemeyi kullanacak yetenekte personel gereksinimi de artar. Daha önc işaret ettiğimiz üretimin yapısındaki bu nitel evrim, iş-gücünün oluşumunda ve korunmasındaki maliyeti de artırır. Tekelci sömürünün çeşitli biçimlerine ve üretim güçlerinin gelişmesine bağlı olan bu yeni ve vazgeçilmez gereksinimler, özellikle dinlenme, eğitim ve beslenme alanlarında ortaya çıkmaktadır. (10)

İşçilerin eylemi, tekelci iktidarı istese de istemese de bu gereksinimleri dikkate almak zorunda bırakır. Nitekim sağlık ve özellikle eğitim alanında, Fransa'da de Gaulle'cü iktidarın son yıllarında tuttuğu yol, iktidarı yeni gereksinimleri kısmen de olsa karşılamak ve beşerî üretici güçleri, maddi üretici güç düzeyine çıkarmak zorunda kaldığını göstermiştir. Her an karşı saldırıya geçmeye hazır olan tekeller ve bu tekellerin devleti ise, bu gereksinimleri karşılayacak toplumsal ve yönetsel organların, aşılmaz sınırlar içinde olsa, önemi gitgide artan bir rol oynamasını kabullenmek zorunda kalmaktadır. Bundan da öğretmenlerin, araştırmacıların, tıbbî, toplumsal ve kültürel hizmetlerde çalışan uzmanların sayılarının giderek arttığı ve daha da artacağı sonucu çıkar.

Ayrıca tekelci devlet kapitalizmi, hem kendine düşen yeni siyasal ve ekonomik işlevleri yüklenen devlet ücretlileri ordusunun bir çığ gibi büyümesine, hem de «hizmetler» sektörünün ticaret, maliye, kredi, sigorta, reklâm gibi alanlarda sağlıklı bir şekilde yaygınlaşmasına yol açar. Piyasa bunalımlarının zorlamalarını biraz hafifletmek için

«hizmetler» sektörünün bu gelişimi zorunlu bir hale gelmiştir.

Bu alanlarda da, hem teknik gelişmelerin hem de ticari ve aynı zamanda dolaylı olarak siyasal ve ideolojik görevlerin büyüklüğü, tekelleri ve tekeller devletini yirmi yıl öncesine oranla bilimsel bakımdan daha kaliteli ve düşünsel alanda yaratıcılık taşıyan personel ve yöntemler kullanmaya zorlamaktadır. Yani teknokratlara olduğu kadar, teknisyenlere de duyulan gereksinme artmaktadır. Örneğin beşerî bilimler alanında teknisyenlerin kullanılışı son yıllarda artmaya başlamıştır.

Tekelci devlet kapitalizmi sisteminde üretici güçlerin yaptığı hamle sadece yeni aydın katmanları yaratmakla kalmamış, aynı zamanda, şimdiye kadar mesleki faaliyetlerini bağımsız yürüten aydın orta katmanların toplumsal durumlarını da hızla değiştirmeye başlamıştır. Eskiden doktorlar, avukatlar, vb... esnafırlarınkine benzer bir ekonomik konuma sahiptiler. Şimdi bunların meslekleri değil ama, mesleklerini «esnafça» yürütüş biçimleri tehlikeye düşmüş durumdadır.

Bilimsel ve teknik devrim, örneğin tıpta, maliyeti çok yüksek yatırımlar yapılmasını ve uzmanlar arası bir işbirliğini gerektirmektedir. Öte yandan malî bakımdan daha güçlü olan tekelci burjuvazi de sermayenin faaliyet alanını kârı yüksek yeni kesimleri yaymak için sürekli çaba göstermektedir.

Bu çerçeve içinde, gittikçe daha çok serbest meslek sahibinin **ücretli** olarak çalışmaya başlamasıyla, **aydın-esnaflığında bir azalma** eğilimi başgöstermiştir. (11) İster Amerika Birleşik Devletleri'nde ticaret ya da sanayi alanındaki kapitalist girişimler bünyesinde olsun, ister Fransa'da bankalar veya malî şirketlerin girişimleriyle kurulan

uzmanlaşmış kapitalist girişimlerde olsun bu eğilimin arttığı görülmektedir.

Demek ki, tekelci kapitalizm çerçevesinde yer alan üretici güçlerin gelişmesi şu iki süreci yaratmaktadır: Aydın katmanlarının **nicel artışı** (Tablo 2) ve esnaf-aydınlar kesiminde küçülme şeklinde kendini gösteren **kısmî nitel değişim**. 1954 ve 1962 yılları arasındaki sayımları karşılaştırdığımızda bu iki hareketi bir arada görürüz. En az lisans düzeyinde eğitim isteyen mesleklerin (teknisyen, öğretmen, bilimsel meslekler ve yüksek uzmanlar) hızla arttığı yadsınacak gibi değildir. En hızlı artış ise ücretli aydınlar kesiminde görülmektedir. (Öğretmenlik ve fen-edebiyat dalları: + % 56 mühendislik ile yüksek uzmanlık: + % 44) Serbest mesleklerde ise önemli bir değişiklik kaydedilmemiştir.

Günümüzde sözü çok edilen bilimsel ve teknik devrim sadece başlangıç aşamasındadır. Örneğin, Fransa'da doğanın toplumsal amaçlarla kullanımında **nitel** bir değişim olduğunu söylemek henüz olanaksızdır. Bilim ve teknolojinin genel anlamdaki gelişmesi nedeniyle tekelci devlet kapitalizminin egemen olduğu bir toplumda kendini gösteren gereksinimler yüksek düzeyde düşünsel yetenekleri olan personel sayısının geniş ölçüde artmasını gerektirmektedir. Bu, üretim güçlerinin nesnel ve maddî yönü ile yüksek nitelikleri içeren insanî yönü arasındaki zorunlu uyumun birinci aşamasıdır. Bu aşama, diğerlerini de peşinden sürükler: Örneğin, aydınlarda bilim ve teknik alanındaki uygulamalardan doğan yeni gereksinme ve yeteneklerin bulunduğunu varsayar. Bunlar, bu tür uygulamaların devamı için de zaten gereklidirler.

1 — Çeşitli teknik ve bilim dallarının hızla gelişmesi ve bunların kendi aralarında kurdukları sıkı bağlar, aydın-

(Tablo 2) *

1954-1962 Arasında Faal Nüfusun Toplumsal-Mesleki Kategorilere
Göre Dağılımı

Kategoriler	1954	1962	Değişme Yüzdesi	Sayı olarak artıma ya da eksilme
Çiftçiler	3.966.015	3.011.600	— 24,1	— 954.415
Tarımdaki ücretliler	1.161.356	829.600	— 28,6	— 331.756
Ticaret ve endüstride pat- ronlar	2.301.416	1.996.560	— 13,2	— 304.856
Serbest meslekler ve üst kademe uzmanlar				
Serbest meslekler	120.420	124.340	+ 3	
Profesörler (öğretmenler), edebi ve bilimsel meslek- ler	80.720	126.040	+ 56	
Mühendisler ve üst kade- me uzmanlar	353.120	510.660	+ 44	
Toplam	554.260	761.040	+ 37,4	206.780
Orta kademe uzmanlar				
İlkokul öğretmenleri Sağ- lık ve Sosyal hizmetliler .	399.280	530.340		
Teknisyenler, orta kademe idari uzmanlar	740.160	960.190		
Toplam	1.139.340	1.490.500	+ 32,5	351.160
Memurlar				
Büro memurları	1.634.540	1.914.520		
Ticari işlerdeki memur- lar	439.200	501.780		
Toplam	2.073.740	2.416.300	+ 16,8	+ 342.560
İşçiler	6.489.871	7.024.040	+ 8,2	+ 534.169
Hizmetler personeli	1.017.789	1.042.020	+ 2,4	+ 24.231
Diğer kategoriler	513.937	592.800	+ 15,3	+ 78.863

lara aynı zamanda mesleki ve çok yönlü bir eğitime sahip olma gereğini duyurur. Çeşitli dallarda bilgi sahibi olmak ve bilgiyi sürekli yenilemek, daha şimdiden bir zorunluluk halinde kendini hissettirmektedir. Bilimsel ve teknik devrim daha ileri aşamalara geçtikçe, kültürel gereksinme ve yeteneklere sahip olma zorunluğu da artacaktır. Bütün yaşam boyunca geçerli bir bilgiler bütünü yerine, yaşam boyunca sistemli bir biçimde yeni bilgiler kazanma ve sürekli bir kültürel zenginleşme, **teknğin hızlı gelişme dönemlerinde toplum faaliyetine katılabilme bakımından zorunlu bir oluşumdur.** (12) Orta öğrenim ve üniversite öğrenimi sistemleriyle kültürel sistem, üretim güçlerinin gelişmesinin yarattığı bu yeni gereksinimleri karşılamak zorundadır.

2 — Bilimsel ve teknik kadrolar böylece karşılıklı bir bağımlılık düzeyine vardıklarında, esnaf-aydınlar kesimi de zamanla yetersizliğini gösterir hale gelmekte ve parçalanmaktadır. Çağımızda bilimin ve buna bağlı olarak gerekli maddî araçların gelişmesi, kollektif bir uygulamayı da zorunlu kılmaktadır. Tek başına bir bilimsel çalışma artık verimli olmaktan çıktığı gibi, olanaksızdır da. Şimdi geniş maddî olanaklara sahip, geometrik bir hızla gelişen bilgi sistemlerine dayanan kollektif ve yoğunlaşmış birimler halinde çalışmanın zorunlu olduğu bir dönemde yaşamaktayız.

3 — İleri derecede karmaşık bir düzeyde gelişen tekniklerin ve bilgilerin bir arada uygulanması, kişisel yeteneklerin üstünlüğü kadar teknik, bilimsel ve kültürel nitelikte hazırlayıcı çalışmaların akılcı bir biçimde ve özgürce düzenlenmiş bir koordinasyonunu da gerektirmektedir. «Tasarlama-gerçekleştirme» sürecinin bütününe akılcı bir yön verme ve plânlama zorunluğu, aydın

katmanlarına, yapılacak işin nasıl başlayıp nasıl gelişeceğini ve sonuçlanacağını iyice bilme ve kontrol edebilme gereğini getirmektedir. (13) Mühendisler, uzmanlar ve teknisyenler için bu zorunluluk özellikle mevcuttur. Aydın katmanlarından etkinlik, akılcılık, bilimsel ve teknik bir gelişme beklendiği kadar, tasarlama-gerçekleştirme sürecine yön verme yeteneği de beklenir. Zaten söz konusu aydınların toplumsal varlıklarının ve emeklerinin gerekçesi ve emeklerinin gerekçesi ve temeli de budur.

Kısaca değindiğimiz bu gerçekler biraz çapraşık niteliktedir. **Nesnel olarak zorunlu** olan bu yetenekler, maddi üretici güçlerin gelişmesinin doğurduğu yeni zihni donanımı oluştururlar. Bu yetenekler üretici güçlerin kullanılması açısından vazgeçilmezdir. Bir bütün olarak ele alınan teknolojik, bilimsel ve kültürel potansiyelin, insanî, toplumsal ve ruhsal (psşik) unsuru olarak, çok önemli bir parçasını oluştururlar. Oysa bu yetenekleri taşıyan insanlar, çoğu zaman bunun anlamının ve gerçek kökenlerinin farkında değildirler. Aslında herşey, söz konusu niteliklerin kazanılmasını ve kullanılmasını etkileyen toplumsal koşullara bağlıdır. Buna göre bu nitelikler, bireyde öznel gereksinimler biçiminde ortaya çıkar. Bu gereksinimlerin bilincine varılması ve bu bilince varmanın ideolojik çeşitlilikleri ise, bir yandan üretici güçler üzerindeki toplumsal ve politik denetim biçimlerine, öte yandan da aydın katmanlarına üretim ilişkilerinde verilen yere bağlıdır. Bu ilişkileri incelediğimizde, aydın katmanların toplumsal konumlarının birbirlerinden ne kadar farklı olduğunu görebiliriz. Yine bu ilişkileri incelemekle, aydın katmanlarının toplumsal pratiklerinde yer alan yeni yönlerinin taşıdığı çelişkilerinin taşıdığı çelişkileri de daha iyi kavrayabiliriz. Bu noktadan hareket edildiği zaman, bu katmanlar içinde geliştiği görülen ideolojik kategorilerin anlamı daha açık bir biçimde ortaya çıkar.

Öte yandan kapitalist toplumda, çağdaş üretim güçlerinin gelişmesi ve uygulanması, tekelci burjuvaziye, sermayenin faaliyet alanını, kârlılığı yüksek olan yeni kesimlere doğru yaymaya zorlamaktadır.

Geleneksel olarak çok sayıda bağımsız meslek sahibini barındıran tarımsal üretim ve hizmetler gibi kesimlerde, köylüler, zanaatkârlar, küçük ticaret erbabı ve serbest meslekler yok olmak, «bağımlı» bir duruma düşmek, ya da «ücretliler» arasına katılmak durumuyla karşı karşıyadırlar. Tekelci kapitalizm ve onun devleti, bir yandan da proleter olmayan ücretli ara katmanların büyümesine yol açar. Bu ara katmanlar, politika, ekonomi, kültür, ticaret, bilim, teknik ve reklâm alanlarına kayma yolundadırlar. Esnaflar Fransa'sı, bugün, ücretliler Fransa'sı olma yolundadır.

Bu evrim üç ayrı yol izler :

a) Kentlerde geleneksel orta katmanları oluşturanların sayısı azalmaktadır. Bunlar 1954'te, kentlerdeki faal nüfusun %12,5'i iken, 1962'de %11'e inmiştir. (Aynı dönemde, çalışan köylü kesimi %20,3'ten %16,6'ya düşmüştür).

b) İşçi sınıfının önemi artmıştır. Bu sınıf 1954'te faal nüfusun %40'ını oluştururken, 1962'de %43'e çıkmıştır.

c) Genel olarak ücretli emekçilerin sayısındaki artış oranı diğer çalışanlardan daha da hızlı olmuş, 1954'te 12.100.000 iken, 1962'de 13.200.000'i bulmuştur. Bu artış %9,1 oranındadır, yani 1962 yılında çalışan nüfusun %28'ini oluşturmaktadır. (14)

Aydınların durumu da bu sürecin tüm görünümünün dışında incelenemez. Bunu hatırlamak demek, aslında aydınlar sorununun üretim ilişkiler içindeki konumunun ne derece çeşitli ve ne derece karmaşık olduğunu da belirt-

mek olacaktır. Gerçi aydınların büyük çoğunluğu büyük sermayenin nesnel olarak sömürdüğü halk katmanlarına dahil iseler de **«tekelci buruvaziye bağımlılıkları farklı görünüme sahiptiler.»** (15) Aydınlar, gördüğümüz gibi, tekelci devlet kapitalizmi ve üretici güçlerin gelişmesi yüzünden, sayıları duımadan artan yeni ücretli katmanlarıyla gitgide daha belirgin bir biçimde bütünleşmektedirler. Fakat bu ücretliler içinde de toplumsal konumları bakımından öyle ayrılıklar vardır ki, bunları kısaca da olsa incelemek gerekir.

Üretimde Çalışan Mühendisler ve İşçi Sınıfı

1 — Her şeyden önce, ücretli aydınların bir bölümünün yavaş yavaş işçi sınıfıyla bağlantı kurduğuna işaret etmek gerekir. Joe Metzger bu konuyu daha ileride inceleyecektir. Burada sadece, aydınların, «maddi üretim alanıyla bütünleşmiş emekçiler» ve «maddi üretim araçlarının sahipliğinden yoksun üreticiler» gibi iki ayrı nitelikte işçi sınıfına katıldıklarını belirteceğiz. Gerçekten üretim, sonuç olarak, insanla doğa arasında ilişki kuran ve maddi «şeyler» yaratan faaliyettir. (16) «Üretken emeği belirleyen unsur maddi üretimden doğar.» (17) Üretici olmayan ya da dolaylı üretici olan emek, işte bu noktadan itibaren varolabilir: «Üretici olmayan işçilerin varolmalarının ve varlıklarını devam ettirmelerinin maddi temeli üretici işçilerce yaratılır.» (18) Maddi üretime katılma, işçi sınıfı konumunun belirlenmesi bakımından yeterli sayılamaz. Sanat-kârlar ve köylüler kendi üretim araçlarının mülkiyetine (kısmen de olsa) sahip olan üretici emekçilerdir. Yalnızca sanayi üretimine bağlanmış işçi sınıfı, üretim araçları üzerinde hiç bir mülkiyete sahip olmaksızın maddi üretim alanında yer alır. Günümüzde üretim süreci, gitgide çapraşık tekniklerin sonucu haline geldikçe ve bilimin ge-

lişmesine daha da da sıkı bir biçimde bağlandıkça, işçi sınıfının bileşimi de büyüüp gelişmektedir. Karl Marx, «artık üretici olmak için, elini doğrudan işe değdirmek gerekmiyor; kollektif emekçinin bir organı olmak ya da bunun herhangi bir fonksiyonunu yerine getirmek yetiyor» demişti. (19) İşte bunun içindir ki, «bir bütün olarak ele alındıklarında bu işçiler (kol işçileri ve beyinlerini çalıştıran mühendis işçiler) kollektif üreticiler olarak, canlı bir makina oluştururlar. Aynı şekilde üretim de bir bütün olarak ele alındığında, bunların iş-güçlerini sermaye ile değiştirdikleri ve sermayedarın parasını, sermaye olarak yeneden, kendini değerlendiren bir değer, üretici bir değer olarak, ürettikleri görülür. Bu insanların her birinin sermaye karşısındaki durumu ücretli bir işçinin ya da gerçek deyimiyle üretici bir işçinin durumundan farksrzdır.» (K. Marx, Artık-Değer Teorileri)

«Kollektif emekçinin» geçen yüzyıla oranla daha yaygınlaşması ve daha çok entellektüel işlev görmekte olması bilim ve tekniğin çağımızda geçirdiği büyük aşamanın gözden kaçmayan bir olgusudur. İşte bu anlamladır ki, ürünün üretilmesini elbirliğiyle sağlayan mühendisler, teknisyenler, plânlama ve hesap uzmanları (üretim araçlarının mülkiyetine sahip olmadan) işçi sınıfıyla, nesnel olarak, kollektif emek çerçevesinde bütünleşmektedirler. Ancak bu bütünleşmenin bilincine varmamışlardır. Bu da, kapitalist sistemde kollektif emeğe, katılma biçimlerinin çeşitliliğinden doğmaktadır. Örneğin üretimde çalışan mühendis, çoğunlukla hem kollektif emekçi, hem de sermayenin temsilcisi olarak çalışmaktadır. Esasen üretimi gerçekleştiren yönetim çalışmalarıyla, sermayeyi yöneten (ve üretici olmayan) çalışma arasında ayırım yapmak her zaman kolay olmamaktadır. Gerek mühendislerin kendilerinin, gerek öteki emekçile-

rin, mühendislerin üretimdeki durumunu somut bir biçimde inceleyerek bir sonuca varmakta güçlük çekmeleri de zaten bundan ileri gelir. (20)

1962 sayımına göre, bu aydınlar grubunun sayısı 400.000'i geçmekte, yani faal nüfusun % 2.1'den daha azını (işçi sınıfının yirmide birinden azını) ancak bulmaktaydı. Oysa şimdi bu grubun önemi o derece artmıştır ki, üretim faaliyetinin en ileri biçimlerine bağlı bazı sanayi kollarında, birinci plânda yer almaktadır.

2 — Aydınların büyük çoğunluğu (öğretmenler, araştırmacılar, idari kadrolar ve tıbbî hizmet uzmanları) proleter olmayan ücretliler katmanlarını önemli ölçüde şişirmektedirler.

Şu şişme de çağdaş üretici güçlerin, tekelci devlet kapitalizminin gereksinimleri çerçevesinde yaptığı atılıma sıkı şıkıya bağlıdır. Bu ücretlilerin bir bölümünün sayısı, hizmetler kesiminin (ticaret, maliye, kredi, sigorta, rekâlcılık, devlet aygıtının bürokrasisi) sağlıklı bir biçimde büyümesiyle orantılı olarak artmaktadır. Bunların çalışması, ekonomik alanda bütünüyle üretici olmayan bir niteliğe sahiptir. Diğer sektörlerdeki (öğretim, sağlık, kültür) ücretli aydınlar, daha önceden de değindiğimiz gibi, önemi gitgide artan işler görmektedirler. Bu işler de tekelci devlet kapitalizminin sınırları içinde, emeğin üretken gücünün artmasını sağlayan gereksinimleri karşılayıcı niteliktedir ve bu aydınların üretim ilişkileri içindeki yeri gerçekten çok orijinaldir. Bunları kendi çalışma araçlarını sahibi olan ve kendi çalışma koşullarını düzenleyen bağımsız emekçilerden meydana gelmiş eski tip orta katmanlarla karıştırmamak gerekir (noterler, avukatlar, artistler ve serbest çalışan doktorlar, bu esnafın aydın bölümünü oluşturmaktaydılar.) Ayrıca bunları, işçi sınıfının

«kollektif emekçi» olarak meydana getirdiği «canlı ma-
kinanın» unsurlarından saymak da doğru olamaz. İşçi
sınıfının bir bireyi olmak, maddesel doğa ile özel bir iliş-
ki kurmayı (bilimlerin ve tekniklerin önemi gittikçe ar-
tan rolleriyle, maddesel üretim alanına bütünleşmeyi) ve
üretim ilişkilerinde kendine özgü bir yer sahibi olmayı
(kendi çalışma araçlarının mülkiyetine ve çalışma koşul-
ları üzerinde söz hakkına sahip olmamayı) gerektirir. Bu
iki noktadan biri diğerinden ayrılamaz ve diğerine üstün
tutulamaz. (21) Burada sözünü ettiğimiz aydın katmanla-
rın durumunu işte bu açıdan değerlendirmek gerekir. Üre-
tim araçlarının sahipliğinden yoksun olan bu emekçiler,
maddi üretim alanıyla organik olarak ve doğrudan doğ-
ruya bütünleşmemektedirler. (22) Kollektif emekçi dedi-
ğimiz her kişinin yaptığı iş, bedensel bir iş olmasa da
«kollektif emekçilik» (gerek amaç gerek sonuç olarak)
maddi ürünlerin üretilmesi demektir. Öğretim, sağlık hiz-
metleri vb... emeğin üretim gücünün devamlılık ve geliş-
mesini sağlamak bakımından gitgide daha gerekli olmak-
tadır. Ancak, söz konusu hizmetlerin sonucu, mühendis ve
teknisyenlerin emeğinin verdiği sonucun aksine, sanayi-
de imalât sürecinin dışında kalır ve üretim çerçevesini
adamakıllı aşar. Örneğin, sağlık hizmetleri sadece emek-
çilere değil, çocuklar, özürlü kişiler, sakatlar ve ihtiyarlar
gibi çalışmayan kimselere de uygulanır. Demek ki bu ça-
lışma için, ancak çok dolaylı biçimde üreticidir diyebiliriz.
Değerin ve artık-değerin oluşmasına yaptığı etki nedeni-
yle, tekeller bu konu üzerine dikkatle eğilirler. Başka bir
deyişle, bu emek doğrudan üretici olmadığı ve sermaye-
ye dönüşebilir nitelikteki artık-değerden bir parçayı alıp
götürdüğü için, tekellerin devleti bunların gelişmesini en-
gellemeye çalışmaktadır. Maddi üretim ortamıyla bütün-
leşmiş olan teknisyenler ve mühendislerden farklı olarak
ücretli aydınların büyük bir çoğunluğu, bizzat üretici de-

ğildir. Burada, genişleme halindeki bu yeni katmanların konumundaki özgün yönle dokunmuş oluyoruz. Kendi emek gücünü satan, üretim araçlarının sahipliğinden yoksun olan tekeller ve devleti tarafından sömürülen bu katmanları, eski orta katmanlara dahil edemiyoruz. Bu açıdan bunların tekelci devlet kapitalizmi içindeki durumu, işçi sınıfının durumuna gitgide yaklaşmaktadır. Bunlar, yani proleter olmayan ücretli katmanlar, işçi sınıfı hareketi için gitgide daha önemli ve nesnel olarak vazgeçilmez bir müttefik haline gelmekte, fakat yine de işçi sınıfı içinde erimemektedirler. Çünkü ücretli aydınların emeği maddi üretimde harcanan emekle aynı gelişme temposuna sahip olmadığı gibi, artık-değer de üretmez. Bu bakımdan bunlar kapitalist sömürünün ağırlığını da doğrudan doğruya hissetmezler. Tekelci devlet kapitalizminin işlevlerinde varolan bastırıcı yöntemlere karşı mücadelelerinde, eylemlerinin ve teorik düşüncelerinin dayanabileceği temel, maddi üretimin somut temeli değildir. Diğer yandan, toplumsal ilişkilere katılmak için, pratiklerinde, henüz bireyci bilincin sapasağlam izleri mevcuttur. Özellikle durumların, koşulların, meslekte yükselme yollarının çeşitliliği bu bireysel içgüdüleri güçlendirmektedir. Bütün bunlar, ilerde göreceğimiz gibi, ideolojik bakımdan önemli sonuçlar yaratır. Ne olursa olsun, bu katmanların sayısal öneminin sürekli artmakta olduğu görmezlikten gelinemez: Sözü edilen grup 1962 sayımında Fransa'da, faal nüfusun hemen hemen % 28'ini oluştuyordu.

3 — Aydınların toplumsal evriminin işaret edilmesi gereken bir diğer noktası var: yani «aydın-zanaatkârlığın» azalması olayı... Bu yukarda zaten değindiğimiz, ancak burada farklı bir açıdan ele alacağımız bir konudur.

Serbest mesleklerden, gitgide daha kalabalık grup-

lar ücretliler kesimine geçmektedirler. Tekelci devlet kapitalizminin gereklerinden biri de budur zaten. Ücretliliğe geçiş, ya kamu girişimleri (sağlık örgütleri gibi) çerçevesinde, ya kapitalist sanayi veya ticaret girişimlerinde, ya da bankalar yahut malî şirketlerin belli alanlarda uzmanlaşmış kapitalist girişimler kurmaları yoluyla gerçekleşir. Eskiden özerk esnaf olan bu aydınlar, sermayenin ya da onun devletinin ücretlileri haline gelirler. Ahlâkî, meslekî ekonomik bağımsızlıkları nedeniyle kendilerine, (örneğin doktorlar ve aktörlere) yakıştırılan prestij hâlesini kaybederek, kaba ve kitlesel ücretlilik çağına girerler. İşsizlik, fazla mesai, gözden düşme tehlikeleri, başlarının üstünde belirir. Örneğin, Fransız Radyo ve TV Örgütü denen çok geniş teknolojik ve kurumsal bütün içinde aktörlerin durumu, bu konuda yararlı derslerle doludur.

Öğretmenler gibi diğer aydın kategorileri de bu evrime uyarlar. Ücretli olmakla birlikte, bu katmanlar daha otuz yıl önce, mesleklerini uygularlarken, konumlarını serbest meslek sahiplerinin konumuna yaklaştıran maddi ve manevi koşullardan yararlanıyorlardı. Öğrenimde, tekelcilik politikasına uygun olarak yönetilen genişleme bunları, mensup oldukları sınıftan atmış, işsizlik ve sinir yıpranmasına maruz bırakmış, mesleğe küstürmüştür. Son incelemeler de bunu doğrulamaktadır. (23)

Dünün gözde ve kutsal mesleğinden, apaçık, yüzsüz ve açgözlü bir sömürüye acılı bir geçiş!... Üzüntü, sıkıntı ve hayal kırıklığı içinde yaşanan bu geçiş, buna katlananların anarşik bir umutsuzluk içine düşmelerine yol açmıştır. (24)

Marx ve Engels'in Manifesto'da önceden haber verdikleri bu değişim, şimdi gözümüzün önünde cereyan etmektedir:

«Burjuvazi, şimdiye kadar saygı gören, kutsal ve muhterem sayılan bütün mesleklerin başını taçlandıran itibar halesini çekip atmış, doktor, hukukçu, rahip, ozan ve bilim adamlarını kendi hizmetindeki ücretliler haline getirmiştir.» Sonuçta bunlar daha önce de sözünü ettiğimiz «proleter olmayan» ücretli aydınlar katmanlarına katılıp, bu katmanların hacmini biraz daha genişletmişlerdir.

Ücretli aydın katmanlarının gelişme sürecinin analizi aydınların tümünün durumunu, toplumsal bir olay olarak açıklamaya yetmez. Aydınların, nesnel verilere dayanan gerçek durumunu ve aynı durumun, hangi ideolojik çeşitliliklere göre saptanmakta, yaşanmakta, gösterilmekte olduğunu açıklamaya da yetmez. Burada da önemli bazı yeni olaylardan söz edilebilir. Bunu yaparken, bu katmanlara özgü toplumsal konumların ve ideolojik akımların aşırı çeşitlilikler gösterdiğini ve bizce tüm ücretli aydınlar için ortak sayılabilecek bazı çizgileri özellikle temel almak gerektiğini unutmamalıyız.

MÜHENDİS VE UZMANLARIN DURUMU VE BİLİNÇLENMELERİ

1968 yılındaki önemli olaylardan sonra günümüz Fransız toplumunun incelenmesi ve devrimci hareketin geleceğiyle ilgili bazı sorunlar üzerinde oldukça hararetili tartışmalar yapılmıştır. Bu sorunlar arasında aydınların yeri ve rolü de önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle bir nokta üzerinde polemikler bütün hararetiyle sürdürülmektedir. Bu da, mühendisler, uzmanlar ve teknisyenlerin hangi sınıfa ait oldukları, bunların işlevleri ve rolleri sorunudur.

Böyle bir konu üzerinde ısrarla durulmasına şaşmamak gerekir. Söz konusu edilen şey, çalışmaları maddi mal üretimine sıkı sıkıya bağlı olan aydın emekçilerin durumu olduğuna göre, sorun elbette biraz çapraşık görünecek ve ince ayrıntıları hesaba katmayan şematik bir cevap sorunu yeterince aydınlatamayacaktır. Oysa günümüz Fransa'sında bu tahlilin politik ve ideolojik uzantıları öyle genişlemiştir ki, soruna tam anlamıyla kesin bir cevap aramak zorunlu hale gelmiştir. Sosyalistler, bu soruyu görmezlikten gelemezler. Zaten uzun süre önce bu sorunu ortaya koymuşlar ve bir cevap bulmaya girişmişlerdir. 1969'daki seminerlerde tartışılan bu konu hakkın-

da aşığıdaki satırlar, süregiden kollektif bir çabaya bir katkıda bulunmayı deneyeceklerdir.

İşverenin Kaygısı

Her derece ve kademedan mühendisler, uzmanlar ve teknisyenlerin sayısı bugün Fransa'da bir buçuk milyonu aşmıştır. Üretici güçlerin gelişmesi ve özellikle doğuş halindeki bilimsel ve teknolojik devrim nedeniyle bunlar, üretimde ve toplumsal hayatın öteki kesimlerinde, önemi hiç bir şeyle kıyaslanamayacak bir yer işgal ederler. Bugün bunların rolünün önemi ve siyasal toplumsal mücadelelere katılışları o dereceye varmıştır ki, mühendisler, uzmanlar ve teknisyenleri hesaba katmadan bir devrim stratejisi tesbit etme olanağı kalmamıştır. Devrimci güçler için var olan bu gerçek tam karşı kutupta yer alan tekellci burjuvazi bakımından da aynı önemi taşımaktadır: tekellci burjuvazi, ulus içinde tek başına kalmaktan kaçınmaya ve ilerici güçleri bölmeye çalışmaktadır.

Mühendisler, uzmanlar ve teknisyenler, 1968 Mayıs - Haziran hareketinde önemli bir rol oynamışlardır. Mücadelelere, kendilerine özgü bir biçimde ve eskisinden daha geniş çapta katılmaları, son yılların gelişmelerini yakından izlemiş olanları şaşırtmamıştır: 1963'teki madencililer grevi ve bunu izleyen benzer olaylar, mühendisler, uzmanlar ve teknisyenlerin sınıf mücadelelerine katılışlarının öncü hareketleri olmuştur.

Ne bazı tutarsızlıklar, ne güçlükler, ne de bazı geçici gerileyişler, bu kategorilerdeki bilinçlenmeyi maskeleyememiştir. Bu bilinçlenme, işverenin çıkarlarıyla kendi çıkarları arasındaki çatışmayı daha açık bir biçimde görmek ve diğer emekçilerle birleşme zorunluğunu duymak şeklinde kendini göstermiştir. Artık onların da zihinlerin-

de kendini göstermiştir. Artık onların da zihinlerinde, yerleri, rolleri, gelecekleri, bağlı oldukları sanayi kolunun ve genel olarak ülke ekonomisinin geleceği hakkında sorular belirmiştir. Yavaş yavaş bir değişiklik gereksinmeye başlamışlardır. Bütün bunları ortaya çıkaran öte yandan bilinçlenmede yeni bir ilerlemeye olanak sağlayan 1968 Mayıs'ı olmuştur.

Bu durumda büyük burjuvazi ideologlarının kaygılanmalarından ve huzursuzluklarının dışardan da hissedilir hale gelmesinden daha doğal bir şey olabilir mi? Michei Drancourt bir makale dizisinde şöyle feryat ediyor : «**Endüstri toplumu kendi içinden saldırıya uğradı. Bu toplumu yüceltmede çıkarı olanların gözü kapallılığından, bilgisizliğinden, kayıtsızlığından hatta uyuşukluğundan daha çökertici bir saldırı olabilir mi? Endüstri toplumu uzmanlarının -hemen hemen hepsi- belkemicsiz bir halde dir. Çalışma günleri bile ancak saat 9'dan 19'a kadar, endüstrî toplumundan yana kullanılırken geri kalan zaman ona karşı olanların eline geçmiştir. Bu tür çelişkilere ve zaafı bir toplumsal ahlâk çürümesi belirtisinden başka bir şey değildir.**» (1)

Böyle bir «**seferberliğe çağrı**» (2) mühendislerin, uzmanların ve teknisyenlerin, fikir ve mücadelelerini işçi sınıfı ve diğer emekçilerle birleştirmelerini önlemek bakımından, büyük burjuvazinin ne kadar çaresiz kaldığını açıkça göstermektedir. Mühendisler, uzmanlar ve teknisyenlerin durumu bakımından pek dikkati çeker nitelikte olan bu yazı dizisinde, burjuvazinin kendi tarafına çekebilmeyi hâlâ umduğu bu katmanlara karşı saldırıya geçmesi ilginçtir. Bu mantığı özetleyen formül şöyle veriliyor : «**Din adamları, savunacakları dinsel ilkelerden kuşukuya düştükleri, ya da dini tehdit eden bölücü fikirlere karşı çıkamaz hale geldikleri zaman, o din ya batacak,**

ya da parçalanıp havaya uçacak demektir.» (3) Burada kapitalizmin insan beyninin yarattığı bir ideoloji olan din ile eşdeğerli olarak ele alınması, uzmanların ise, savunukları din ilkeleri ile çekişmeye düşmesi akla bile getirilemeyecek olan rahiplere benzetilmesi çarpıcı bir olaydır. Uzmanların işlevi, kapitalist üretimi çerçevelemek olduğuna göre, (bu görevi de, **«işçileri yakından ve sürekli bir şekilde denetleme işlevinden vazgeçerek bu işi yeni bir tür ücretliye devreden»** (4) kapitalist adına yerine getirdiklerine göre) demek ki kapitalistlerin istedikleri uzmanların kendilerini kapitalizmle bütünleşmiş, kaynaşmış görmeleridir. Durum böyle olunca da, sendikalaşmak isteyenlere, ya da üretim aracı sahiplerinin fikirlerine aykırı fikirler ileri sürenlere karşı tedbirler alınması normal sayılmalıdır! Bir de bunun **tam karşısı** olan düşüncüyü ele alalım : Mühendisler, uzmanlar ve teknisyenlerin, işçi sınıfıyla doğrudan bütünleşmedikçe, mücadelelere katılamıyacaklarına inananlar vardır. Bu üstten bakan ve demagojik hareket tarzı, P.S.U. ve C.F.D.T. yöneticilerini (sanki kendilerinin sahip olduğu «proletarya sıralarına giriş bileti»nin karşılığını ödermişcesine) ücretlerin hiyerarşisi ilkesinin terkedilmesini ısrarla savunmaya götürmektedir!

Oysa günümüzdeki mücadeleler, her türlü fikir karışmasını ortadan kaldırmak için çabalamayı gerektirmektedir. Mühendisler, teknisyenler ve uzmanların varlığın ve önemini hesaba katmadan devrimci bir strateji hazırlamak ne kadar olanaksızsa, Marksist bir analiz temeline dayanarak, bunların işçi sınıfıyla ilişkilerinin niteliğini ortaya çıkarmak da o kadar gereklidir.

Mühendisler, uzmanlar ve teknisyenler, fonksiyonları bilim ve tekniğin atılımlarına bağlı olan aydın emekçilerdir. Bunlar bilim ile, üretim ve toplumsal faaliyetin di-

ğer kesimleri arasında ilişkileri kurarlar. Çağdaş üretim koşulları içinde bilim, giderek **doğrudan üretici bir güç** haline gelmekte ve dolayısıyla mühendislerin, uzmanların ve teknisyenlerin rolü hızla artmaktadır.

Doğrudan üretici güç dedik. Bu deyim bilim ve araştırmayı dar anlamda kullanan bütün kavramları yadsır. Bilimsel araştırmanın amacı, her şeyden önce toplum ve doğanın nesnel yasalarının **bilinmesi** sonucuna ulaşmaktır. Araştırma sonuçları ise her zaman uygulanabilir nitelikte olmaz. Her hâl ve kârda bu sonuçların üretime hemen uygulanması söz konusu değildir. Bundan hareketle, derinlemesine incelemeler, icatlar, yenilikler yapmak, üretim ve yönetim yöntemleri hazırlamak gerekir. Uygulamalı araştırmanın ve «kalkınma araştırmasının» amacı budur.

Oyleyse, bilimsel araştırmaların sonuçlarının uygulanması en önemli unsurdur mu diyeceğiz? Oyle olsaydı, geniş çapta endüstriyel uygulama eskisinden çok daha hızlı gerçekleşse bile, **temelde** hiç bir şey değişmemiş olurdu. Buradaki yeni unsur, bilimsel araştırmadaki gelişmenin, en temel düzeyde bile, tekniğin ve üretimin gelişmesine geniş çapta bağlı oluşudur. Araştırma dediğimiz şey, bazı hallerde üretimin yapıldığı yerlerde sürdürülür ve normal büyüklükte üretici birimler içinde doğrudan deneyler yapılmasını gerektirir. Örneğin nükleer santraller, hem nükleer güç ile elektrik üretimi yapılmasına hem de reaktör tipleri ve işlev sistemleri üzerinde araştırmaların sürdürülmesine yarar. Uzay araştırmaları ise, hem bilimsel çalışmalardan edinilen bilgilerin, en modern teknolojinin ve en yüksek düzeye çıkmış üretimin varlığı en yüksek nokta, hem de bu üretimi daha da arttırma olanaklarının araştırılması demektir. Günümüzde labaratuarlar o derece büyümüşdür, ve teknik bakımdan o de-

rece karmaşık çalışmalar yapılması zorunlu hale gelmiştir ki, buralarda araştırmacıların yanında bir çok mühendis, teknisyen ve işçi çalışmaktadır.

Bilim ile üretimi birbiriyle karıştırmanın olanak dışı olduğunu kabul etsek ve bu iki faaliyetin ayırıcı özelliklerini açıkca ortaya koysak bile, bu iki faaliyet biçimi arasındaki karmaşık ve diyalektik ilişkileri ihmal edemeyiz. Bilim her zaman bir üretimle sonuçlanmaz. Her üretim bir deney değildir. Ancak, yine de, hızla gelişen bir süreç mekanizması çalışmaya başlamıştır.

Öte yandan sibernetiğin, endüstrisinin ve bu makinelerin kullanım tekniğinin gelişmesi sayesinde, şimdiye kadar sadece insan beynine ait olan bazı işlevleri giderek makinalar yüklenmeye başlamıştır.

Ancak buraya kadar söylediklerimizden, kol emeği ile kafa emeğinin birleştikleri ve birbirleri içinde eridikleri sonucu da çıkarılmamalıdır. Böyle bir birleşme, her şeyden önce, üretici güçlerin günümüzdekinden daha çok önemli gelişmeler yapmasını ve özellikle otomasyonun bütünüyle genelleşmesini gerektirir. Oysa henüz bu aşamaya varmış değiliz. Ayrıca kafa ve kol emeğinin birbiri içinde kaynaşması, bütün toplumsal sınıfların yok olmasına bağlıdır.

Tekelci devlet kapitalizminde, başlayışına tanık olduğumuz bilimsel ve teknolojik devrim, kendi gelişmesini güçleştiren bazı engellerle karşılaşmaktadır. Bu devrim, çekişmeleri arttırır, yeni çelişkiler yaratır, bu çelişkileri gitgide daha sivri, daha feci hale getirir ve kapitalizmin devrilmesini ve sosyalizmin kurulması sorununu daha büyük bir güçle ortaya atar.

Geniş katmanların proleterleşmesi (proletarya gerçek anlamda üretim araçlarına sahip olmayan işçiler demek-

tir) gitgide beligin bir biçim almaktadır. 1968 sayımından elde edilen sonuçlar, çalışan nüfusun % 76'sının ücretlilerden oluştuğunu ortaya koymuştur. Demek ki, tekellerin sömürdüğü toplum katmanlarının bir araya gelebilmesi için nesnel koşullar gitgide olgunlaşmaktadır.

Mühendisler Uzmanlar ve Teknisyenler Hangi Sınıftandır?

Proleterleşme yönündeki bu **eğilime** bakarak, mühendisler, uzmanlar ve teknisyenlerin topyekûn işçi sınıfına dahil oldukları sonucunu çıkaramayız. Bazı yüzeysel analizler sonunda böyle yanlış bir yargıya varanlar olmaktadır. Bu yanlışlığı belirtmek için, bunların rolünün özellikle bir bölümü üzerinde durmuş, yani kültürel miras bileşimi içinde, o bileşimi meydana getiren unsurlardan sayılan bilim ve tekniğin gelişmesi ile, mühendisler, uzmanlar ve teknisyenler arasındaki ilişkileri hatırlatmış bulunuyoruz. Lenin «sınıfların belirleyici kriterleri» konusunda şöyle der :

- «**tarihsel olarak belirlenmiş toplumsal bir üretim sistemi içindeki yerlerine,**
- «**üretim araçları ile (çoğu zaman yasalarla belirlenmiş) ilişkilerine,**
- «**emeğin toplumsal örgütlenmesinde oynadıkları role, ve demek ki, toplumsal zenginliklerden aldıkları payın büyüklüğüne ve bu paya hangi araçlarla sahip olduklarına bakılarak birbirlerinden ayrılan geniş insan topluluklarına «sınıf» denir.» (5)**

Kapitalist Üretim Sistemi İçinde Mühendisler, Uzmanlar ve Teknisyenlerin Yeri Neresidir?

Bunlar, bir topluluk olarak, üretim ve değişim araçlarının sahibi değildirler, iş-güçlerini bir ücret karşılığında satarlar. Zaten bu, işçi sınıfının kendine özgü bir ni-

telîği değil, memurlar ve aydınların büyük bir bölümü de dahil olmak üzere, ücretlilerin tümünün özelliğidir.

Ancak, uzmanların «işletmeci» dediğimiz bir üst bölümü kapitalistler sınıfına yaklaştırmış, hatta bu sınıfla birlik kurmuş durumdadır. Amerika'da bir «işletmeci»ye, bir tekelden ötekine geçmesi için yapılan teklifleri belirten şöyle bir gazete haberi de bizi doğrulamaktadır: yılda 600.000 frank ücret, 90.000 hisse satın almak için 27 milyon frank faizsiz kredi ve 3,5 milyon frank kâr getiren 10.000 kurucu pay senedi. Şimdi bunlara bakınca, bu adamı işçi sınıfına dahil etmek elbette olanaksızdır. (6)

Mühendisler, uzmanlar ve teknisyenlerin üretimdeki rolü için ise, alabildiğine «çeşitlidir» diyebiliriz. İmalat teknisyenleri ve mühendisleri doğrudan üretim sürecine bağlıdırlar. Maurice Thorez, 1963'de «Sınıf Kavramı ve İşçi Sınıfının Tarihi Rolü» konulu konferansında, üretimde çalışan teknisyenlerin işçi sınıfını oluşturan unsurlardan biri olduğunu söylemişti. İmalat mühendisleri için durum biraz daha karmaşıktır. Çünkü bunlar çoğu zaman bir komuta sorumluluğu yüklenirler. Bunların durumu söz konusu olduğunda ayrıca başka toplumsal olaylar da işe karışır. Örneğin, artık-değer yarattıklarında görevleri, kapitalist adına artık-değer birikimini sağlamak olmaktadır. Bunlarda, üretici emekle üretici olmayan emek birbirine iyice karışmış durumdadır.

İnceleme ve yöntem saptama büroları ile yönetim ve plânlama hizmetleri, bugün üretim için zorunlu unsurlar haline gelmiştir. Bunların rolünün önemi, tekelci devlet kapitalizmi ile bilimsel ve teknolojik devrimin ortaklaşa yaptığı etkilerle gitgide artmaktadır. Demek ki bu, «bütün» üretici kesimin bir parçasıdır.

Günümüz üretiminde «örgütlenme» faktörünün öne-

mi mühendisler ve teknisyenlerle yönetici uzmanlar arasındaki kesin ayrılık çizgisini yapmacıklaştırmıştır. Özellikle büro işlerinin makineleşmesi ve otomatik hale gelmesi ile, büro işlerinin de fabrika çalışmalarından pek farkı kalmamıştır denebilir.

Uygulamalı araştırma ve geliştirme çalışmaları soruna gelince, bunların maliyeti yaratılan malların değerine eklenir ve ayrıca artık-değer yaratılmış olmaz. Araştırma emekçilerine görünüşte ücret ödenmekle birlikte, bu ücret fonları, daha çok değişmeyen (sabit) sermayenin bir bölümünü oluşturur. Anlaşıldığına göre, gitgide artmakta olan araştırma masrafları, kâr oranının azalması sonucunu verdiği için, tekeller araştırmaların masraflarını mümkün olduğu ölçüde halka yüklemeye çalışmaktadırlar. Bu bakımdan araştırma için harcanan emeğin artık-değer yaratıcısı olduğu hakkında ötede beride söylenen lâfları kabul etmek söz konusu olamaz.

Bununla birlikte araştırmanın üretimle ilişkileri gitgide daha belirgin bir hal aldığından, araştırma emekçilerinin toplumsal fonksiyonu, bunları işçi sınıfının gitgide daha kuvvetli bir destekleyicisi olmaya yöneltmektedir.

Sözünü ettiğimiz bütün mühendisler, uzmanlar ve teknisyenler maddi malların üretimine şu veya bu biçimde katılırlar. Öteki uzmanlar da faaliyetlerini üretim çerçevesi içinde değil, kârın gerçekleşmesinde, kârın dağıtımı ve dağılımında, moda olan bir terimle, «hizmetler» kesiminde yürütürler. Bunlar arasında, banka, ticaret, ve teknik-ticaret uzmanlarını sayabiliriz. Tekelci devlet kapitalizmi bu kesimleri geliştirme eğilimi göstermekte, hatta bazı durumlarda anormal ölçüde büyümesini desteklemektedir. Fakat bu durum yine de, çok ileri derecede

gelişmiş ülkelerde, bu uzmanların yararını yadsınamazı gerektirmez.

Mühendisler, teknisyenler ve uzmanların kapitalizm tarafından sömürülmesine gelince, günümüzde bu sömürünün artmakta olduğunu söylemeliyiz. Bazı fabrikalarda ve bazı iş dallarında bunların ücretliler arasındaki oranı o derece artmıştır ki, ücret fonunun artık çok önemli bir bölümü mühendisler, uzmanlar ve teknisyenlere gitmeye başlamıştır. Bu yüzden de işveren, kârını arttırmak için bunların ücretlerine ve çalışma-yaşama koşullarına git-gide daha fazla baskı yapma yolunu tutmuştur.

Mühendisler, uzmanlar ve teknisyenler, iş-güçlerini işçiler gibi bir ücret karşılığı satmakla birlikte, sömürülme biçimi ve derecesi bakımından, işçilerle aralarında fark vardır. Proleter bütün varlığını ve kişiliğini satar. Aydın emekçi ise çalışmasının niteliği nedeniyle, günümüzün koşullarında, ne kadar azalmakta olursa olsun bir söz hakkına, yok edilemez bir insiyatife sahiptir. Çok vasıflı işgücü az bulunabildiğinden, uzmanların bir bölümü iş-güçlerini daha avantajlı bir durumda satmaktadır. İşte bu nedenledir ki, de Gaulle'cü eğitim politikasının ilkelerinden biri de, «vasıflı iş-gücü pazarındaki gerginliği azaltmak» olarak ortaya çıkmıştır.

1968 yılı Aralık ayında yapılan bir kamuoyu yoklamasının gösterdiğine göre, imalat, deneme, inceleme ve yöntem hizmetlerinde çalışan mühendisler, uzmanlar ve teknisyenler, yani en «dolaysız üretici» işlevi görenler, ortalama olarak diğer kesimlerdeki meslektaşlarından daha az ücret almaktadırlar. Bu da daha önce belirttiğimiz gibi, mühendisler, uzmanlar ve teknisyenlerin üretimdeki rollerinin çeşitliliğinden doğmakta ve artık-değer oranını ve büyüklüğünü arttırmak için, bu artık-değeri üretenle-

rin durumunu kötüleştirmeye patronların ne kadar önem verdiğini göz önüne sermektedir.

Teknisyenler, mühendisler ve uzmanların durumunu daha iyi açıklayabilmek için, bu durumun, sadece emekçiler arasındaki nitelik farklarından doğan teknik işbölümünden değil, aynı zamanda kapitalist üretim ilişkilerinin yarattığı toplumsal işbölümünden ileri geldiğini unutmamalıyız.

Bazı bazı, işlevleri sadece teknik nitelikte olan mühendisler, uzmanlar ve teknisyenlerle, komuta sorumluluğunu yüklenmiş olanlar arasında ayırım yapma yoluna gidilmektedir. (7) Bu ayırım biraz yapaydır. Çünkü çoğu zaman bu iki çalışma, bir yönetim-işletme şeması çerçevesinde, açıkça belirlenmemekle birlikte, birbirine karışmaktadır. Ayrıca bir elemanın iş yaşamı boyunca bir işlevden diğerine geçmesi de olanak dışı değildir. Çünkü, aynı eğitim, genellikle hem teknik görevleri, hem komuta sorumluluğunu yüklenmeye uygun olmaktadır. Ayrıca unutmamak gerekir ki, kapitalizmin gözünde, yönetime yeni teknikler getirilmesinin, ya da üretimde disiplinin sağlanmasının bir tek amacı vardır: artık-değerin büyüklüğünü ve oranını arttırarak, kârın toplumsal sınıflar arasında dağıtımını denetleyerek; en yüksek kârı sağlamak.

Artık-değer oranının arttırılması ve buna bağlı olarak sömürü derecesinin yükseltilmesinin, tekniklerin modernleşmesi ve emeğin yoğunlaştırılması sayesinde gerçekleştirildiğini de unutmayalım.

Tekelci devlet kapitalizminin doğuşuyla birlikte, kapitalist yönetimin sorunları alabildiğine karmaşık bir hale gelmiştir. Aslında tekelci devlet kapitalizmi, yine bildiğimiz kapitalizmdir ve sistemin komutasıyla uzmanların işlevi, esas olarak, sermayenin en yüksek kârı sağ-

laması amacını uygulamaktan başka bir şey değildir. Bununla birlikte bu işlev önemli değişikliklere de uğramıştır. Üretimin teknik yönleri gitgide «zorlayıcı» olmaya ve toplumsal unsurlarla karışmaya başlamıştır. Üretimin ve üretici güçlerin kapitalizmin çerçevesi içinde toplumsallaşması ile iş bölümü ve uzmanlaşma, genel olarak kadrolar düzeyine yükselmiş bulunmaktadır.

Genel olarak, komuta kademesini kişisel bir açıdan ele alma ve analiz etme olanağı artık kalmamıştır. Çünkü şimdi karşımızda çeşitli parçaları kendi içinde birbiriyle bağımlı ve unsurlarının hemen hiç biri özel bir ayrıcalığa sahip olmayan muazzam bir şebeke bulunmaktadır. Artık-değerin üreticileri gibi sömürülen uzmanlar bu artık-değerin birikimini sağlayan parçalar halindedirler.

Bu bakımdan mühendisler, uzmanlar ve teknisyenler kitlesini, özel nitelikleri ve ayrımlarıyla, terimin en geniş anlamıyla, bir kadrolar bütünü olarak kabul etmeli, fakat bunların, özellikle çalışmaları üretim için yüzde yüz gerekli olan ve kapitalist düzende var olan ilişkiler çerçevesi içinde iş-güçlerini satan bir ücretliler kitlesi olduğunu da unutmamalıyız.

Sürekli Bir İttifak İçin Ne Yapmalı?

Görüldüğü gibi, sorunu sadece genel hatlarıyla ele aldığımız halde, gerçek durum alabildiğine karmaşıktır. Belli bir formülle kolayca açıklanabilecek gibi değildir. Sorunun asıl önemli yanı, mühendisler, uzmanlar ve teknisyenlerin toplumsal durumunun, işçi sınıfının toplum içindeki yerine yaklaşma yönünde gösterdiği eğilimi kavrayabilmektedir. Ancak bunlar arasındaki ilişkiler, daha çok bir «ittifak» biçiminde ortaya çıkmaktadır.

Anlatmaya çalıştığımız gibi, gerek mühendisler, uz-

manlar ve teknisyenlerin işçi sınıfıyla tam bir bütünleşme içine girmesini savunanlar, gerekse işçi sınıfıyla aydınların birbiri içinde eriyerek yeni bir «varlık», yeni bir «öz» oluşturacağına inananlar, gerçeklerle çelişir duruma düşmektedirler. Bütün bu teoriler aslında, sosyalizm için sürdürülen mücadelede işçi sınıfının yönetici rolünden şüphe duyulmasına yol açacak niteliktedir ve aydınların rolünün de önemini (ilerleme için bunların mücadelesinin etkinliği, işçi sınıfıyla ittifak kurmalarına bağlı olduğuna göre) azaltmaktadır.

Buna karşı diğer bazı tezler ise, mühendisler, uzmanlar ve teknisyenleri açıkça işçi sınıfından ayırmak ve bunları ayrı varlıklar halinde bölünmüş olarak görmek eğilimindedir. Örneğin, bu tezi ileri sürenlerden Andre Malterre, **«uzmanların giderek proleterleşeceğine inanlardan değilim»** demiştir. Uzmanlara bir orta sınıf (uzlaşmaz karşıtları olmayan toplumsal bir görünüş içinde, işçiler ile işverenler arasında birleştirici bir halka) rolünü verdiği stratejisini de bu görüşe dayandırarak ileri sürmüştür. Günümüzde işçi sınıfıyla aydınların birliği sorunu, ileri bir demokrasiye ve sosyalizme varış yolunda çok önemli bir unsur haline gelmiştir. Roland Leroy, «Economie et Politique» dergisinde yayınlanan bir konuşmasında şöyle diyor: **Mühendisler, uzmanlar ve teknisyenler, aydınlardan bütünüyle özel nitelikte bir katman oluştururlar. Sayıları, üretimin örgütlenmesi ve ekonomik büyümedeki rolleri, işçi sınıfıyla «günlük» diyebileceğimiz kadar yakın ve sıkı bağları göz önüne alındığında, bunların işçi sınıfıyla dayanışmasının ne kadar özel nitelikte ve ne kadar etkili olabileceği anlaşılır.»**

«İttifak» düşüncesi yeni ortaya atılmıştır, yani zamanımızın düşüncesidir. Bu düşünce, birtakım dönüşümleri olasılık dışı bırakmaz, aksine daima yenilikleri hesa-

ba katar, tekelci devlet kapitalizminin, bilimsel ve teknolojik devrimin yarattığı değişimleri daima göz önünde tutar. Bugün artık aydınlar kitlesini işçi sınıfının davasına ortak etme olanağı vardır; ayrıca bu zorunludur da.

Bununla beraber, mühendisler, uzmanlar ve teknisyenlerin içinde bulundukları gerçek durum ile bu durumun bilincine varmaları arasında epeyce bir yol vardır diyebiliriz.

Büyük burjuvazi eli kolu bağlı oturmamakta, mühendisler, uzmanlar ve teknisyenleri, işçi sınıfıyla ittifak kurma yolundan saptırmak için ortaya birtakım teoriler ve düşünceler atıp durmaktadır. Örneğin çeşitli biçimleriyle teknokratik ideoloji, bunlardan biridir ve aydınların bir çoğunu da etkilemiştir. «Yönetime katılma» düşleri ise nisbeten uygun bir ortam bulmuştur. Demek ki bunlara karşı yoğun ideolojik mücadele artık gerekli olmuştur. Diğer yandan, uzun vadeli bir evrimin de gitgide daha net olarak biçimlendiği yadsınamaz. Bu, Fransa'daki sınıf kavgalarının gelişimi için umut verici bir durumdur.

BÖLÜM İKİ

AYDINLARDA İDEOLOJİK EVRİMİN ÇEŞİTLİ YONLERİ

ÜCRETLİ AYDINLARDA DÜŞÜNCE EVRİMİ

Ücretli olma yoluna girmiş aydınlar, Fransız toplumunda sayılarını ve toplumdaki ağırlıklarını gitgide artırmaktadırlar. İşçi sınıfıyla aydınlar arasındaki ittifak tekelci devlet kapitalizmiyle mücadelede hayati önemde bir sorun olduğuna göre, bu emekçileri etkileyen ideolojik ve toplumsal süreçlerin neler olduğunun iyice bilinmesi de zorunlu hale gelmiş demektir. Buna göre FKP'de bu olanak sürdürdüğü faaliyetini önemli ölçüde artırmıştır. Burada, ücretli aydınlar da ideolojik evrimin son aşamaları hakkındaki bazı düşünceleri sunmaktayız.

Herşeyden önce şunu belirtelim : aydın katmanlarının nesnel durumunda öyle veriler vardır ki, bunlar artık aydınları, şimdiye kadar görülmemiş biçimde, kapitalist dünyaya özgü toplumsal süreç ve ilişkilerle ilgili gerçekler hakkında akılcı bir analize, ve bilinçlenmeye yöneltmektedir. Buna aynı zamanda günümüzün bilim ve tekniği çerçevesinde aydınların kendi aralarında kurulmakta olan yeni ilişkiler de yol açmaktadır.

Daha Akılcı Bir Bilinçlenmenin Nesnel Temell

Önce bilimin çeşitli kesimlerindeki çalışma alanlarının birbirine bağımlılığını ve ortak önemine değinmeliyiz.

Çağdaş üretici güçlerin gösterdiği gelişme, bunu zamanla daha zorunlu hale getirmekte ve bu çeşit bir gelişim yeni bazı anlayışların doğmasına yol açmaktadır : Doğa'ya da toplumsal olguların bir yönünü diğerlerinden ayrı ve kopuk olarak abartılmış biçimde değerlendirme (idealist pozitivizmin kaynağı da büyük bir olasılıkla bu görüş-tür) eğilimi silinmekte, karşılıklı bağımlılık ve buna paralel olarak, olguların tükenmez nesnel karmaşıklığı, daha belirgin biçimde anlaşılmaktadır. Gerçeği yapısal, karmaşık, ancak akılcı bir envanteri yapılabilecek bir bütün olarak sunan bu tavır, diğer yandan da, entellektüel çabanın konusu olan çalışmalarda, bilimsel olarak kurulmuş ve ayarlanmış bir optimum'un sürekli araştırılması çabası ile ayrıca desteklenir. Bu çaba, ücretli aydınların çalışmalarının bütün alanlarında toplumsal varlıklarının ve davranışlarının temelini oluşturur.

Aydınların emeği gitgide, teknik bakımdan önemli donatıma sahip, az ya da çok büyük kolektif birimler çerçevesinde değerlendirilir hale gelmiştir. Bu yeni durum, aydınlarda daha akılcı bir bilinçlenmenin nesnel temeli olabilir. Bu durumun etkilerini bazı bakımlardan, geçen yüzyılın başlarında (ya da biraz daha önce) endüstriyel üretime büyük ölçüde makineleşmenin girmesiyle ortaya çıkan etkilerle kıyaslayabiliriz. (1) O tarihlerde esnaf-aydınlar, çalışmalarını bireysel bir tutumda sürdürmekteydiler. Meslekte başarı ve etkinlik kolektif emeğe ve alet-edavata pek bağlı değildi. Sahibinin kişiliğine ayrılmaz biçimde bağlı olan bireysel ve profesyonel bir sermayenin ortaya çıkmasının bir sonucuydu. Aydın emeği, bir öznenin kişiliğinin özü ve bir «durumun» yansıması gibi görülmekteydi. Çağımızda bilimsel ya da kültürel çalışmaların yer aldığı modern merkezlerde ise, ancak toplumsal bir kolektif emekle harekete geçirilebilen, karmaşık bir

araçlar bütünü olmadan, hiçbir iş görülemez. Daha önceki hiç bir dönemde, aydın çalışması bakımından zorunlu olan bilimsel ve teknik güçler, bilgi sahibi kişinin dışında bu derece **nesnel bir biçim** almamıştı. Şimdi aydın kendi emeğini, **gerçek toplumsal olgulardan bağımsız olarak ortaya çıkan bireysel bir çaba (öz)** gibi görmekten yavaş yavaş vazgeçmektedir.

Bireysel mesleki çalışmanın devrini tamamlayışı, **zanaatkârların toplumsal konumlarının da silinip yok olmasıyla** aynı zamana denk gelir. Aydınlar bu özerklik geleceğinin yok olması ile, kaynağını sermayeden alan gelirlerden ya da mirasa dayalı haklardan çok, ücretli emekten doğan yeni kaynaklara güvenmeye başlamışlardır. **Artık ücretli aydın, babadan miras kalan, yani kendi varoluşundan önce de varolan değerlere eskisinden çok daha az güvenmektedir.** Kendisini bu mirasın toplumsal konumunda var olan özün taşıyıcısı olarak görmemektedir. Bu açıdan bakıldığında birey, kendisini soyut özellikleriyle belirginleşen bir varlık olarak görmekten gitgide uzaklaşmaktadır. Faaliyeti, bundan böyle, ancak, insanların kendilerini belirlemelerine yarıyan toplumsallaştırılmış ve kollektif boyutlu deney ve eylemlere kıyasla bir anlam kazanabilecektir.

Kapitalist Sistemin Olumsuzluklarının Bilincine Varılması

Aydınlar, doğal-toplumsal dünyanın «akılcı» niteliğinin daha iyi bilincine varmanın yanısıra **kapitalist sistemin olumsuzluklarını da gitgide daha iyi anlamaya ve kabul etmeye başlamışlardır.** Bu iş de, çeşitli derecelerde, gerçek sınırlar içinde ve aydınların toplumsal pratiğe katılma koşullarının gelişimiyle birlikte olmuştur.

Öncelikle, üretici güçlerin, ücretli aydın katmanlarının genişlemesine yol açan evrimi, aynı zamanda (tekel-

ci devlet kapitalizminin bu güçleri çelişkili bir biçimde kullanması yüzünden) bunların mesleklerinin geleceğini ve güvenliğini de tehdit eder hale gelmiştir. Tekniklerin hızla gelişmesi bir «yoğunlaşma» dalgasını da beraberinde getirerek, bir ücretli aydınlar ordusu yaratmış, bunun sonucu olarak, ücretli aydınlar, görülmemiş çapta bir işsizlik ve eski toplumsal konumlarından koparılma tehlikesi ile karşılaşmışlardır. Mühendisler ve teknisyenler bakımından durum apaçık ortadadır: büyük kapitalist şirketler, sürekli olarak bilim ve tekniğin en yeni buluşlarını uygulamaya yetenekli ve bunları kullanabilecek düzeyde aydın iş-gücü talep etmekte, ancak, bunun yanında tekelci devlet kapitalizmi, kitlesel, gerçek, sürekli ve yaygın bir bilgi kazanma ve yenileme sürecine olanak sağlayacak tedbirler almayı, yatırımlar yapmayı reddetmektedir. Fransa'da 1968 Mayıs hareketinin kabul ettirdiği değişimlere rağmen, birkaç yıldan beri uygulanan üniversite reformları da, lise ya da üniversite öğrencisini dar ve erken bir uzmanlaşma çerçevesine hapsederek, diğer yetenekler kazanma olanağını güçleştirmektedir. Böylece yeteneğin, başka yetenekleri yaratması ve çeşitli bilim dallarında ulaşılan yeni sonuçları topluca kullanabilmesi güçleşmektedir. Tekeller bilimsel çalışmalarını «kârlı» bulmazlarsa, kendilerine hizmet eden ücretli aydınlara yol vermektedirler. Bilimsel ve teknik devalüasyonun «kritik yaşı» durmadan küçülmekte, en geçerli okulların diplomaları bile artık yeterli bir güvence sayılmamaktadır. (2) Uzmanlar **iki yanlı bir bunalım** içinde çabalamaktadırlar: bir yandan, ani ve beklenmedik, nedeni anlaşılmayan mevki ve toplumsal konum düşüşü, ailelerde çeşitli bunalım ve huzursuzluklar ortaya çıkarmakta, diğer yandan da sürekli eğitim gerekliliği ayrı bir tedirginlik getirmektedir. Bu gereklilik mesleki çalışma hayatı boyunca bir zorunluluk haline gelmiştir. Fakat öğ-

retim üyeleri ve sanayi uzmanları gibi ücretli aydınlar bu yüzden sık sık sürmenaja uğradıklarından, bu gereksinimi karşılamaları da güç olmaktadır.

Tekelci devlet kapitalizminin yarattığı çelişkiler sadece bu kadar değildir. Bilim ve tekniğin hızla gelişmesi, mühendisin, bilim adamının önemini artırmakta ve bunların, araştırma ve üretim sürecine kazandırılacak genel yönü saptamak için verilecek kararlara katılmalarını, bugün, dünden daha zorunlu bir hale getirmektedir. Buna karşı tekelci devlet kapitalizmi, ücretli aydınları karar yetkisi alanının dışında tutup, bu yetkiyi kendi teknokratlarına tanımaktadır. Teknik gelişmeler bilginin sürekli üretilmesi gereğini ortaya çıkarır. Bilgilerinin artmasını zorunlu kılan teknik gelişme ise (tam bir çelişki içinde) örneğin mühendisin dar bir uzmanlık çerçevesine sıkıştırılarak, kendi kendini tekrarlamasına yol açan görevlerde kullanılmasına varmaktadır. (3)

Sözün kısası, bilimsel ve teknik gelişmelerin «efendisi» olan ücretli aydınlar, bilim ve tekniğin ne gelişme koşullarını, ne kullanım alanlarını, ne de sonuçlarını kontrol etme yetkisine sahip olmadıklarını gitgide daha iyi anlamaktadırlar. Mühendisler kendilerini her gün daha yoğun olarak, üzerinde hiç bir söz sahibi olmadıkları maddi zorunlulukların tehdidi altında ve insafına terk edilmiş bir halde görmektedirler. Kendi işlerinde derin bir aklı aykırılık duygusuna kapılmaktadırlar. Bilimin yarattığı geniş olanak ufukları ve buna karşı sistemin koyduğu sınırlar, beşeri bilimlerde de aynı derecede belirgindir. Ruh bilim ve toplumbilim uzmanları, örneğin çocuk eğitimi ve şehircilik gibi kendi alanlarında yapabilecekleri çalışmaların toplumsal kesimlerin işleyişini nasıl olumlu yönde etkileyebileceğini çok iyi bilmekte, buna karşı işçileri kâr düzeninin temposuna uydurma, ulusal eğitim yetersizlik-

leri olduğu gibi dururken, çocukların fazla düşünmesini önleyici bir «yön vermek» ve önemsiz ürünlerin ticarî amaçlarla pazarlanmasını inceleme gibi yanlış işlerde kullanıldıklarını iyice anlamaktadırlar.

Kapitalist Üretim İlişkilerinin «akıl gereğı» ile Çatışması

Ücretli aydınlar (hatta üretim mühendisleri ve teknisyenleri) bu durumda, kapitalist üretim ilişkileriyle **kendine özgü biçimde** karşılaşmaktadırlar. Tekellerin ya da tekeller devletinin aldığı kararlar, uzmanlık kolları arasında ortak çalışma, yaratıcı girişim, belli bir sürecin aşma ve sonuçlarının kollektif olarak düzenlenmesi gibi gereksinimlere açıkça karşı çıkmakta, bilimsel ve teknik kalkınma için zorunlu olan akılcı girişimleri engellemektedir. Oysa bu akılcı girişimler, aydın emekçilerin varolmalarının nedenidir. Sermayedarlar ve aydınlar arasında gözle görülen bu apaçık çatışma, işçi sınıfınıninkinin aksine ücretler ve buna bağlı olarak artık-değerin düzeyi konusunda olmaktan çok, **önemli yönetim ve yön verme kararlarına katılma** konusunda ortaya çıkmaktadır. (4)

Aydınlar ise bu durumdan gitgide artan bir huzursuzluk duymakta ve «yetkisiz», «güçsüz» kaldıklarını hissetmektedirler. Aydınların bu duyguları aslında kolayca anlaşılabilir gibi değildir. Tekellerin egemenliğiyle olan bu çatışmanın yarattığı koşullar, aydınları, aynı zamanda, tekelci olmayan katmanların tümünü sömürme mekanizmasının ve sürecinin bilincine varmaktan alıkoymaktadır. Tekelci iktidar, aydınlardan tekellerin aldıkları kararların kendi iç mantığını ve derindeki amaçlarını da sıkı sıkıya saklamaktadır. Böylece, kapitalizmle mücadele de anti-kapitalist bilinçlenme hareketinin **iki ayrı yüzü** olduğunu görürüz : Bir yandan ücretli aydınlar ve özellikle endüstri uzmanları, tekellerin «iş-ortakları» olmadıklarını, tersine,

teknokratların mali konjonktür gereklerine göre kullandıkları insan yığınınına (çeşitli ayrımlarla) dahil bulunduklarını kavramaktadırlar. Bu konuda aydınların artan öfkesini yansıtan bir de kitap yayınlanmıştır. (5) **Aklın gerektirdiklerini yapmak uğruna** kapitalist üretim ilişkileriyle çatıştıkları ölçüde «yetkisizlik duygusu» da artmaktadır. Ancak kapitalist üretim ilişkileri, tekelci devlet kapitalizmine özgü nesnel işlevleri ve gerçek yüzleriyle bilinip tanınmamakta, aydınlara birtakım haksız ve keyfî kararlar yığını gibi görünmektedir. Bu yüzden de ücretli aydınlar çerçevesinde görülen kapitalizme başkaldırma olayı, birtakım ideolojik yanılgılar ve hayallerle dolu olmaktadır. Bu hayallerin ve «kendini aldatmanın» varlığını unutmamalı ve nedenlerini öğrenmeye çalışmalıyız.

Toplumsal gerçeklerin daha akılcı ve daha berrak bir biçimde anlaşılmasına olanak sağlamaya uygun ve aydınların üretim ilişkilerine katılırken bağlı oldukları koşullar, bazı başka yönlerden **bu gerçekleri örtmeye ve anlamını gizlemeye** de yol açmaktadır. Burada bütün bu koşulların ayrıntılı bir analizini yapmasak da önemli bazı noktalara değinmeye çalışacağız.

Bu koşulların ortaya çıkışı herşeyden önce, tekelci devlet kapitalizmi çerçevesinde çağdaş üretici güçlerin evriminin çelişkili sonuçlarına bağlıdır. (6)

Sorunun Toplumsal İkiyanlılığı ve İdeolojik Yetersizlik

İlerleme ile kendini yineleyen durağanlık arasında kuşkuyla düşen sermaye, sonunda iş-bölümünü güçlendirmek ve yaygınlaştırmak yönünde bir eğilim göstermeye başlamıştır. (Bir bakıma kapitalist düzende otomasyonun ortaya çıkışı, geçen yüzyılda makinelerin kullanılmasının doğurduğu sonuçlarla aynı sonuçları yaratmıştır.)

İşbölümü ve uzmanlık sınırlarının kesinlikle saptan-

ması, maddi üretim alanının dışına çıkmış, dağıtım işlerine, yönetime, ve hatta araştırma alanlarına kadar yayılmıştır.

İşbölümü ve uzmanlık sınırlarının kesinlikle saptanması, maddi üretim alanının dışına çıkmış, dağıtım işlerine, yönetime, ve hatta araştırma alanlarına kadar yayılmıştır.

Örneğin mühendisler kategorisi parçalanmış, bunlardan küçük bir bölümü kapitalist iktidar hesabına yöneticilik yapan teknokratlara karışmıştır. Otekiler ise işlerinin de yer aldığı sürecin bütününden habersiz, sınırları sıkı sıkıya belirlenmiş teknik uzmanlık alanlarına hapsolme tehlikesiyle karşı karşıya kalmışlardır. (7) Akla aykırılığı: hissedilen, dolayısıyla aydınları isyana sevkeden bu sonuç, aynı zamanda, işletmelerin genel yaşamının ve teknelci sistemde üretim ilişkilerinin gelişme süreciyle, bireysel emek arasındaki bağların anlaşılmasını güçleştirmektedir.

Çağdaş kapitalizmin ne olduğunun iyice anlaşılmasını önleyen bu engellerin yanında başka nedenler de bu «anlaşılmazlık» durumunu kuvvetlendirmektedir. Toplumsal pratiğin de doğrudan burada rol oynadığını görüyoruz. Üretim mühendisleri ve teknisyenlerinin emeği, işçi sınıfının diğer kesimlerinin yabancı olduğu ve kendilerine özgü bir çift yanlılığı içerir. (8) Bu, yapılan işin, gömüş olduğumuz gibi «çifte işlevli» olmasından doğar.

Üretimdeki teknisyen ve mühendislerin işi, gitgide daha fazla, ücretli bir üreticinin işi haline gelmekte, ancak (hiç değilse kısmen) yönetim işlerini yüklenmiş bir «amir»in işi olma niteliğini de hâlâ korumaktadır. Yöneticilik işi, üretimin zorunluluğudur. Ancak, kapitalist üre-

tim ilişkilerinin etkisiyle, aynı zamanda, bir «sermaye zorunluluğu» da olmaktadır.

Burada «tekellerin hesabına yönetme ve artık-değer birikimi için çalışma» durumu ortaya çıkmaktadır.

Sermayeyle ilişkilerinde çelişkili olan işlevlerin bu bileşimi, bir işletmedeki yetki ve kurumların örgütlenmesinin sınıfsal anlamını, yani faaliyeti daha çok artık-değere el koymaya yönelten örgütlenmeyi göstermekte gitgide artan zorluklar yaratır. Kamu gücüyle özel tekeller arasındaki çeşitli ve karmaşık bağların işlevi ve bu işlevin özü doğru dürüst anlaşılabilmiş değildir. Böyle olunca da, çağdaş kapitalist toplum, bilimsel ve teknik amaçlara hizmet etmek üzere organize edilmiş ve hiyerarşisi saptanmış bir «kollektif yapılar bütünü» olarak düşünülebilir. İlk bakışta bu yapılar, «akılcı» nitelikte görülse de, zamanla uzmanlar, herşeye tepeden inme bir biçimde yön verildiğini ve bu durumun bilimsel bakımdan akla bütünüyle ters düştüğünü anlamaktadırlar. Ancak, **akla aykırı bu durumun nesnel toplumsal köklerini iyice kavrayamamaktadırlar. Oysa bu durum, her gün daha fazla canlarını yaktmaktadır.** Sonuç olarak, başıbozuk bir umutsuzluk duygusu kendini gösterebilir. Bu duyguya kapılanlar uzmanların yalnızca karar verme yetki ve gücünün arttırılmasının, işletmenin işlevlerinin gerçekten bilimsel ve toplumsal çıkarlara uygun bir «akılcılık» doğrultusunda yeniden düzenlenmesine yeteceği inancına ulaşırlar. Böyle düşünmek ise, (ekonominin kilit kesimlerinin demokratik biçimde devletleştirilmesi yoluyla) tekelci devlet kapitalizmine özgü üretim ilişkilerinin ortadan kaldırılmasını **ikinci derecede bir sorun** saymak demektir. Oysa geri kalan her şeye sözünü ettiğimiz üretim ilişkileri komuta etmektedir. İşte asıl algılanmayan ve doğru dürüst anlaşılmayan nokta da budur.

Emeklerini maddi üretim alanı dışında harcayan ücretli aydınlar da (tekelci devlet kapitalizmi döneminde) zararlarını gördükleri bu kapitalizmin aslı ve esasının ne olduğunu teorik bakımdan açık bir biçimde kavramakta aynı güçlüklerle (hatta daha fazlasıyla) karşılaşmaktadırlar. Maddi üretim «sürekli yeniden üretim» temel koşuldur. Üretim alanı dışında kalan ücretli aydınlar maddi üretimle aynı tempoya sahip olmayan bir çalışma içindedirler. Bu yüzden kapitalist sömürünün ağırlığını doğrudan doğruya duymazlar. Bunlar, **«toplumsal»** bir katman olarak (kişisel düzeyde bu durum tersine dönebilir), işçi sınıfıyla büyük sermaye arasında, artık-değerin paylaşılması için yapılan mücadelenin belirleyici önemini kavramakta güçlük çekerler. **Özellikle, devletçi ve tekelci yapıların sermayenin birikimi ve kârın artırılması bakımından oynadığı rol bu katmanların dikkatinden kaçmaktadır.** (9, 10) Üzerinde durulmayan başka bir nokta da işçi sınıfının çalışma şartlarının düzeltilmesi, toplumsal hakların sağlanması ve ücret artışı için yapılan, doğrudan «yaşama-bağlı» eylemlerin, nitelik bakımından neler getirebildiğidir. 1968 yılı Mayısında çağdaş kapitalizmin gerçek özünün az bilindiği ölçüde «niceliksel» işçi taleplerinin, «niteliksel» öneminin de o kadar az anlaşılabilirdiği dikkati çeker. Bu noktada oldukça anlamlıdır. O dönemde yapılan incelemelerin hiç biri, kapitalizmi tekelci devlet kapitalizmi olarak ele almamış, sermayenin kınanması ise tam bir kuramsal sağlamlığa erişememiştir. Yani bir canavarla mücadele edilirken, bu canavarın olanaklarına ve mekanizmalarına karşı bilinçsiz bir başkaldırmadan başka bir şey yapılmamaktadır. **Kapitalizm çoğu zaman üretimin (ve üretimdeki sömürünün) düzenleyicisi olmaktan daha çok, tüketicinin ve dağıtımın düzenleyicisi ve tüccar olarak ta-**

nınır ve yaşanır. Ekonomik bir incelemede «dağıtım, çağdaş kapitalizmin kalbidir» dendiğini görmüşsünüzdür. Aynı incelemede belirtildiğine göre, «endüstriyel kapitalizmin», «tüccar burjuvazi» olarak kaynağı olan dağıtım, «kâr»ı üretimden dağıtıma doğru kaydırarak çağdaş kapitalizmin bir adım önüne geçmiştir. (11)

Pek yaygın olan bu görüş, (12) kapitalizmin kurbanları olan fakat kapitalizmin üretim ilişkileri düzeyindeki ani ve asıl kötülüğünü kavrayamayan katmanların durumunu açıklama bakımından çok anlamlıdır. Tekelci devlet kapitalizmiyle çatışma, (özellikle proleter olmayan ücretli aydın katmanlarının emeğinin yarattığı özlemlerin karşılanmasında) yine bu sistemin çıkardığı engeller yüzünden meydana gelir. Bu özlemler, aydının gördüğü işin durmadan daha karmaşık hale gelmesi nedeniyle, gitgide daha geniş, özgür ve gelişmekte olan toplumsal ve kültürel gereksinimlerden bağımsız olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, bilimsel ve kültürel çalışmanın, ulusun bilimsel ve demokratik biçimde belirlenmiş gereksinimleri ve olanaklarından başka sınır tanımayan akılcı, özgür ve kolektif biçimde örgütlenmesine duyulan özlemler vardır. Araştırmacılara üniversite öğrencilerine ve yaratıcılara «yetki» verilmesi de zaten bu yüzden ısrarla istenmektedir. Bu istek, ücretli aydınların kapitalist üretim ilişkileriyle çatışmasının özgül koşullarını anlamlı bir biçimde ortaya koymaktadır. Yine bu istekler, çağdaş üretici güçlerin atılımı bakımından, **bizzat sosyalizm çerçevesinde zorunlu olan kolektif ve bireysel girişimlere uygun yapıların türü üzerine çok değerli dersler oldukları gibi, tekelci devlet kapitalizminin bünyesi içinde, tekellerin ve devlet gücünün işlevleri ve nitelikleri konusundaki büyük bilinçsizliği** de apaçık ortaya koyar. Gerek solda gerek sağda yer alan aydınlarda pek sık raslanan «reformculuk» eğilimi de, bu bilinçsizliğin işaretlerinden biridir.

Ücretli aydınlar dolaylı bir biçimde üretici olan çalışmalarını, toplumsal evrenin bireysel bir gözle görülmesine yatkın bir konum çerçevesinde yürüttükçe, bunların kapitalist üretim ilişkilerinin ne olup ne olmadığı konusunda birtakım hayallere kapılma olasılıkları da artmaktadır. Tekelci devlet kapitalizmi, bu tip emekçileri gitgide daha genişleyen üretim birimleri içinde toplamakta ve aynı zamanda (son mücadelelerin de yansıttığı gibi) bir çıkar dayanışması ve toplumsallaştırma hareketini genişletip yaymaktadır. Fakat yine tekelci devlet kapitalizmi (bir çelişki olarak) görevde ilerleme ve terfi konusunda, kişiler arasındaki mevki ve ücretler bakımından ayırımı alabildiğine büyütmekte, katmanların hiyerarşi bakımından çeşitliliğini artırmaktadır. (13) **İlerleme ve terfiler**, üniversite sıralarından başlayarak, aşırı derecede bireyselleştirilmiştir. Bu ise bir **rekâbet dünyası** yaratmaktadır. (14) Yani öyle bir durumda ortaya çıkmıştır ki, bireyler durmadan birbirlerine karşı çıkmakta, birbirleriyle mücadele etmektedirler. Bu yeni durum sistemin gerçek yüzünü maskelemekte, hiyerarşinin, ve buna bağlı olarak toplumsal yapının çeşitli kademelerinde terfii teknik bakımdan adil bir durum olarak göstermektedir. Bu sürekli rekâbet, bireysel faaliyetin ve gereksinmelerin neden ve nasıl böyle olabildiğinin anlaşılmasını güçleştirmekte, insana etkin, ama yalnızca kendi kendine dayalı, kendine dönük bir kimlik vermektedir. **Çağdaş kapitalizmin ortaya çıkardığı gereksinmelerin karşılanma koşulları da bu süreci sağlamlaştırmaktadır.** Tekelci devlet kapitalizmi, tüketim biçiminin toplumsallaştırılması yönünde nesnel bir eğilim gösterir. Fakat karşılanmış toplumsal gereksinmelerin önemi ve niteliği, karşılanması istenen gereksinmelerin önemi ve niteliğiyle aynı değildir. Çünkü kapitalist üretim, nesnel

gereksinmelere cevap vermeyi yeğ tutar. Oysa günümüzde üretici güçlerin, nesnel diye nitelediğimiz gereksinimleri emek gücünün kendini yenilemesi için şarttır. (15)

Devletin ve tekellerin birlikte yaptıkları baskı ise, en kârlı ve karşılığını ödeme gücü en fazla olan gereksinimleri birinci plândaymış gibi göstermeye çalışır. Özellikle son zamanlarda bu baskı iyice artmıştır. Emekçiler böylece kapitalist üretimin düzensiz gelişmesini kendi sorunları gibi görmeye başlarlar. Reklâmların da etkisiyle, emekçilerin kafalarına zorla sokulan «sözde önemli» gereksinimler, gerçek gereksinimler gibi hissedilmeye başlanır. Buna karşılık, karşılanmadığı belli belirsiz, ama sürekli biçimde duyulan gerçek gereksinimler arka plâna itilir. Talebi arza uydurmaya çalışan bu tüketim tipi «görünüşt» pek çeşitli ve pek değişik ürünler sunar. Ama bu ürünler de karşılayabilecekleri **gerçek** gereksinimlerin ne kadar az, yetersiz ve tekdüze olduğunu gözden saklayamazlar. Gerçek gereksinmelere cevap verebilecek bazı şeyleri asıl kullanım amaçlarından saptırabilen bu tüketim biçimi, örneğin bazı haberalma ve boş vakitleri değerlendirme araçlarının üretimine öncelik tanıyarak aydınları «oyalamaya» çalışmaktadır.

Ücretli Aydınlar Başkaldırsalar Bile Burjuva İdeolojisinden
Kopmakta Güçlük Çekiyorlar

Özet olarak, tekелci devlet kapitalizmi, toplumsal ürünün özel sahipliği arzusunu kamçılayan bir tüketim tarzını kabul ettirmeye çalışmakta ve tüketicilerde **bireysel**lik ve tecrit eğilimini arttırarak, bunları bilinçsiz olarak, ve başkaldırma düzeyinde bile sermayenin boyunduruğuna daha kolay sokmaktadır. O kadar ki, tüketici sadece bir görünümünden ibaret olan şeyi «gerçek» sanmakta ve bunun sonucu olarak «tüketim toplumu»nun ideolojik te-

masını onaylar hale gelmektedir. Aslında bu, batılı toplumları «**halk-kitlelerinin hayati gereksinmelerinin karşılandığı bir evren**» gibi gösteren burjuva tezidir. Kapitalist üretimin piyasaya sürüp durduğu malların bolluğu da bu iddiayı sözde kanıtlamaktadır. Oysa bu tezi savunanlar, emek gücünün yenilenmesi için zorunlu olan «hayati gereksinmeler»in, üretken güçlerin ve iş koşullarının tarihsel evrimiyle birlikte, (ve kapitalist tüketimin **görünüşünü** gerçekmiş gibi sunmak amacıyla) nitelik değişimine uğradığını bilmezden gelmektedirler. (16)

Bu ideolojinin kapitalizm kurbanları üzerindeki etkisini hiç küçümsememek gerekir. Bu tez özellikle proletarya sınıfının ve maddi üretimin dışında kalan ücretli aydınlar arasında etkili olmaktadır. Çünkü **sanayileşmiş** kapitalist ülkelerdeki ücretli aydınlar, işçinin işgücünün yıpranma sürecinin günümüzdeki koşulları üzerindeki kuramsal düşünceye temel olarak, maddi üretimi almanın somut dayanağından yoksundurlar. Bu yüzden de görünüşlerin tuzağına düşmekte, tüketim arzının çok ciddi aksaklıklarını içten içe hissetmek ve bu aksaklıklara yine içten içe başkaldırmakla birlikte, hâlâ burjuva ideolojisinin (gerçek toplum olarak tüketim toplumunu alan görünüşünün) etkisinden kurtulamamaktadırlar. Özellikle hristiyan aydınların, Üçüncü Dünyanın (ister feodal ister kapitalist olsun) kırsal «yoksulluğu»na tam anlamıyla zıt düşen kentleşmiş ve (işçileri bile) «zengin» denen varlıklı ülkeleri içtenlikle eleştirmeleri de bunu kanıtlamaktadır. Protestan sosyolog Mario Miegge gibi uzmanların çalışmalarının da gösterdiği gibi, ücretli kadrolar, «**üretim sürecinde kendi kendini disipline almanın ve üretici yeteneklerin, büyük endüstriyel girişimin özel niteliği olan toplumsal hiyerarşi bilincinden ayrı düşünülemeyeceğine**, inanmaktadırlar.

Böylece, insan evreni çoğu zaman bir **tüketim top-**

lumu'ndan ibaretmiş gibi gösterilmekte ve bu evren de en çok bireylerin ya da grupların «toplumsal düzeyinin yükseltilmesi» konusu üzerinde durulmaktadır. Oysa bu öyle bir «yükseltmedir» ki, kültürel mallar da dahil olmak üzere bütün malların, tüketimindeki çeşitli düzeylere geçişle ölçülmektedir. (17)

Önemli Üç Nokta

Şimdiye kadar bütün söylediklerimiz **sınırlı** nitelikteydi. Aydın katmanlarda görülen ideolojik akımların nedenlerini ve biçimlerini bütünlükleri içinde açıklamak iddiasında değillerdi. Örneğin klasik liberal akımın evrimini analiz etmedik. Bu bölümün asıl konusu olan yeni **ideolojik süreçler** üzerinde kollektif ve sıkı bir analiz ve belirleme çabası gerekmektedir. İdeolojik süreçlerin farklı, fakat birbirine bağlı üç önemli görünümü vardır. Bu görünümleri tek başına ne fazla önemsemeli ne de küçümsemeliyiz. Söz konusu üç görünümü şöyle özetleyebiliriz :

a) Öncelikle, üretim ilişkilerinin evrimi ile bağlantılı olarak, aydın katmanlarında (en başta ücretlilerde), doğal ve özellikle toplumsal dünya ile ilişkiler daha akılcı ve daha bilimsel bir şekilde kavranmakta ve kapitalizmin çeşitli düzeylerdeki zararlarının yaşanarak anlaşılması bakımından bir gelişme görülmektedir.

b) Diğer yandan günümüzde, burjuva üretim ilişkilerinin temelleri, aydın katmanları için kısmen gizli kalmaya devam etmektedir. Bununla birlikte aydın katmanları bu ilişkilerin olumsuz sonuçlarını ve sınıfsal işlevlerini gitgide daha iyi farketmektedirler.

Kapitalizmin, tekelci devlet kapitalizmi çağında çok karmaşık bir niteliğe bürünmüş olması, kapitalizmin kuramsal bakımdan anlaşılmasını daha da güçleştirmiştir.

Üretim ilişkileri genellikle özel olan fakat gitgide kamusal hale gelen bir yığın kurum arasında boğulmakta ve gözden kaybolmaktadır. Bu kurumlar üretim ilişkilerini, **görünüşte işlevleri yalnızca teknik, hatta akılcı nitelikte olan** bir dizi halkla ilişki düzenleyici örgüt ve toplumsal-mesleki yapı arkasında gizlemektedir. İşletmelerin alabildiğine genişlemesi, tekellerle devlet örgütleri arasında artan işbirliği, kamu gücünün gelişmesini büyük şirketlerin özel girişimleri için kullanan bir ekonomik politikanın uygulanması, tekellerin, devlet, ekonomi ve toplum yaşamının tümü üzerinde oynadıkları gerçek rolün ücretli aydınlar tarafından anlaşılmasını güçleştirmiştir.

Ücretli aydınlar, maddi üretimin toplumsal koşullarının gerçekten neler olduğunu kavrayamadıklarından, bu aydınların nesnel özelemleri, ilk ağızda, **siyasal ideoloji alanında** ortaya çıkmaktadır; bu da, bu emekçiler için **ideolojik mücadelenin** ne kadar önem taşıdığını gösterir.

c) Bu ideolojik mücadele, ancak serbest ve açık tartışmalarda dikkatle dinlemesini bilmek ve karşılıklı kuramsal fikir alış-verişinde bulunarak yapılabilir. Bunu gerçekleştirmek için de geniş olanaklar vardır. Çünkü bu olanaklar toplumsal süreçlerin içerdiği gerçeklik üzerinde temellenmişlerdir. Gündelik hayatta, ücret, meslek ve kültür düzeylerinde, tekelci devlet kapitalizminin kabul ettirdiği yapısal düzenlemelerle, kesimleri kapsayan veya kısmî çatışmaların gitgide arttığını görmekteyiz. Bu gelişimden doğan sorunlar **durmadan** karşımıza çıkmakta ve geri çevrilmesi olanaksız somut gereksinimler ve özelemler yaratmaktadır. Bunlar kapitalizmin getirdiği pratik deneyler içinde sürekli olarak yinelenedikleri için, önlenmeleri olanak dışıdır.

Bu somut özelem ve gereksinimleri, yeni-kapitalizm, reformculuk ya da goşizm gibi ideolojik sistemlerden hiç

biri tümüyle ve tam anlamıyla tatmin edememektedir. Giderek bu sistemler aydın katmanlarının ideolojilerinin daha önce sözü edilen diğer yönlerine dayanarak, aydın emekçilerin özlemlerini kendi görüşleriyle bütünleştirse-ler bile...

Çünkü bu bütünleşme, ancak aydın emekçilerin acıyla yaşanan gerilimli dönemleri teker teker aşmalarıyla sağlanabilecektir. Aydın emekçiyi hedef alan işsizlik, bilimsel ve kültürel gereksinimler, bilgiyi yenilemek zorunluluğu gibi güçlükler, çok sınırlı bir alanda kendini duyursa bile eylem zorunluluğu bu hayalci ideolojik sentezlere durmadan çarpmakta ve onları zayıflatmaktadır. Burada özellikle somut mücadele deneylerinde, aydın emekçilere yeni- kapitalist veya (samimi ama hayalci biçimde) anti-burjuva olan ideolojik temaları, toplumsal pratiklerindeki bazı özellikler dolayısıyla varolan benimseme eğilimlerine rağmen, kuşkuyla karşılamak ve tartışmak için yardımcı olmak üzere gerekli açıklamayı yapacak nesnel ve sürekli bir temele gelmiş bulunuyoruz. Bu noktada, sonsuz olanaklar çıkıyor karşımıza... Son yılların üstüste gelen evrimleri ve öğrenci eylemleri de buna birer kanıt olarak alınabilir.

Sorumluluklarımız

Böylece, toplumsal ilişkilerin evrimi, işçi sınıfı ile aydın katmanların tekelci devlet kapitalizmine karşı ittifakını olanaklı ve ayrıca gerekli kılmaktadır. Demek ki sorumluluklarımız da, olanaklarımız da sonsuzdur. Güncel gerçekler şimdiden bunu kanıtlamaktadır. FKP'nin programını benimsemeyen hatta onun safına geçen aydınlar gitgide artmaktadır. Zaten bu çerçeveye içindedir ki, işçi sınıfı ile aydınlar arasındaki ittifak en yüksek düzeye ulaşmış bulunmaktadır. Sosyalist partilerle oluşturan toplum-

bilimsel unsurların hiç birinin, bir diğ erinin bağımlılığı altına girmesi söz konusu olmadan bu oluşum gerçekleşmektedir. Aydınların kendilerinin yetenek ve bilgilerine gereksinme duyan bir sosyalist parti içinde doğal yerleri bellidir. Buna karşılık onlar, orada toplumun değişimine katılmak ve işçi sınıfının deneyini paylaşmak fırsatını bulmaktadırlar. Bu, sosyalistlerin tümünün kolektif çabası sonucu olan siyasal ve kuramsal çizginin hazırlığı çerçevesinde olmaktadır.

Yeni ideolojik kategorilerin doğuşu ve kültürün çeşitli alanlarında göstermeye çalıştığımız değişimlerin sonuçlarını ayrıca incelemek gerekmektedir. Bu sonuçlar, siyasal kuram, adli kuram, düşünsel kuram, din bilimsel kuram gibi kesimlerde ani biçimde ortaya çıkmazlar. İlgili alanda zorunlu koşulların bağrında ortaya çıkarlar. (18) Engels'in bir analizine başvurmak gerekirse, her alan kendi özel, sistematik, örgütlenmiş ve geçmişten miras kalmış yapısına sahiptir. Yeni istekler ve talepler, bu, alarlarda yansırken, az veya çok akılcı biçimde eski yapıyı değiştirirler. Sınıfsal mücadeleye sıkı biçimde bağlı olan bu karmaşık süreçleri yeniden ayrıntılı olarak ele almak gereklidir. (19)

«GOŞİST*» İDEOLOJİ ÜZERİNE YENİ DÜŞÜNCELER

Fransa'da iki yıldan beri ve çeşitli biçimlerde, büyük sınıf mücadeleleri sürüp gitmektedir. 1968 Mayısının gerçekten bir dizi uzantısı ve yansıması olmuştur. Artık en dikkatsiz bir gözlemci bile büyük değişiklikler meydana geldiğini farketmeden geçememektedir. Bu ise görülmemiş derecede karmaşık bir durum yaratmıştır.

Bu hareketli tablonun öğelerinden biri de goşizmdir. Goşizmin amaçlarında bozguna uğradığını ve bir düşüş dönemine girdiğini gösteren bir yığın işaret varsa da, bu akım henüz sahneden çekilmiş değildir. Çekilse bile ileride geriye dönmesi ve başka kılıklara bürünmesi beklenebilir. Bu akım halâ kitlesel yayılma olanaklarına sahiptir diyebiliriz. Çünkü goşizm, çoğu zaman hatalı bir biçimde ortaya konmakla birlikte aslında gerçek olan sorunlara yanıltıcı bir cevap niteliğini taşır. Oyleyse bu fikre kendimizi alıştırmamız gerek : goşizm kendiliğinden ölüverecek değildir. (1) Can çekişen karmaşık yaşamı ise, bizi öğrenci çevresindeki hareket ve ideolojilerin gerçek bünyesi üzerinde toptan veya kısmi hayallere karşı savaşmak

---

(*) Goşizm (Gouchisme) denilen süper-solculuk toplumsal düzeni tümüyle yadsıyarak, yıkıcı ve sürekli bir başkaldırıyı önerir.

için durumu belirlemeye zorlamaktadır. Çünkü üniversite öğrencileri arasındaki goşizm hem bir hayal ürünüdür, hem de hayalleri bizzat yaratıcı bir rol oynar. Sorun pek basit olmasa da, biz bunu genel bir hareket noktası olarak kabul edeceğiz. Goşizm konusunda bir yığın soru işareti ve büyük bir karışıklık olduğunu hatırlayarak soruna girelim. (2)

En açık olarak görünen noktadan başlarsak; goşizm'in en belirgin özelliği **ideolojisi**dir.

Üniversite Öğrencilerine Özgü Bir İdeoloji mi?

Üniversite öğrencilerine özgü bağımsız ve «homojen» bir ideolojinin var olduğunu kabullenmek bazı öğrenci katmanlarının hayalciliğine hemen boyun eğmektir. Gerçi bu hayalciliği sürdürmeye çalışan, zaten görevleri de bu olan bir çok ideolog vardır. Bizim görevimiz ise tam tersine, bu hayalciliği tam bir hayalcilik olarak gösterip tanıtmak olmalıdır. Bu konuda ampirik gözlem metodu, tarihin uzun zamandan beri ortaya attığı bir şeyi doğrular: homojen olmayan bir toplumsal katman, sadece birbirinden farklı ve çeşitli ideolojilere sahip olabilir. Üniversiteliler çevresi ise, varolan sınıflar topluluğu içindeki yeri itibarıyla özerk ve kendine özgü bir ideoloji meydana getirmesi için gerekli kaynaklara sahip değildir.

Öyleyse, bu çevrelerin benimsediklerini iddia ettikleri ideolojiler tablosu, ancak ait oldukları toplumun ideolojik çizgilerine sahip olabilir.

Fransa'yı örnek alırsak, sağdan sola kadar kabaca şöyle bir şema çizebiliriz (bu şema tabiatıyla üstünkörü yapılmıştır ve çok daha derinlemesine bir incelemeyi gerektirir):

a) Katolik birlik görüşüne (3) kısmen uygun düşen **faşizan bir ideoloji**

b) Çoğu zaman pek yanlış olarak «teknokratik ideoloji» adıyla maskelenen aslında gerçekleri tehlikeli bir biçimde çarpıtan görüş.

Joe Metzger'in bir incelemesinde belirttiği gibi (4) **«Teknokratik ideoloji, tekelci devlet kapitalizmi çağında burjuva ideolojisinin adıdır. Tekelci iktidar bu ideolojiyi «yenilik» ve «dinamizm» renkleriyle süsler; bilimsel bakımdan kanıtlamış olduğunu ileri sürmekten hiç çekinmez ve sık sık da halkçı, demokratik ve milliyetçi temaları, kendi temalarıymış gibi kullanmaktan çekinmez.»**

Yine Joe Metzger'in yazdığı gibi, **«herşeyin bir kılmıdanış ve evrim içinde olduğu öylesine aşikârdır ki, kendileri de devinim halinde olan ve değişme özlemleri gitgide artan kitleler üzerindeki egemenliğini kaybetmek için burjuva ideolojisi de bu devinim fikriyle bütünleşmek zorunda kalmıştır.»**

Lafı uzatmadan söyleyelim : bugünün Fransa'sında egemen olan ideoloji budur. Ama yine bu ideoloji, kendini maskelemek zorunda olduğunu unutmamakta, yan ürünler yaratmakta ve birtakım yardımcı öğelerin yararlı olduğunu da reddetmemektedir. Bu noktayı ilerde tekrar ele alacağız.

c) **Reformcu ideolojilerin geniş bir yelpazesi.** Bazen çeşitli biçimleriyle klasik sosyal-demokrat ideolojiyi, bazan «hristiyanlar» grubunun bir bölümünü, hatta bazan işçi partisinin revizyonist sağ kanadını bu ideolojilerin temsilcileri sayabiliriz. Bunlar çoğu zaman ya tekelci teknokratik ideolojinin nüfuz alanına girerler ya da goşist protesto hareketinden etkilenirler.

d) Bu maddeye doğrudan doğruya goşizmin kendisini koyacağız, ama sadece açıklamada kolaylık olsun diye koyacağız. Çünkü ilerde bunu aşırı sol içinde bir yer,

hatta ideolojik bir özerklik vermekten kaçınmak gerektiğini anlatacağız.

a, b, c, ve d arasında çok yer değişikliği yapmak, birinden bir şey alıp ötekine eklemek olanağı elbet vardır. Yani a her zaman b'nin içinde vardır; b her zaman a'ya başvurabilir. Aynı şekilde b, c ve d'yi besleyebilir, yönetebilir, ya da bunların hizmetine girebilir.

Ve nihayet **bilimsel sosyalizm gelir**. Bu sıralamanın e maddesine onu koymak kolay olmayacaktır, çünkü, o, **başka bir zemin** üzerinde yer alır. Saydığım ideolojileri analiz etmek için gerekli araçları yalnız o verebilir. a, b, c, d, ona karşı savaşırlar, ancak onu **anlamak** için yetersiz kalırlar. Oysa bilimsel sosyalizm, onlarla savaşmak için, onları «anlamaya» ve «izah etmeye» mecburdur.

Sözlerimizi bitirirken, yukarda dört gruba ayrılan bu «teorik-ideolojik-pratik» bütünün, günümüz Fransa'sında ancak azınlıkta kalabileceğini belirtelim. Fakat bu, onun iki yıldan beri önemli atılımlar yapmadığı ve bir mücadele teması olarak geniş halk kitlelerini etkileyemeyeceği anlamına da gelmemektedir.

Goşizm'in Bir Tek mi, Bir Çok mu Biçimi vardır?

Önemli, üzerinde tartışmalar yapılan bir konudur bu. Bazı kimseler goşizm ile **aşırıçılığı** birbirinden ayırarak sorunu çözmeye teşebbüs etmişlerdir. (5)

Bunlara göre goşizm, **devrimci harekete, bu hareketin amacından daha fazla önem veren, yani amacı ikinci plana cıtan bir başarısızlık tutumudur. Nihayet sonuçtan daha önemlidir.**

Aşırıçılık ise, **mevcut yapıların dışında kalma stratejisine dayanan köklü bir seçimdir.**

Birinci tanım, sınırları biraz dar olmakla birlikte çok şiddetli itirazlarla karşılaşmıyorsa da, ikinci ciddi eleştirilere hedef olmaktadır.

Bir yandan, bu anlam kargaşası her «aşırıcılığa» bir devrim erdemi verme yolunu açmaktadır. Oysa öyle aşırırlar vardır ki, dünyayı değiştirmek değil, olduğu gibi muhafaza etmekten yanadır. Diğer yandan goşizmi, gözle görünmeyen, gizli ve bir tür «çağdışı» bir aşırıcılık gibi göstermek de goşizmin açıklanmasını basite indirgemek olacaktır.

Ancak bir tanımı eleştirmek, işe yarayabilecek bir «ayırımı» tünden reddetmek anlamına gelmemelidir. Ancak, aşırıcılıkta, kesinlikle tanımlanması gereken bazı toplumsal katmanlarda ve kesinlikle belirlenmesi gereken bazı tarihsel şartlarda üstünlük sağlayan bir eğilim görmek ve bunun mevcut yapıların değil de **tarihsel zorunluğun** (anarşi renklerine boyanmış) reddi anlamına gelen bir eğilim olarak ortaya çıktığını da gözden kaçırmamak gerekir. Aslında bir tür «ruh asaleti» metafiziği tarafından beslenen ve tarihin akılcılığını reddetme eğilimi olarak ortaya çıkan bu davranış, bir cins siyasal hareket-sizlik, özel kişilik içinde hapsolma ile bunun tersi, **(görünüşte tersi)** olan «arı» (**«katıksız»**) şiddet hareketlerinin doğuşu, **en kısa yolun** çılgın bir tutumla aranması, yapay **«ya hep, ya hiç»** çözümleri arasında büyük ölçüde gidip-gelmeleri içerir. Böylece, sağdaki aşırıların yaptıklarının, bazen neden soldaki aşırıların tarafından kopya edildiği, dinsel faktörün neden önemli bir rol oynadığı ve goşizmin neden savaş ilan ettiği kategorilerde bile taraftar bulduğu daha iyi anlaşılır. Bu ayrıca, goşist gurupların, eğilimlerin, akımların ve göstericilerin, kendine özgü genişleme/daralma fenomenlerini de izah etmektedir. Örneğin goşizmin 1967 ve 1969 yılları arasındaki du-

rumunu incelersek şu üç aşamanın birbirini izlediğini görürüz : küçük bir gurubun şekilsiz bir çevrede kapalı bir devre halinde gösterdiği canlı faaliyet; sonra özgürlükçü ve anarşist lylemlerin hakim olduğu kitle faaliyeti; son olarak da yine gruplar faaliyetine dönüş. Ancak bu defa grupların faaliyeti nispeten genişlemiştir ve bu faaliyet «yeni-Lüksemburgcu» olarak nitelenebilecek temaları canlandıran «eylem komiteleriyle» donanmıştır. (6)

Günümüzdeki Dağılım

Üniversite çevrelerinde goşizm'den söz ederken, Birleşik Sosyalist Parti'nin oynadığı rolü hatırlamadan geçemeyiz. Çünkü bu partinin 15.600 üyesinden % 42,7'si «1968 Mayısının iltihaklarıdır.» Bir yorumcuya göre, «çoğunluğu genç ve ateşli olan bu üyeler, politikaya yeni girmişlerdir, politikanın cahilidir, denebilir. Demek ki Birleşik Sosyalist Partinin sorunu, bu yeni üyeleri «hazmetmek» değil, aceleci genç militanların bazan düzensiz devrimci özelemleriyle ciddi kuramsal ve siyasal düşünce arasında bir sentez yapabilmek olmalıdır.» (7)

Partinin bu yeni üyelerinin hepsi üniversite öğrencisi değildir. Bunların oranı ancak % 11'i bulmaktadır. Yine de önemli bir orandır bu. Ayrıca mühendisler, öğretmenler, üst kademe yöneticileri ve serbest meslek sahipleriyle birlikte bu oran % 42,7'yi bulmaktadır. Teknisyenler, orta kademe yöneticiler, memurlar ve işçilerin toplam içindeki oranı ise % 39,9'dur. (Sadece işçiler % 12,9).

Birleşik Sosyalist Parti'ye üye olan, ya da bu parti'nin etkisi altında bulunan üniversite öğrencileri, «Üniversite Öğrencileri Ulusal Birliği»nin ve çeşitli komitelerin aracılığıyla bu ideolojiyi yaymaya çalışmaktadırlar. Ancak onların yaydıkları; (klüpçülükle) solculuğu birleştirecek olan bir goşizm nüansıdır. (8) Ütopyacılıkla sosyal-tek-

nokrasi arasındaki bu buluşmanın bir raslantı ya da sadece bir taktik olmadığını biliyoruz. (9) «Bilimsel bir analizden yoksun olan «çağdışı sol», Mayıs hareketini, bu hareketin içine demogojinin tüm ürünlerini de katarak, idealleştirmiştir.» Birleşik Sosyalist Partinin ideolojisi, daha doğrusu ideolojileri, «aceleci genç militanın» ne kadar kolay etkilenebileceğini pek güzel gösterir. Bu gençler, egemen «tekelci-teknokrat» ideoloji için kolay bir av olmaktadır.

Birleşik Sosyalist Parti'nin en esaslı eleştirilerini yine bu partinin militanlarının kalemlerinden okuyoruz. Bunlar, **Yeni Tip bir Marksist-Leninist Parti İnşasına Katkılar** başlıklı bir broşür yayınlayarak, yönetimi ele almak isteyen grupları eleştirmektedirler. Bu gruplar, sağda «devlet ve yönetim ciddiyeti meraklılarından,» soldaki «hümanist-marksistlere» kadar uzanmakta ve bu arada merkezin «beceriklilerini» ve «seçgen (eklektik) reformcuları» da ihmal etmemektedirler. Söz konusu gruplar, eleştirilerinde, Birleşik Sosyalist Partinin **ideolojik sessizliği** üzerinde durmaktadırlar. «Bu sessizlik taktik sorunlarda ve tanımlamalardaki gevezeliklerle telafi edilmektedir.»

Birleşik Sosyalist Partiye yöneltilen diğer eleştiriler de, partinin «toplumsal bileşimi» nedeniyle donup kalmış olması, işçi sınıfı içine kesin bir biçimde yerleşememesi, örgütlenmeyi doğru dürüst becerememiş olması ve doktrin seçgenliği olarak ortaya çıkmaktadır. Prudhon'dan miras kalmış yarı-öğürlükçü ideolojisiyle CFDT'den ödünç alınmış yeni bir hristiyan-sosyal görüşün bileşimi olan Birleşik Sosyalist Parti'nin egemen ideolojisinin tanımı, görüyoruz ki, şu bizim yazarlara hem kolay hem parlak vaazlar verme olanağı sağlamaktadır. Buna karşı, insanı asıl hayrete düşüren şey, partinin **«işte, hepsi bundan**

ibaret» olduđu anlařılıncaya hayrete dűřűlmesidir. Aslına bakarsanız, partililer de bu acımasız tanımını inkâr etmezler ama, tabii onların ki bu konuyu sűrekli gűndemde tutma isteđinden dođar.

Kuřkusuz tam anlamıyla «daha gořist» akımlar da vardır, hatta sayıları da pek çoktur. Bu konuda eksiksiz bir «tip tanımı» yapmak istersek birtakım belgeleri ele alıp incelemek yoluna gitmemiz gerekir. (10) Ayrıca, bu akımların ve grupların örgűtsel ve siyasal yapılarındaki dalgalanmaları, yön deđiřimlerini, parçalanma ve birleřmelerini, hizipleřme ve bűtűnleřmelerini, biçim deđiřtirmelerini, silinip yeniden ortaya çıkmalarını gűnű gűnűne izlemek gerekir. Biz burada bařlıca dűrt gűrűřű, yani ۆzgűrlűkű, troçkist, maoist ve kuramsallık gűrűřlerini incelemekle yetineceđiz.

ۆzgűrlűkű İdeoloji

1968 Mayısında asıl egemen olan gűrűř buydu ve çođunluk yaygın durumda bu yűnde kendini gűstermiřti. Bu da kuřkusuz bu ideolojinin sűrekli biçim deđiřtirir ve **bařka etkileri** de hořgűrűyle karřılayabilir nitelikte olmasından ileri geliyordu. ۆrneđin Georges Bataille'ın Andre Breton ile arasındaki polemikte ortaya koyduđu gibi (11) sűrrealizmin, kűkleri derinlerde olan nedenlerle bir etki kaynađı olduđunu gűrűrűz. Diđer yanda, bir hristiyan etkisinden de sűz edilebilir, cűnkű ۆđrencilerin (bir bűlűműnűn) bařkaldırması, katoliklik ve hristiyanlıktaki deđiřimde bir yansımasını bulmuřtu. Bu yűzdendir ki kilise de «acaba bir řeyler koparabilir miyim?» umuduyla Mayıs hareketine ilgi gűstermiřtir. Ancak kilisenin ilgisinin daha ۆnemli bir nedeni vardır : dikkatli din adamları bu harekette bazı tanıdaık ۆgelere raslamıřlardır. 1968 sonbaharında Lourdes'da toplanan Fransız Piskoposlar ku-

rulu da bunu kanıtlamıştır. (12) Hep biliyoruz ki, özgürlükçü eğilimli ayaklanmayı en iyi «anlayan» insan cizvit papazı Michel de Certeau'dur. Fakat iyi anladığını söylemek, iyi «anlattığını» kabul etmek sayılmamalıdır. Bununla beraber de Certeau «Mayısta insanlar Bastille'i alır gibi söz aldılar» (13) diyerek esaslı bir noktaya işaret etmiştir. «22 Mart» belgelerini incelersek de Certeau'nun teşhisinin doğru olduğunu anlarız. (14) «22 Mart» içinde bir değil bir çok akım vardır. Bunlar arasında Marksist olduklarını söyleyen gruplar da görürüz. Cohn Bendit (15) bile eski bir geleneğe başvurmuş ve Bakunin'i (16) «muhalefetçi Marksist» (örneğin 1920'de Sovyet Rusya'daki işçi muhalefeti) diye kınamıştır. Fakat «22 Mart» belgeleri incelenince bu belgelerde hep aynı isteğin sık sık karşımıza çıktığını görürüz : «söz hakkı» özlemidir bu. Mayıs hareketi elbet başka temaları da işlemiştir ama «söz hakkı» istemi 172 sayılı belgede beş, 173 sayılı belgede altı kere tekrarlanmıştır. 175 sayılı belgede ise şu ibareleri görüyoruz : **Asıl amaç, suskun bilginin sözle ifade edilebilmesi, bizzat işçinin ağzından söylenebilmesidir,» «Kollektif bir söz meydanı açmak», «Her emekçinin mikrofondan sesini duyurabilmesi ve dolaysız bir demokrasiyi işletecek miting havası yaratılabilmesi için mücadele vermek.»**

Yukarıdaki sözlerden anlaşılacağı gibi, hedef adeta psikolojik bir tiyatro oyunu yaratmaktır. Bu oyunda bireyler sanki tımarhanelere hapsolmuşlardır ve amaç da bunların tümünü birden azad edebilmektir!

Burada Jean Jacques Rousseau'vari bir özlemi, bir temayı tanımamak olanaksızdır. **«Masum bir topluluk», «sınırlı boyutlarda bir topluluk», «bütün üyelerinin anı, kısa ve saydam, kristal niteliğinde, boş sözler içeren söylevlerle de cıyakta durabileceği bir açık sözlülük ve şid-**

det aleyhtarlığı mikro-toplumu.» (17) Bu «özgürlükçü ideolojiyi» Lévi Strauss'un eserlerinde, özellikle «**Tristes Tropiques**»in ünlü 28. bölümünde («Yazı dersleri») bulduğunu ortaya koyan Jacques Derride, biraz ötede bunun köklerini (Eflatun'dan Rousseau'ya) belirtmekte ve geçen yüzyıldan günümüze dek çizgisini ortaya koymaktadır. Ona göre, günümüzde cep kitaplarına dek yaygınlaşmış olan «**Tristes Tropiques**»in okuyucuları arasında «**başkaldırırcılar**» da bulunmaktadır: «**Kendine varolma, yüzlerin karşı karşıya gelmesindeki saydam yakınlık ve sesin hemen eriştiği menzil, toplumsal gerçekliğin bu belirlenmesi demek ki klâsiktir: Rousseau'vari, evet, ama Eflatun'unda mirasçısı olarak, Yasa Yetki ve genellikle Devlet kavramına karşı anarşist ve özgürlükçü karşı-çıkışla birleşir. Ayrıca 19. yüzyılın ütöpik sosyalistleri ile, ve daha da özellikle «Fouriérism»*le uyuşur.** (18)

Sıra bu eyleme bir ad koymaya gelince, bu ad hemen bulunmuş ve «itirazcılık» (contestation) denmiştir. Hemen hatırlatalım ki, «itirazcılık» «hak istemciliğinden» (revendication) farklı bir davranıştır, hatta ona karşı çıkar. «Hak isteminin» somut bir içeriği vardır, ötekinde ise bu yoktur. Ancak kendisi de «itirazcı» bir mitolojinin tutsağı olan müsvedde bir düşüncenin göstermek istediğinin aksine «hak isteme-itirazcılık» zıtlığı, «reformculuk-devrim» zıtlığıyla hiç bir paralellik taşımaz. (19) Çünkü «itirazcılık» yapıları hedef alır, fakat sadece lafa dayanır, gözleri görmez; var olana saldırır ama «var olandan» hareket etmez. Somut bir tarihsel zorunluğa da dayanmaz. Devrimci hareket ise «hak istemi» noktasını aşar-

---

(*) Charles Fouriér (1772 - 1837) insan güdülerine dayanan bir mutluluğun gerçek ideal olduğuna inanan ve «falanj» adlı örnek bir toplum modeli ortaya atan ütöpik Fransız sosyalist.

ken, o noktayı da içine alır. Fakat bu istemleri «mideye bağlı» ve «gülünç» diye niteleyip reddetmez. Bilimsel sosyalizm kitlelerin **ekmek, barış, toprak** gibi istemlerini kendine mal edip, kendi içinde devrimci olmayan bu istemleri alçak gönüllülükle yüklenip, kitlelerin **devrimci bir atılımı** gerçekleştirmelerine yardımcı olmuş ve bu arada bir gerçeği onlara göstermiştir: bu özlemlere ulaşılması feodal-burjuva devletin yıkılması ve üretim ilişkilerinin kökten değişmesine bağlıdır.

«İtirazcılık» sürekli, çünkü sürekliliğe mahkûmdur; hiç aralık vermez; kendi etrafında döner durur. Devrimin olduğu yerde «itirazcılığın yaşaması olanaksızdır; ya biri var olacaktır, ya öteki!

Her çeşit somut diyalektiğin ve bütünlük perspektifinin dışında kalmakla birlikte, özgürlükçü protesto hareketi de aslında pek âlâ ideolojilerin doğmasına ve olgunlaşmasına hükmeden yasalara bağlıdır.

Bilindiği gibi **1968 Mayısı sadece Paris'teki üniversite öğrencilerinin bir başkaldırma hareketinden, ya da Fransız üniversitesindeki değişimin bir başlangıcından ibaret değildir. Mayıs hareketi aynı zamanda yapısalcılık (structuralisme) görüşünün ölüm belgesidir. (20)**

Sorunu böylece ortaya koyduktan sonra başka bir noktaya daha işaret edelim: Bu tür bir yapısalcılık (structuralisme) ideolojisi bizce bilimle bağdaşmaz. Ancak muhakkak olan şudur ki 1968 Mayısı, ideolojik bakımdan «hayat», «kişi», «özgürlük», «varoluş», ve «kendiliğindenlik» (spontane) felsefelerinin aldığı bir rövanş olmuştur; yapısalcılığın gerilemesi ama özellikle gerçek karşısında bilimsel bir tutumun da gerilemesidir bu. Çeşitli kiliselerin işe karışması, yeni-sürrealizmlerin yeniden doğuşu ve hızını esaslı surette kaybetmişken tekrar yarış alanına

çıkan bir düşünce ustasının, Sartre'ın yeniden tahta oturulması. Buna en çok şaşanlardan biri de Sartre'ın kendisi olmuştur. Bu konuda haklı bir söz söylenmişti : «İtirazcılığın bilim alanında boş bıraktığı zamanı, antropolojik felsefe doldurmaktadır.» (21)

Bu sözü söyleyen kimse, Marcuse'ün «teknokratik anarşizminin», (Kant ya da Hegel'ci felsefeden temellenmiş ideolojik sonuçlar olan) bir seri klâsik karşıtlık kullandığına (örneğin «toplum-birey», «baskı-özgürlük», «yönetilme-özerklik» ve «özünde ve özü için», kısacası, 19. yüzyılın felsefesinin köhnemiş iskeleti) işaret etmekte ve sonuç olarak ta, «eleştirici düşünce»nin boydan boya rap-kiş düşüncenin kategorileri tarafından katedilmekte ve çokluk kendini onlara bırakma eğiliminde olduğunu ileri sürmektedir.

Yeni - Troçkist İdeoloji.

Yeni Troçkizm kendi içinde uyumlu bir akım değildir: ayrı görüşler ve çekişmelerle sürekli bölünmelere uğramaktadır. Burada buna örnek olarak başkanlık seçimlerinde ortaya çıkan bir akımdan ve bu akımın «eşantiyonu»ndan, yani Alain Krivine'in «Seçim Maskaralığı» adındaki broşüründen söz edeceğiz. (Seuil Yayınları)

Broşürün Zinoviev'den alınmış giriş yazısında, Lenin'in «parlamento aleyhtarlığıyla» ilgili bir fıkra anlatılmaktadır. Bunu okuyan kimse, Lenin'in sözlerinin ne gibi koşullar altında söylendiğini ve Lenin'in belirli bazı koşullarda geçerli olan bir taktiği her zaman uyulması gerekli bir ilke saymadığını gösteren diğer bir çok sözleri olduğunu nereden bilebilir? Broşürde Lenin'in sözleri, «evet» oylarının nasıl çoğunlukta olacağına ve işçi sınıfının seçimlere katılmaktan zararlı çıkacağına inanan Krivine'in ortaya attığı «seçimleri boykot» çağrısını des-

teklemek için kullanılmaktadır. Oysa bu yanlış davranış bir çeşit çaresizlik ve teslimiyet işaretidir. Böyle düşünen bir kimse, burjuvazinin, seçim alanının mutlak hakimi olduğunu, işçi sınıfının da nasıl olsa yenileceğini önceden kabullenmiş olmaz mı? Yani şimdi, seçimler yapıp bittiğine ve Krivine'in tahmin ettiğinin aksine «evet» oyları değil «hayır» oyları çoğunluğu kazandığına göre, işçi sınıfının yararına olan bu durum da sadece **«burjuvazinin kendi içindeki bir hareketinin sonucu»**mu sayılmalıdır? Yani biz bunu hiç bir biçimde işçi sınıfının zaferi saymayacak mıyız? İkisinin birden sözünün edilebileceği düşüncesi ise dikkate alınmamaktadır bile... Bir durumun diyalektiğini kavramakta aciz kalınmakta ve «ya o ya bu» diyen mekanik alternatifi tutsağı olunmaktadır. İnsanın «işçiler ve halk» **«hayır»** demeselerdi, de Gaulle yerinde kalacaktı diye düşünmesi için sadece diyalektik-öncesi bir sağduyu yeterlidir. Aslında bizimkiler için iktidarın şekli zaten pek fazla önem taşımaz : en sert rejim en fazla işlerine gelir bunların. Bakın Krivine broşürünün 14. sayfasında ne diyor : **«Burjuvazi Mayıstan beri de Gaulle'ün yetersiz ve zayıf bağımsızlık isteklerine gitgide dayanamaz olmuştur, ayrıca devrimci patlamadan da bu istekleri sorumlu tutmaktaydı. İktidarın alabildiğine şahsileştirilmesi, seçkin kişilerin, partilerin, ara unsurların tampon rolü oynamalarının engellenmesi, anlaşmazlıkları şiddetlendirmişti.»**

Gördüğünüz gibi böyle bir analiz, tekelci devlet kapitalizminin ne olduğunu bilmemek ve iktidarın «şahsileştirilmesi» yüzündendir ki ara unsurların etkisiz kaldığını çocukca kabullenmek demektir. Sanki ara unsurları ortadan kaldırmaya çalışmak, çağdaş kapitalizmin mantığı gereği değilmiş, iktidar şahsileşse de şahsileşmese de bu unsurlar ortadan kaldırılmayacakmış gibi!

Mayıs olaylarından sonra, devrimciliği tekellerinde

sanın bu hizip, hızla iflas etmekte olan politikalarını ye-
niden gözden geçirmek ve görünen yüzünü değiştirmek
zorunda olduğunu anladı. (22) Ancak toparlanırken, bü-
tün güçlükleriyle beraber, alçakgönüllülikle, düzenle bir
ilişki kurmayı gerektirecek «sınırlı bir legalite (yasallık)»
ye dönmekten kaçınarak «kötünün kötüsü olsun» politi-
kasının eski anarşist-sekter görüş tarzına iltifat etti; çe-
lişkilerin «şiddetlenmesi için baskı rejimi gereklidir!» Gö-
rüşü gibi halâ «baskıya karşı özgürlükçülük, iradecilik
ve idealist ideoloji» düzeyinde çalışılmaktadır: «devrimci
marksistlerin görevi, bunalımlar hazırlamaktır!» denmekte-
dir. (Broşürün 22. sayfası) Ancak metni inceleyince, iste-
nenin, muhtemel bir bunalıma göre hazırlanmak olmadığı
anlaşıyor. Şu ya da bu grubun, partinin, hatta sınıfın
iradesinden bağımsız olarak ve nesnel koşullar içinde ol-
gunlaşıp gelişen bir bunalımda gerçekleştirilebilecek olan
(devrimci partinin) etkin yönetim görevi, bundan böyle
«devrimci yaratıcı» bir göreve dönüşmeliymiş; çünkü her-
kes bilirmiş ki «maddeyi yaratan ruhtur.»

Bu felsefî idealizme, Krivine'in küçük kitabının 1968
olaylarıyla ilgili bölümünde de raslıyoruz. Krivine bu bö-
lümde de arkadaşları Weber ve Bensad'in acaip analiz-
lerini (23) benimsemiştir. Lenin'in «devrim durumunu» be-
irten kıstaslarına dayanarak bakın neler söylüyor Krivine :

**«1968 Mayısında şu faktörlerin tümünün bir araya
gelmiş olduğu açıkça belliydi :**

«1. İktidar boştu,

«2. On milyon grevci işçi fabrikaları işgal ederek bur-

(*) İradecilik (Voluntarizm) : İradeyi evrenin temeli olarak gören, onu,
objektif tabiat ve toplum kanunlarının karşısına koyan ve insan
iradesinin çevreye dayandığını inkâr eden idealist bir felsefe ve
psikoloji akımı.

juva meşruiyetini ve üretim araçlarının özel mülkiyetini tehlikeye düşürmüştü.

«3. Toplumun bütün katları devinim halindeydi.»

Yani Krivine bir kalemde proletarya ittifakları sorununu çözmüş oluyor. Burada Weber ve Bensaid'in görüşlerinin yankılarını görür gibi oluyoruz : **«Mayıs ayında ayaklanma biçimindeki bir grevin hem olanaklı, hem de pek kolay olduğunu doğrulayan bir yığın kanıt vardı.»** (Sayfa 202)

Krivine bazan karşı tarafı küçümser : **«Fransız burjuvazisi işçi hareketini kıracak araçlara sahip olmadığından, ya da böyle bir davranış kendisine pek pahalıya mal olacağından, bu sınıfı iğdiş etmeye çalışmaktadır.»** (Sayfa 59)

Bazan da (hemen ondan sonraki sayfada) düşmana fazla değer verir : **«Burjuvazi canının istediği gibi hükûmet eder.»**

Fakat kitabın tümünde başlıca düşmanın kim olduğu (sözde burjuvazi) doğru dürüst teşhis edilememekte, ayrıca kimlerin müttefik olabilecekleri bakımından da ısrarla yanılgıya düşülmektedir. Müttefik olabileceklerden (feodal dönemden kalma alaylı bir dille) **«iliklerine kadar tekellilik aleyhtarları, meyhane kavgacıları, çalışmadan para yiyen öfkeli, solcu papazlar ve ebedi itirazcılar»** diye söz edilmektedir. (Sayfa 48) Aslında bunların yaptıkları, görülmesi gereken şeyden **başka** bir tarafa bakmaktır ve sözde gerçekçilikleri, pek az romantik olan, ama **şimdi** ve **burada** varolan ve gerçekten de pek heyecan vermeyen somut görevlerden sapma isteklerini kolay kolay gözden saklayamamaktadır.

Maoist İdeoloji

Maoist ideolojiyi bir ışığa benzetirsek, bu ışık çarp-

tığı yüzeyde bir değil bir çok yansıma yapar, diyebiliriz.

Burada biz iki belge üzerinde duracağız. Bunlardan birincisi Maoist P.C.M.L.F.'nin (Fransız Marksist-Leninist Komünist Partisi) 17 Mayıs 1968 tarihli bir bildirisi. Bildirinin başında Mao'dan uzun alıntılar yer almakta ve ilk alt-başlık olarak Mao'nun küçük kırmızı kitabının ünlü bir deyişi olan **«bir kıvılcım, bütün ovayı tutuşturdu»** ibaresi yer almaktadır. Bildiride en fazla dikkati çeken şey, **dilde Mao taklitçiliğidir** : **«Öğrencilerin ilk devrim zaferi, öncü işçilere örnek oldu», «Emekçler, sendika ağalarını ezip geçtiler», «Namuslu sendika kadroları... sonuçta sınıf kavgasını başlatmak için kitlelerin önünde yer aldılar» gibi... (24)**

Böyle azametli laflar **yabancı bir modelin** çocukça taklidinden, iğreti şemaların gerçeğin görüntüsü üzerine yapııştırılıp gerçeği saklamasından, küçük burjuva aydınlarının idealizminden, sınıf kavgalarının **«nesnel bir olgu»** olduğu ve tek başına hiç kimseye mal edilemeyeceği tarzındaki en basit materyalist gerçeğin unutulmasından başka nedir ki?

Başka bir belgeyi de örnek verebiliriz : **«Bütün proleter isyancıları ve proleter solu bir araya getiren Léo Frankel Hücresi»** imzasını taşıyan bir yığın bildiri yayınlanmıştır. Merak ediyoruz, bu proleter isyancılar, Paris'li lise öğrencileri midir yoksa?

Bunlardan **«Polise ve Hükümetin Militan Eylemcilerine Ateş!»** başlıklı bildiride ailenin baskısından yakınılır : **«Öfkeli babalar ve gözü yaşlı anaların okullara gelip kendilerini nasıl maskara etiklerinden»** söz edilir, **«Falan lisenin burjuva iktidarının son kalesi olduğu»** söylenir, **«Polisler sayesinde ayakta durabilen kukla yönetim»** kınanır,

bir karşı saldırı önerilir ve «izlenecek taktiği» saptamak üzere bir miting yapılması istenir.

«Sendikalist Üniversite» dergisinde yayınlanan ve bu defa altında imza da olmayan bir bildiri daha vardır. Bir öğretmen kalp krizi geçirdiğini haber veren bildiri «Akademik zevat hastaymış, gebersin!» demektedir, ondan sonra da «otoriteye başkaldırma» temasını bol bol işlemektedir. İşte bildiriden parçalar :

«Otoriter gurupçuk», «Lisenin otoriteye karşı havası...», «Otorite nedir? Apaçık gerici bir yönetim, ya da ileicilik kıyafetine bürünmüş gericilik değil mi?», «Küçük yönetim grubu baskıdan başka neye yarar?» «Yönetime başkaldırmak insana heyecan veriyor», «Akademik yönetim yere batsın!» «Yönetime karşıt olanlar eylemlerini sürdürüyorlar», «Başkaldırma hareketi geliyor.»

Bu biçim bir başkaldırma aynı zamanda, yine kendilerinin deyimiyle, «hayatla ilgisi olmayan, kitaplarda yazılı ukalalıklara» da yönelmektedir. Bunlara bakarsanız «okul, sınıf mücadelelerinden kopmuştur», «okul, temelden gericidir», «okul, üniversite öğrencisi, lise öğrencisi ve işçilerin birleşmesine engel olmaktadır», «sınıf mücadeleleriyle ilgili doğru fikirlere karşı çıkmaktadır», onun için de okula ve derslere, tabii bu arada öğretmenlere karşı da «devrimci şiddet hareketlerine girişmek gerekir». «Karşı-devrim yoldaşları öldürdükten sonra mola vermekte midir ki?»

Aynı sözüm ona hücrenin başka bildirilerinde de benzer görüşler belirtilir; bunlardan da örnekler sıralayalım : «Akademik değersizliklerle mücadele şiddetlendirilmeli», «La Strasse grubuyla öğretmenleri tasfiye etmeli» (La Strasse bir lisenin yöneticisidir) «Burjuvaların akademik istibdatına karşı yürütülen on beş günlük başarılı bir ha-

reketten sonra...» «Yoldaşlar kukla yöneticileri temizlediler», «Çürümüş bilginin verildiği bakkaliye'yi, anti-kapitalist ve anti-revizyonist hareketin sürekli merkezi haline getirdiler, ve bunalım halindeki sermayeye sert karşılıklar verecek guruplar oradan yola çıktı.» «Çin'de kültür devrimi burjuva ideolojisinin son kalıntılarını tasfiye etti. İşçi sınıfı her yerde yönetici durumda», «Kararlı bir saldırıya geçtik», «Son zafere kadar başarıdan başarıya koşacağız.»

Bu «yeni çocuk hastalığının» belirtileri, bilgi-ideoloji kargaşası, ana-babaya başkaldırma, şiddet ve kışkırtma, Çin «modeline» hayranlık ve bir çeşit konuşma sarhoşluğu olcraak ortaya çıkıyor. Bir lise müdürüne «kukla yönetici» diyerek, müdürü Güney Viyetnam'daki gerçek kuklalarla bir tutmak, kendini bir kurşun bile atmadan Ulusal Kurtuluş Cephesi gerillalarına benzetmek değil midir? Anlaşılan Ulusal Kurtuluş Cephesi gerillaları Saygon'daki Amerikan Büyükelçiliğini kuşatırlarken, bu çocuklarda-tabii çetin savaşlar sonunda-okuldaki etüd gözlemcisinin odasını işgal etmektedirler.

Görüldüğü gibi, çok ciddi bir inceleme yapmadan çocukların böyle başkaldırmasını elbette «ilericilik» diye niteleyemeyiz. Tersine, bu **devrimci laf yığını** sadece üzücü bir taklit izlenimi uyandırıyor bizde. Devrimci eylemi kötüleyip gözden düşürmek isteyenler, alay olsun diye, bir şeyler yazsalar, her halde bu gösterilerde söylenenlerden pek farklı olmazdı. Bu alanda iyi niyet tek başına önemli ve geçerli değil. Bu tür yazıların etkisi, genellikle ağız kalabalığından, yankılar uyandırmış sözcükleri kullanmalarından ve süslü cümleler yığınının konu ve amaç nisbetsizliğinden ileri gelmektedir. Bu kadar «**ciddiyetle**» söylenen kocaman laflar ve yürütülen eylemler, sonunda, bir oyun havasına bürünmektedir. Arada bir, bu

oyun havası bir faciaya dönüşse bile, bu gösteriler yaşanmış bazı gerçek faciaların gülünç taklitleri olmaktan öteye geçememekte temkinli ama «hemen şimdi ve hemen şurada» yapılabilecek **gerçek sınıfsal mücadelenin** reddi anlamına gelmektedir. Aslında bu davranışlar bir aldatmaca ve oyalamadan başka bir şey değildir.

«Kuramcı» Eski - Leninizm İdeolojisi

«Yeni Tipte Bir Marksist-Leninist Parti Yaratılmasına Katkıları» adındaki küçük kitabı elimize aldığımızda bütünüyle değişik düzeyde kanıtlar karşısında olduğumuzu hemen farkederiz. Bu kitapdaki yazılara imza koyanlardan bazıları, başka alanlarda en azından değerli çalışmalar yapmışlardır. (Bununla beraber üniversitede iyi öğretim üyesi olmak niteliğinin, iyi bir siyasal düşünür olmaya yetmeyeceğini unutmamalıyız.)

Ayrıca girişimin Leninizme daha yatkın olma isteğinden doğduğu da aşîkârdır. Bu yüzden de kitapta hiç değilse görünüşte bir bütünlük bulabiliriz.

Kitabı yazarların Birleşik Sosyalist Parti içindeki akımlar hakkında yaptıkları analizleri çoğu zaman doğru buluyoruz. Sadece Birleşik Sosyalist Parti bakımından değil, ortaya attıkları diğer bazı formüller de bizim tarafımızdan onaylanacak niteliktedir. Geriye bazı istisnalar kalıyor ki, onlar da bu durumda kaideyi bozmaz denilemez.

Burada yazarların «bayağı ve tehlikeli komünist aleyhtarlığı» damgasını yememek için çaba harcadıkları görülüyor. Ancak aynı yazarlar, hem de aynı paragrafta «F.K.P.'nin yüz kızartıcı politikasından ve kurumları reddeden tutumundan» söz ediyorlar. Daha başkaları da var : «**Genel Çalışma Konfederasyonunun, makinalaşmış**

yavrucukları» (Sayfa 11), «F.K.P.'nin karşı devrimci pahlavaları» (Sayfa 14) «Revizyonist F.K.P.» (Sayfa 14, 27, 28), «F.K.P. yasal burjuva propagandası yapıyor» (Sayfa 14), «F.K.P.'nin ukalaları» (Sayfa 39), (F.K.P. yönetiminin açık karşı devrimci uygulamaları» (Sayfa 40) gibi...

Kitabı yazarlar «bayağı komünizm aleyhtarlığının» tehlikelerinden kaçınmayı öğütlediklerine göre, kendi ağızlarından çıkan yukardaki sözler her halde «ince bir komünizm aleyhtarlığı» olmalı. Yine de, «sert Lenin'ci» olmak kaygısının, Alain Badiou'yu hiç bir şeyden vazgeçiremediği görülüyor: eski usul bir radikalizm'e dayanan hitabet atılımları: **«F.K.P.'nin kurumlu yöneticileri, Mayıs 1968'de suya sabuna dokunmadılar. Niçin? Daha sonra seçim yemliğine dönüp iyi bir dayak yemek için»... «Yetersizliklerimizden açıkça ve gerekli biçimde ders almalı ve F.K.P. arabasının sineği olmamalıyız: bu araba, iyice bilmek gerekir ki artık rakip kampa geçmiştir.»** Parti siyasetinin açık ve kesin mahkum edilmesi: **«Bazı yoldaşlar ve F.K.P.'nin bazı yöneticileri gibi, sınıf mücadelesinin genel şartlarının kökten değiştiği, proletaryanın bünyesinin değiştiği, «bilim taşıyıcıları»nın özel bir ilerici işlev kazandıkları, «kişilik» ve «girişimde karar yetkisi» isteklerinin ön plana alınması gerektiği gibi şeylere inanmamız mı gereklidir?»** F.K.P. metinlerinde yukarda ileri sürülen fikirleri bulanların hemen başvurması rica olunur: kendilerine önemli ödüller verilecektir!

Her iftiranın derinliklerinde, bastırılmaya çalışılan bir tutku yatar. Yukarıdaki sözler acaba bunlardaki hangi bilinçsiz ideolojiye cevap vermektedir? Bazı belirtiler sayesinde bunu anlayabiliyoruz. Biz en göze batanları belirtmekle yetineceğiz:

1 — 1968 Mayısına fazla değer verilmesi ve bu dönemin efsaneleştirilmesi. Bu görüş kitapta «Mayıstan

sonra hiç bir şey eskisi gibi olmamıştır ve olmayacaktır» sözleriyle ifade edilmekte ya da 1968 Mayısı «**Devrimci Mayıs Fırtınası**», «**müthiş bir ders**» diye nitelendirilmektedir. (Sayfa 37, 45) Bu biçim değerlendirilmelerin gidecek Mayıs 1968'de başka bir kitlesel şiddet dönemine geçme, örneğin «**Kamu hizmetlerinin işleyişini işçilerin denetimine vermek**» (bu «idari isyan» fikrinin «Temps Modernes» dergisi ve sosyalist partisi için önemi hatırlanacaktır!) ya da stratejik bakımından önemli yerler olan il yönetim makamlarını işgal etmek ve bu arada Epinal ve Carcassone valilerinin zararsız hale getirilip proletarya devrimine önemli nitel bir hamle yaptırılması yolundaki fırsatların Mayıs 1968'de nasıl kaçırıldığına esef edilmesine yol açması, hiç de şaşırtıcı olmayacaktır.

2 — Küçük burjuva kökenli bu ütöpic lokmaların kaynağı; kendi yazdıkları şu cümleyle de belirlemektedir: «1968 Mayısı bizim için önce iyi bir ders oldu. Halkın müthiş kollektif öfkesiyle uyandıgımızı hissettik. Burada belrttiğimiz ideolojik istemlerin azameti ve eleştirilerin şiddeti, kitlelerin devrimci gücünün ortaya konmasından başka bir amaç taşımamaktadır. Bu gücü nihayet biz de denedik!» (Sayfa)

Demek ki sınıf mücadeleleri, sermayenin ayak sürmesine karşı günlük savaşlar haline gelene kadar, Paris'teki üniversiteli küçük burjuva uyuyormuş. Ama tabii kendisi bunu kabul etmiyor ve uyuşukluğu, bilinçlerinin uyukladığını ileri sürdüğü proletarya üzerine atıyor. Yarı uyukuda, ama çelişkili olarak, sabırsız : uyuyan, uyuduğunu bilmezlikten gelip, proletaryayı uyuşuklukla suçluyor! Sınıf mücadeleleri iyice gürültülü hale gelip kendisini uyandırınca, kesin başlangıç için yeni bir etaba kalkıyor ve gönülden bağılıyor : «**Nihayet**».

Bütün bunlara gülmek geliyor içimizden. Zor da olsa

kendimizi tutmaya çalışıyoruz : eski tip aydının çevresinden kopmuş halidir bu. Devrimciliğinde içtenliği inkâr edilemez ama bu devrimciliğin görünümü pek acıktır.

3 — Fransa'da Gerçek Durumun Bilinmeyişi : Gerek 1968 Mayısında gerek görünüşteki «sakin» dönemde, Fransa'daki gerçek duruma ait verilerin bilinmeyişi akılları karıştırmakta ve doğru yargılara varılmasını önlemektedir. Bu bilgisizliktir ki, işçi sınıfının nesnel akımı olan (ve emperyalizmin doğurduğu) sosyal-demokrasiyi yok varsaymak sonucunu getirmektedir. (Sayfa 5) Reformculuk ise sadece küçük burjuvazinin işiymiş gibi yorumlanmaktadır. Yine bu bilgisizlik yüzünden, tekelci devlet kapitalizmi adının kullanılması ve bu konudaki tezler revizyonizm sayılmaktadır. (Sayfa 20, 29). Buna karşı da Lenin'in bir kere daha dikkatle okunması ve «tekelci kapitalizm aşamasında burjuva devlet yetkilerinin genişlemesi» gibi daha yumuşak bir deyimın tercih edilmesi öğütlenmektedir. (Sayfa 8)

Bu küçük kitapta söylenenlerin değil, asıl söylenmesi unutulmaların dikkati çektiğini de belirtelim. Aslında hemen her şeyden söz edilmektedir. Örneğin 1968'deki Çekoslovakya'ya da Latin Amerika hakkında kesin ve şaşırtıcı basitlikte yargılar vardır da, sıra çağdaş Fransız kapitalizmine gelince ifade belirsizleşir, adeta kurur. Kitapta, Fransız kapitalizmi hakkında, de Gaulle iktidarını «burjuva devlet iktidarının Bonaparte'cı biçimi diye nitelleyen kaçamak bir ifadeden başka dişe dokunur bir şey bulamayız. (Sayfa 17) Bu deyimın kullanılışı da maksatludur : Marx'ın formüllerinin her yerde ve her dönemde uygulanabileceği, mucizevi bir şekilde her duruma tıpatıp giydirilebileceği, yani sözün kıyası **herşeyin önceden yazılmış olduğu** duyurulmak istenir. Oysa biraz ötede (Sayfa 45) «Marksizm-Leninizm bir dogma değildir, kitaplar

önemli bile olsa, teorinin tümünü kapsamazlar» denmektedir. Belliki büyü yeterli olmamıştır.

Kitapda en fazla göze batan ikinci şey, Leninizmin, bir harfi bile yerinden oynamamış dümdüz bir cephe halinde gösterilme çabasıdır. Bu sayfalardaki önerilerin çoğunlukla «doğru» olduğunu teslim etmeye mecburuz, ancak bunun nedeni de apaçık ortadadır: Lenin'i kopya etmekle insan kendini büyük rizikolara girmekten kurtarır. Yalnız bir «ayrıntıyı» unutmayalım: Lenin kuramlarını «devrimci proletaryanın tarihsel deneyinin kazandırdığı temel» üzerinde ortaya koyuyordu. Oysa şu bizim yazarların hangi «politik-ideolojik yerden» söz ettiklerini bilmek isterdik. Herhalde kitabı yazdıkları zaman üyesi oldukları Birleşik Sosyalist Partiyi kastediyor olmalılar; ancak alkışlanmaya layık bir girişim zihniyetiyle, aynı partiyi «yeni tipten bir Marksist-Leninist parti» için temel almayacakları da yine onlardır.

Bunlar gerçek işçi mücadelelerini ister istemez uzaktan seyretmek zorunda olduklarından, kuramcılığın kapalı devresine hapsolmaktan başka çare bulamamışlardır. (Aynı şeyin hepimizi tehdit ettiğini unutmayalım). Kuşkusuz Lenin'i iyi bilirler. Onu örnek sayılacak bir titizlikle incelemişlerdir. Fakat yazdıkları yazılar sadece iyi ezberlenmiş bir dersin, ezberden tekrarlanması havasını vermektedir. Her ezberde ise bir ukalalık ve bir çocukluk vardır. Bu konudaki nutukları kendi açısından uyumlu ve tutarlıdır: ancak, gerçekten kopuk kalmıştır, «nevrotik tutarlılık» denen durumun kusursuz bir örneğidir.

Bu görüşümüzü kanıtlamak için Alain Bodiou'nun Birleşik Sosyalist Parti kongresindeki konuşmasından bir parçayı ele alalım:

«Aldanmıyalım! Partide ideolojik mücadele sorunu, bugünün en önemli sorunudur. Ulusal yönetimin, bu mü-

cadelenin gelişmesini nasıl engellediği, nasıl sınırladığı ciddi bir biçimde eleştirilmelidir. Bu mücadele açığa çıkınca ve militanları harekete geçirince, gerek burjuva basını, gerek revizyonist basın hemen gözlerini açar, dev-«mezhep tartışmaları» hakkında alaylara başlarlar. Yeni bir şey değildir bu. 1914 savaşıdan öncede II. Enternasyonal'in ukalâları, milletvekili imal eden koca makinalarla gururlanarak Rus partisindeki çetin tartışmalarla, prensip konusundaki çetin tartışmalarla, Lenin'in içinde yer aldığını bildiğimiz çetin tartışmalarla alay ederlerdi. Sonra aynı ukalâlar, tepeden tırnağa şöven ve karşı devrimci kesildiler. Tıpkı Mayıs ayında kitlesel grevi başarısızlığa uğratmak için kendilerini paralıyan, sonra da seçim yemliğinde bir güzel sopa yiyen bugünkü Fransız Komünist Partisi ukalâları gibi. Oysa Rus Partisi kendi içindeki sürekli mücadeleler, ideolojik ve pratik alanda bir an elden bırakmadığı uyanıklık ve dikkat sayesinde proletaryaya zafer kazandırdı.»

Burada, görünüşte tartışılmaya bile değmez son derece kesin bir fenomenden hareket edilmektedir: «Birleşik Sosyalist Parti, Rus İşçi Partisinin 1900 yıllarında olduğu gibi bölünmüş haldedir». Özellikle şu «gibi» sözcüğüne dikkati çekmek isteriz. Yüzyılın başında Rusya'da **kim** mücadele ediyordu, **kime** karşı mücadele ediyordu? Bugünkü Birleşik Sosyalist Partide **kim kiminle** mücadele ediyor? Bu mücadelenin temelleri nedir? Bu sorular, Birleşik Sosyalist Partiyle Rusya'daki Sosyal-demokrat İşçi Partisinin benzerliklerine başkalarını inandırmaya kesin olarak niyetlenmiş bir kimseye gereksiz görünebilir. Nitekim, Alain Badiou da Birleşik Sosyalist Parti Kongresine katılanlara sunulan tezlerin, Lenin'in ünlü «Nisan Tezleri»nin parlak geleneği içinde yer almayışından duyduğu hayal kırıklığını belirtiyor. Böyle bir «cici umut» beslemesine kim izin vermiş acaba?

Farkındaysanız, Birleşik Sosyalist Partiyle Bolşevik Partisi arasındaki benzetme yapılırken hiç bir analize başvurulmuyor, hiç bir kanıt ortaya atılmıyor. Benzetme mantığının buna gereği yok. «Tıpkısı» deniyor, «II. Enternasyonalin ukalâlarıyla, Fransız Komünist Partisi ukalâları» demekle yetiniliyor. Biraz daha üstlerine varsak, neredeyse Fransa'nın gelecekteki Lenin'inin kim olduğunu da söyleyecekler ama o kadar zalim olmayalım, söyletme-yelim bunu...

Bir kere daha hatırlatmak isteriz : Lenin'in analizlerini, tarihsel zeminlerinden koparıp, sadece ezberlenmiş gibi tekrarlamak, materyalizme, yani Leninizme sırt çevirmek, Leninizmin «ruhunu» «lâfzına kadar» unutmak demektir : **«Saf bir toplumsal devrim bekleyen hiç kimsenin ömrü o devrimi görmeye yetmez. Böyle bir kişi gerçek devrimden hiç bir şey anlamayan sadece lâf devrimcisi-dir.** (Lenin, Toplu Eserler, Cilt 22, Sayfa 38)

Biz burada, bizi özellikle ilgilendiren ve çok açık biçimde konmuş oldukları için, her türlü iki anlamlılıktan uzak, kesin ve kolayca anlaşılır bazı deyişleri hatırlayacağız : 1) **«Bugün öncelikli görevimiz, işçi sınıfını F.K.P. nin etkisinden kurtarmaktır»** 2) Birleşik Sosyalist Parti (P.S.U.), Mao'nun Çin'inde atılı duran **«dünya devrim stratejisinin temelini»** görmeye çağırılmaktadır ve böylece, **«uluslararası ilişkilerini yeniden elden geçirmeye»** zorlanmaktadır. Bu «maoculuk», yukarda kısaca analiz etmeye çalıştığımızla aynı türden değildir. Bunun da daha «seçkin» bir maoculuk olduğunu söyleyelim. Ancak, çeşitli sayfalarda görüleceği gibi, ondan daha az ateşli de değildir!..

Yazarların (haklı olarak) kitle mücadelelerinde proletarya'nın rolünü inkâra yeltenen «kuram»larla savaşa çıkma görünüşleri güzel bir şeydir. Ne varki, aslında kendileri de, tamamen kitaplardan gelme bilgilerinin tepesin-

den işçi sınıfına devrim dersleri vermeye kalkışan aydın küçük burjuvaların aslında çok uzun olan listesinin sonuna eklenmekten kurtulamamaktadırlar.

Ortak Çizgiler ve İdeolojik Temeller

Goşist ideolojinin ikincil grupları arasındaki temel farkları bir bakışta görmek kolay değildir. Ancak, özellikle siyasi alanda dikkatli bir ayırım yapmanın gerekliliği, bunların kaynaklarının ortaklığını ve davranışlarının büyük yakınlığını gözümüzden kaçırmamalıdır.

Gerçekçi olmamak ve ütopyacılık bakımından, marksist-goşistler de, özgürlükçü'lerden hiç geri kalmamaktadır. Bunların ikisi de mücadele edilecek düşmanı tanımazlar, görkemli cümleler, parlak formüllerle sarhoş olmaya bayılırlar ama bu cümleler ve formüller, yazdıkları ya da söyledikleri dönemin şartlarının meydana getirdiği bü-tünden koparılmışlardır. İkisi de devrimi sürekli bir bayram, aydınların oynadıkları bir oyun, kişisel bir «olgunlaşma» aracı sayar. Bazıları Marx ve Lenin'den sık sık söz ederler. Buna elbet kayıtsız kalamayız ama bu bizim için yeterli olamaz, çünkü burada Marksist deyişler bilinçsiz bir mazeret olarak kullanılmaktadır. Marksist sözcükler burada saf bir dogmatizmi, sözün kesin gücüne imanı ifade etmektedir. Yine bu inanç, olaylara sözcüklerle istenen biçimin verilebileceğini ve onların, arzusunun emirlerine kolayca uyabileceğini hayal eden bir yanılsamaya (ilusion) dönüşmektedir. «Olguların inatçı oldukları» ve fena öç aldıkları unutulmuştur. Bu tür bıkıp usanmadan Marx ve Lenin'i zikretme ve yorumlama biçimi, her fırsatta Bakunin'e başvurmak kadar modası geçmiş bir davranıştır. Aslında bunlar, hiç durmadan Marx ve Lenin'i tekrarlamakla kendi kendilerine güven vermek istemekte

ve bu davranışlarıyla bize, Mao ya da «Che» Guevara'ya başvurma egzotizmini hatırlatmaktadırlar.

Belli belirsiz biçimde tehlikeli buldukları, kendilerini bir türlü raslantısal gönüllüsü hissettikleri bir pratiği ne pahasına olursa olsun doğrulamak için garantiler, destekler aramaktadırlar. Gerçekten de, goşistlerin en ciddilerinin, bilimsel analize en yatkın görünenlerin ve komünistlerle kardeşce bir tartışmaya girme isteği gösterenlerin bile davranışlarına egemen olan şey iradecilik (voluntarisme)dir. İster Küba veya ister Vietnam'dan tartışıl-sın (ve genellikle tartışmayı bu konulara getirme eğilimleri şaşırtıcıdır), delillerinde (her iki ülke için de geçerli olmak üzere) aynı unutkanlık göze çarpar : Sovyet Rusya'nın ve sosyalist ülkelerin maddi yardımları... Bu unutkanlık, özel bir Sovyet düşmanlığından çok felsefi bir idealizme bağlıdır : bilindiği gibi, zekâ, (yani burada «devrimci irade» veya «çıplak eller»), madde ile olsa olsa alay eder.

Açık söyleyelim, bu **sağcı bir ideolojidir**. Louis Althusser goşist uygulamalarla «sağcı» ideolojilerin nasıl yakın akraba olduklarını bir çok kere isbata çalışmıştır; Örneğin Marksizmin, Rosa Luxemburg, Karl Korsch, genç Lukacs ya da Proletkult tarafından yorumlanmasını, o zamanlar, «goşist» olmakla beraber devrimci ruh taşıyan bir protestonun gücüne sahip bir tarihsel tepkinin, «dürüstçe veya ustaca, ancak sağcı bir sapmaya uğratılması» olarak nitelemiştir (25) Duma'nın (Çarlık dönemi ulusal meclisi) boykot edilmesinden yana olan aydın bolşevikler (Otzovist'ler) hakkında da Louis Althusser şöyle der : **Siyasi bakımdan goşist idiler. Çünkü yapmak istedikleri şunlardı : Duma'daki temsilcilerin geri çekilmesi, bütün meşru eylem biçimlerinin reddi, derhal şiddet eylemlerine geçilmesi. Oysa bütün bu istekler «sağın» teorik görüşlerinden ödünç alınmıştı. (26)**

Goşizmin her ideolojik gösterisi altında, sağcı teorik görüşün varlığı duyulur. Küçük burjuva idealizmini goşizmden fazla uzaklarda aramamalıyız. Bu konuda hoş bir anlatım vardır, tekrarlıyalım :

«Küçük burjuvanın kafası, aslında başka bir kafanın içine yerleşmiştir. Burjuva kafası içinde küçük burjuva kafası. Bu iç içe iki kafadan içteki, bazı ufak düş imgeleri saklamak için oraya yerleştirilmiştir. Bu kafanın görmediği ve göremeyeceği şey ise kendi konuşma dilinin ait olduğu gerçek «hacim» akışları, gerçek bir diziler bütünüdür.» (27)

Goşist sorununu anlamak için önce bizzat goşist ideolojinin koyduğu kıstasları reddetmeli ve Marx'ın şu ilkesini dikkate almalıyız :

«Bir bireyi kendisi hakkındaki fikrinden ötürü nasıl yargılayamazsak, bir tahrip ve yıkım dönemini de kendi hakkındaki bilincinden dolayı yargılayamayız. Tersine, bu bilinci, maddi hayatın çelişkilerine bakarak izah etmemiz gerekir.» (28)

Gerçek Güçleri Değerlendirmek

Böyle bir değerlendirme yapmak için, sadece rakamlara itibar etmek doğru olmaz. Çünkü goşizm, sınıf mücadeleleri şiddetli ve çapraşık bir hal aldığı zaman küçük burjuva kitlelerine her zaman âriz olan eğilimlerden biridir. Goşizm, aslında karışık gözükse bile, reformcu eğilimin bir «**tamamlayıcısı**» niteliğindedir. Günümüzde bazı işçi katmanlarını (pek dağınık ve geçici bir şekilde) etkileyebilen ve goşizm'e kayan idealizm, asıl aydın katmanlarında yayılmakta ve sürekli bir tehlike haline gelmektedir.

Bu ideolojinin örgütlenme durumuna gelince... Analiz-

lerin çoğunun goşizm'in örgütlenmesini abarttıklarına inanıyoruz. Örneğin liselerin kalabalık sınıflarında goşist örgüt üyelerinin sayısı hiç de önemsenecek gibi değildir. Tabiatıyla kesin bir şey söyleyebilmek için iyi araştırmalar yapılması gerekir. Ancak elimizde olan veriler, fenomenin sınırlı niteliğini, yerleşim alanının darlığını ve küçük ve büyük burjuva katmanlarına aidiyetini ortaya koymaktadır. Liseleri bir devrim yuvası gibi görmek çok büyük bir hata olur. Yalnız şurası da bir gerçektir ki, Paris'te ve diğer kentlerde bazı okullarda «hareketli bir azınlık» okul hayatını felce uğratmayı başarmıştır; bunu yaparken de yönetimin eskimiş ve gerici anlayışının yarattığı havadan bol bol yararlanmıştır. Bu azınlık kışkırtma-bastırma yöntemini ustaca kullanmayı bilmiş, özellikle yöneticiler baskı yöntemlerini kullanmaya başlayıp, gelmeye çoktan gönüllü olan polisleri çağırır çağırmaz, taraftarlarını esaslı surette arttırmış ve ortaya gözle görünür bir «dayanışma» çıkmıştır. Bu dayanışmanın yaygınlığı, çocuk oyununa benzeyen bu gösterileri ciddiye almak zorunda olduğumuzu açıkça ortaya koyar. Okullardaki bu hareketler, derinlerde bir şeyler olduğunun ve titizlikle incelemeden bıkmamız gereken bir koşullar bütünüyle karşı karşıya bulunduğumuzun bir işaretidir.

Temelde Küçük-Burjuva Kökenli Başkaldırma

Bu konuyu incelerken, bireysel ve izlenimci (impressioniste) psikolojinin kolaylıklarına olduğu kadar, araçlarını seçerken pek müşkülpesent davranmayan bir «psikanalizin» açıklamalarına da itibar etmeyeceğiz. (29) Gerçi psikoloji ve psikanaliz sayesinde ilginç bazı ayrıntıları ortaya çıkarabiliriz ama bunun için önceden bazı yargıları kabullenmemiz gerekir. Örneğin, bir bütünü, parçalarının toplamına eşit ve toplumsal bir grubu bireylerin toplamı-

na eşit varsayarsak, bir kitle fenomenini izahtan aciz kalırız. Psikoloji, psikanaliz yargılarını, gerici bir «normallik durumu» anlayışına dayandırdıkları takdirde, toplumun değişimi için harcanan çabaları kötü bir şey gibi karşılayacaklardır. O zaman da böyle bir çaba, doğru yönden sağlıklı (patolojik) bir sapma olarak görünecektir. Tek tek ele alırsak, goşistlerden çoğunun bir nevroz durumunda bulunduklarını görebiliriz. Fakat goşizm'in kendini bir nevroz saymak, bizi mevcut konjoktörün niye bu kadar çok nevroz yarattığını düşünmek zorunda bırakır. O zaman da incelemeyi sosyoloji alanına dökmek zorunluluğu çıkar. Eğer doğru dürüst yerlerine yerleştirilmemiş kıstaslar kullanan ve «belli bir zamanın dışında olan bir sosyolojiye başvurursak, o sosyoloji de zaman ve tarih dışında, kendi içinde tutarlı bir «öğrenci durumu» saptarsa, iyiden iyiye hayal kırıklığına uğrarız. Hemen belirtelim ki, Chombart de Lauwe'un, Bourdie'nün ya da Passeron'un bu konudaki çalışmalarını yukarda söylediklerimizin dışında tutuyoruz. Bunlar, şimdiki durumun tohumlarının yeşermekte olduğu bir dönemi anlatmışlar ve ayrıca maddi bir durumdan çok, o durumun yarattığı ideoloji üzerinde durmuşlardır.

Mayıs 1968 de, başka durumlarda da olduğu gibi, bir çok öğrencinin gerçek durumuyla ideoloji arasında, bunların ilerleyişi bakımından bir uyumsuzluk olduğu farke edilmiştir. Zaten ideolojinin «gerçek harekete» kıyasla her zaman geride kaldığı malumdur.

Tarihsel materyalizm tipine uygun bir açıklama, «yerrinde» inceleme yapılmasını gerektirir, ve «uygarlık bunalımı», ya da «dünyada öğrenci gençliğin başkaldırması» gibi belirsiz ifadeleri kabul edemez. Bazı ülkelerde tekelci devlet kapitalizmi halk içinde oluşan yeni katmanların gitgide artan muhalefetiyle karşılaşmaktadır. Çeşitli

derecelerdeki «öğrenci ayaklanmalarının» hangi ülkelerde meydana geldiğini bilmek bile durumların orijinalliğini göz önüne sermeye yeter. Örneğin Birleşik Amerika, Fransa, İtalya, Japonya, Batı Almanya bu ayaklanmalara sahne olmuştur. Ya Türkiye, Senegal ve Latin Amerika'da, görünüş bakımından ötekilere benzeyen başkaldırma hareketlerine ne demeli? Georges Cagniot (30) ilginç bir tarihsel benzetme yaparak, Çarlık Rusya'sının Yüzyılın başında önemli öğrenci karışıklıklarına sahne olan tek ülke olduğunu belirtmektedir. Günümüzün tarihçileri için bu hareketin anlamı apaçık ortadadır **«Yeni bir toplumsal ve siyasal yapı doğmak üzere idi.»**

Bu durum bize doğru yolu göstermelidir: İleri bir kapitalist ülkede (1900 de Rusya'da durum aynı değil-di) öğrencilerin başkaldırması, o ana kadar «dolaysız, utanmasız, şiddetli» sömürünün ağına düşmemiş olan katmanların da proleterleşmekte olduklarının işaretidir. Proleterleşmek demek, sayıca çok az olan bazı yeni güçlerin mücadelede yer alması demektir. Söz konusu bütün ülkelerde ücretli aydınların sayısı bir kaç yılda kat kat artmıştır. Üretim dışında kalmakla beraber, üretim ilişkilerinin gölgesini gitgide daha çok görmeye başlayan öğrencilerin sayısı da aynı hızla büyümektedir. Tekelci devlet kapitalizminin şifa bulmaz hastalığının, kendi kendisinin mezarcularını yaratmak olduğunu unutmamalıyız. Üstelik bu mezarcular daha önce burjuva yörüngesine hapsedilmiş katmanlardan çıkmaktadır. Siyasal bakımdan, tekelci devlet kapitalizmi, sosyalizmin «bekleme odası» görevini yapar. Dünyada artık tekelci devlet kapitalizminin de gücü paylaşılır hale gelmiştir ve (geçici zaferler sağlayan) karşı saldırılarına rağmen üstünlüğü o derece tartışılır olmuştur ki, giderek kuvvet dengesi karşı tarafın lehine bozulmaya başlamıştır. Bu durumda sosyalizmin,

küçük burjuva -ya da genç burjuva- isyancılar için ideal bir ufuk haline gelmesinden daha doğal bir şey olabilir mi? Ancak sadece ufukları, fazlası değil. (Bu konuya yine döneceğiz.)

Günümüz Fransa'sında bu başkaldırmayı besleyen öğeler, sosyalist ülkelerin varlığı, (çoğu zaman iyi tanınmayan) gerçekleri, sevapları-günahları, ve insanı şaşırtacak kadar birbirlerinden farklı olmalarıdır. Acemi ve duygulu bir seyirci, soyut modellerin yarattığı aşırı heyecanla, kırılan hayallerinin verdiği acı arasında ne yapacağını şaşırır kalır. Bilimsel sosyalizmin kazandırdığı bir öncülüğe sahip tecrübeli bir işçi sınıfının sürdürdüğü mücadeleler, öğrenci hareketlerini besleyen öğelerden biridir, yalnız öğrencilerin kendileri genellikle bunun pek farkında değildirler. Öğrenci ayaklanması kazandığı başarının gerçek nedenlerini kendi kendine itiraf etmekte epeyce güçlük çekmiştir : enerjisini hangi kaynaktan aldığını, zayıflığının (taklitçiliğinin) ve gücünün nereden geldiğini (öğrencilerin Mayıs 1968'deki protestosunu sonradan işçi sınıfı devralmış, yani nöbet kısmen işçilere devredilmiştir) ve oynayabileceği rolün ne olduğunu halâ da keşfedebilmiş değildir. 1968 Mayıs'ı işçi sınıfının asıl güç olduğunu gösterdiği gibi, bu sınıfın yakın bir gelecekte öğrenciler ve ücretli aydınlarla yeni ittifaklar kurmayı ummakta haklı olduğunu ortaya koymuştur. (31)

Böylece öğrencinin durumunda önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Bu anlamda bu tersine çevrilmesi olanaksız nesnel bir harekettir. Fakat şunu da unutmayalım : hareket başka şeydir, bu hareketin bilincine varmak daha başka şeydir. Bu yüzden de öğrenci ayaklanması, toplumumuzun durdurulması olanaksız bir hareketinin işareti olmakla beraber, bu manevi protestonun kendi kendine ilerici bir yön tutturacağını da kesinlikle söyleyemeyiz.

Halen bazı kesimlerde bu «ilericilik» konusu tartışılmaktadır. Çünkü bazı grupların eylemleri, şiddetten aldıkları zevk, cezalandırma hareketleri, komando akımları, sözlü ve bedeni tedhiş, bütün bu çizgiler, aşırı sağcılıkla nahoş benzerlikler göstermektedir. (32)

Ayrıca şiddet eylemleri burjuva kökenli her ideolojiye, hiç ayırım yapmadan yöneltirse, proletaryanın burjuvaziden kendisine miras kaldığını kolayca ve basitce inkâr edemeyeceği «burjuvazinin ilerici değerlerine» de saldırılar olabilir. Proletaryanın bu mirası inkâr etmesi ise faşizme yol açan ve akılcılığa aykırı olan ideolojilere zemin hazırlayabilir. (33)

İlk defa Alman düşünürü Jürgen Habermas'ın kullandığı «sol faşizmi» deyimini, bütün goşist gruplar ve bu grupların etkiledikleri için kullanmak doğru olmaz. Buna karşı «proletarya solu» gibi bir grubun gelişmekte olması düşündürücüdür. Belirli bazı durumlarda bu deyim gerçek bir içeriğe sahip görünmektedir. Yön olarak esaslı bir anti-komünist tutumu seçmiş olmaları ve faaliyet biçimleriyle, bu gruplar, her çeşit polis oyunlarına elverişli bir araç haline gelmişlerdir. Bu gruplar, sol radikalizmden sağ radikalizme kadar bütün ideolojilerin içinde eritildiği bir pota görev yaparlar. Faşizmin (ya da faşizmlerin) tarihi, bir taraftan «faal» goşistlerin, demokrasiye ve işçi hareketlerine karşı, kışkırtıcı girişimlerde kolayca kullanılabildiklerini, öte taraftan da bütün faşist hareketlerin bir goşist, hatta proletarya kanadını içinde saklayıp bunu uzun süre hoşgörülle muhafaza ettiğini göstermektedir. (34)

Demek ki, bu bir çeşit radikal davranışın tehlikelerini ve sağ için nasıl bir fırsat olduğunu bilmezden gelmek tedbirsizlik olacaktır. Goşizm'in ideoloji ve uygulama

ması tehlikeli biçimde iki yönlüdür : manevi, neredeyse romantik bir protesto. Oysa sosyal alanda romantizm hem ilerleme hem gerileme demektir. Selefleri gibi kapitalizme karşı olan bu yeni siyasal romantizm, kendilerinden öncekilerine kıyasla daha talihtir diyeceğiz. Çünkü kapitalizmin zayıfladığı ve tehdit altında bulunduğu bir dönemde ortaya çıkmıştır. Fakat goşist öğrenci protestosu iyice yerine yerleşmiş, birliği, bütünlüğü olan bir hareket sayılamaz; kendi gelişmesinin anahtarını kendi elinde tutmamaktadır, çünkü çağdaş kapitalizme ancak geçici cevaplar verebilecek olan toplumsal katmanların sürekli tartışma konusu yapılabilecek olan ve özerk bir ideolojiye sahip bulunmayan cevaplarını ifade etmek durumundadır.

Lenin'in Analizlerinin Günümüzdeki Değeri

«Çocukluk Hastalığı»nda Lenin özellikle kapitalizm tarafından mahkum edilmiş küçük mülk sahipleri, küçük patronlar ve «aşırı devrimciliğe kolayca geçiveren katmanlar», «proletaryayı küçük burjuva havasıyla saran, zamanla içine sızdıkları proletaryayı kokuşturan öğeler aracılığıyla» küçük burjuva fikirlerin işçi sınıfı içine nasıl girdiği üzerinde durmuştur. Bununla birlikte proletarya, tecrid edilmiş bir durumda kalmamak için, karşı tarafın yapacağı etkiyi bilse bile kendine müttefik aramak zorundadır. Aslında bu etkiden de fazla korkmamak ve şöyle düşünmek gerekir : **kim kimi etkileyecek?**

İttifaklar sorunu, günümüzde bir takım değişikliklere uğramıştır. Değişiklikten kasdımız elbet sorunun alt üst olduğunu söylemek değildir. Günümüzde proletarya, halâ, kendisine katılan küçük burjuvalarla (toprağı terkeden köylüler, iflas eden esnaf gibi) genişlemesini sürdürmektedir. Bu köylüler ve esnaf, proleterleşirken, Lenin'in be-

lirttiği özellikleri uzun süre korur. Ayrıca, köylülerin bir kısmıyla ve diğer geleneksel orta katmanlarla ittifak kurma zorunluğu herzamankinden büyüktür. Fakat proletaryanın kendi tarafına çekmesi gereken yeni ücretli aydın katmanlarının kapitalizm tarafından mahkûm edilenler bölümüne dahil olmadığını ve «geçmişin ihtişamı» uğruna kavga vermediklerini de unutmamalıyız. (35) Bununla birlikte bu katmanlar, sınıf mücadelesine «aydın emekçinin» nisbeten özgür gibi görüldüğü geçmiş günlerin özlemiy-le girmişlerdir diyebiliriz. Ücretli aydınların bugün içinde bulundukları durum, kapitalist sistemin zararlarını onlara daha açık bir biçimde göstermektedir. Yani ücretli aydınların ideolojisi, bir geçiş sürecini yaşayan bütün toplumsal katmanların iki yanlı niteliğini yansıtmaktadır. (36)

Lenin, aydınları ilgilendiren bir olgu olarak goşizmden bir çok kere ve özellikle «**Çocukluk Hastalığı**»nda söz etmiştir. «**Çocukluk Hastalığı**»nda sözcülüğünü Gallacher gibi işçilerin ve Sylvia Pankhurst gibi aydınların yaptığı İngiliz goşizminden ve bolşevik aydınların hareketi saptırışlarından bahisler vardır. Bunlardan birincisini Lenin X. bölümünde **aydınların çocukluğu** diye nitelemiş, ikincisini ise bütün bir IV. bölüm boyunca incelemiştir. Daha bir çok metinde, 3. Duma'nın boykotuyla ilgili polemik, Brest-Litovsk ve NEP vesilesiyle bu konu üzerinde durmuştur. Lenin genel bir kural olarak sol-sapmayı siyasal tecrübesizliğe ve küçük burjuva bir kökene bağlar. Lenin burada sol-sapmanın gelişmesine uygun bir zemin yaratan şartları anlatırken, sınıf mücadelelerine siyasal bilinci henüz belirsiz olmakla birlikte en ateşli devrimci **duygularla** dolu yeni kitlelerin katılmasını belirtmektedir. Ortaya çıkan durum, net olmayan siyasal ve ideolojik bir manzardır; üzerinde **harekât haritasını** açık seçik göremeyiz.

Anlaşıyor ki, Lenin ileri kapitalist ülkelerde bu şartların olağan hale geleceğini söylemek istemiştir. Lenin doğuş halindeki bir olgudan sözettiğini özenle belirterek şöyle der : **«Hareket içinde sol doktrincilik, şu anda sağ doktrincilikten yani toplumsal şovenizm ve Kautskizm’den çok daha az tehlikelidir, çok daha az vahimdir.»** Fakat bu, sadece, sol-sapmalar yeni şekillenen bir eğilim olduğu ve yeni doğduğu için böyledir. **Yine bu yüzden ki, bazı şartlarda hastalık kolayca şifa bulabilir. Bu hastalığı bir an önce tedavi etmek için azami güçle çalışmak gerekir. (37)**

Bu sözlerinden de anlaşılacağı gibi Lenin **«solun doktrinciliğinin»** bazı anlarda siyasal bakımdan büyük bir düşman olabileceği olasılığını da gözden kaçırmamıştır. Zaten kendisi de bunu kendi tecrübesiyle öğrenmiştir : Brest-Litovsk’da goşizm denen çocukluk hastalığı az kalsın çocuğu öldürecekti. Tahmininin ne kadar doğru olduğu 1968 Mayıs ve Haziranında açıkca görüldü. «Sol»un siyasal davranışları, sol olmayan dayanaklar ve zeminler üzerine kurulmuş olabilir; bunu inkâr edemeyiz ama bu da ilk iddiamızla çelişmez.

Aslında goşist ideoloji, **hem** devrimci ideallerin ve duyguların ilerlemesine, hem de büyük burjuvanın ideolojik karşı saldırısının nisbeten başarı kazanmasına olanak sağlar. Çünkü, tekelci devlet kapitalizminin ürünü olan burjuva ideolojisinin çökme dönemine girdiği açıkca görülmekle birlikte, bu ideoloji Fransa’da halâ egemendir. Şimdi sallantıda olduğunu söyleyebiliriz ama yıkmamıştır. Zayıflamıştır, temelleri oynamıştır, kemirilmiştir fakat ölmemiş, çökmemiş, enkaz haline gelmemiştir. Lenin de zaten **«Proletarya Devrimi ve Dönek Kautsky»** adındaki eserinde burjuva ideolojisinin devrimden sonra da uzun süre egemen olmaya devam ettiğini anlatmıştı

Başka bir deyişle, siyaset ve ideoloji arasında, bir zaman farkı vardır, ideoloji siyasetten daha geç oluşur demek istemiştir.

Kuşkusuz günümüz Fransa'sında büyük burjuva ideolojisi ciddi bir gerileme durumundadır. Büyük burjuva ideolojisi, özellikle aydın gençliği içinde zayıflama yoluna girmiştir. Gözlerimizin önünde tarihsel bakımdan çok önemli bir çözülme meydana gelmektedir. Fakat bu **çözülme başlangıcına** bakıp ayaklarımızın yerden kesilmesine izin vermemeliyiz. Çünkü büyük burjuvazi, oldukça geniş çapta ideolojik bir saldırıya geçme olanağına halâ sahiptir. Kaybettiği alanı bir daha ele geçiremeyeceğini bilse bile... Büyük burjuvazi mevcut konjonktür içinde oyununu şu iki şekilde oynayabilir :

1 — **Adeti olduğu gibi, sağdaki çeşitli reformcu akımları faaliyete geçirerek.** Burjuvazi bu gibi fırsatlardan yararlanmayı zaten hiç ihmal etmez : sağcı revizyonist tehlike sürekli olarak vardır. Hatta bu tehlikenin son zamanlarda arttığını gösteren bir çok belirti görebiliriz.

2 — **Aydın-öğrenci katmanlarının işçi sınıfı mücadelesine uygun bir noktaya gelmelerini önlemek için «solcu ağızla konuşmak.»** Bu katmanları harekete geçiren ayaklanmanın çizgilerinin kesin olmayışı büyük burjuvaziye küçümsenemeyecek bir takım manevralar yapma olanağı vermektedir.

Gerçekten de, az önce sözünü ettiğimiz çözülme başlangıcı ona benzeyen ve aynı katmanları etkileyen başka bir fenomenle aynı zamana raslar : bu, resmi dinsel ideoloji (özellikle katolik ideoloji)de meydana gelmiş bulunan evrensel bunalımdır. Bu durumu şöyle ifade edebiliriz : **«Kapitalist üretim biçimi, şimdiki durumunda, dinsel ideolojiyi yok edecek, yerini boş bırakacak bir gelişme göstermektedir.» (33)**

Aslında bu sadece görünüşte vardır. İçinde yaşadığımız dönemde, tekelci büyük burjuvazi, bir çeşit «bilim felsefesi», teknokratik bir yeni-pozitivizm yaratmıştır. Bu yeni-pozitivizm ise dine önemli ama ikinci derecede bir yer bırakır. Amerikan kozmonotlarının aya gidişlerini vesile ederek, büyük burjuvazinin başlattığı ideolojik saldırıda, dinin nasıl ikinci plâna atıldığını hatırlarsınız. Evrenin yaratıcısı sıfatıyla Tanrı, bütün yorumların dışında tutulmuştur. O sırada François Mauriac'ın nasıl yakındığı ve Papa VI. Paul'un sözlerini tartarak yaptığı sitem hatırlardadır. Çünkü bilim serüveninde din, artık evrenin varlığının ulu nedeni olarak gösterilmiş değildir.

«İtirazcı kitleler» bir yandan da büyük sermayenin teknokrat ideolojisiyle ilişkilerini koparmaya çalışmakta, ancak bunu şimdilik, bilime karşıt, duygusal nitelikte ve yeni temellere dayanan bir dinsel renkine boyanmış bir gerilemeye yol açacak şekilde yapmaktadırlar. «Ozgürlükçü» akım söz konusu olduğunda bunu doğal karşılayabiliriz. Ama daha ciddi bir dil konuşan bazı grupların sosyalizminin de bilimin dilinden çok dinin belirtilerine benzediğini belirtmek gerekir.

Buna benzer geleneksel sızma yollarını kullanmayı pek iyi bilen büyük burjuva ideolojisinin kendisini yeniden toparlaması için yaratılan olanaklardan biri de budur işte. Bu ideoloji taktik ayarlamalar yapmaktan hiç çekinmez: teknokrasi şimdi tam bir «aggiornamento» (erteleme, ileri bir tarihe alma) dönemine girmiştir ve Epistemon'un hedef aldığı «yapısalcılar»ın hiç değilse bazıları bir kere daha pek alâ din değiştirebilirler.

Demek ki, küçük-burjuva protesto hareketinin temel kuramsal idealizmidir ki, bu hareketi düşmanına karşı zayıf hale getirmektedir. Bu yüzden de onu, radikal söylevlerine ve halkçı jestlerine rağmen «aşırı sol»da sürek-

li ve belirli bir yere yerleştiremiyoruz. Kuramsal yönden idealizm, «akıllı» olduğu zaman bile sağcıdır. Sağcılarla goşistler işte bu yüzden aralarında sık sık ideoloğik **tema** ve **ye** alışverişi yaparlar. Bu işte de o kadar ileriye giderler ki, çok geçmeden **kimin ne taraftan olduğu** anlaşılamaz hale gelir. İşçi yöneticilerinin dolambaçsız ifadesiyle söylersek, bu iki tarafın ortak noktası şudur : biri **sağ oportünizmi**, öteki **sol oportünizmi**...

Parti'nin Tutumu

Parti görevini yaparak bu oyunda iskambillerin hileli dağıtılmış olduğunu söylemek zorundadır. Gerçekten 1968 Mayısında Fransız işçi sınıfıyla ğrenci hareketi arasında bir «buluşma» hemen hemen hiç olmamıştır. FKP ya da Genel alışma Konfederasyonu bundan ötürü suçlanabilir mi? Tüm yetersizlikleri, örtülmesi gereken «boşlukları» kabul etsek bile, parti, felsefi idealizme nasıl kapılır, herhangi bir örgütün nesnel verileri altüst edecek tanrısal bir güce sahip olduğunu nasıl söyleyebilir? Biliyoruz ki, büyük bir ğrenci ve aydın kitlesi mücadeleye ilk defa girmektedir. Bunlardan daha başlangıçta bir geçit törenine çıkmışlar gibi düzenli hareket etmeleri elbet beklenemezdi. Marksist işçi hareketinin de bu müttefikleri **hemen ve ne pahasına olursa olsun** kazanmak için, her iki tarafın da çıkarlarına ters düşecek biçimde, bilimsel verilere dayanarak saptadığı bir stratejiden vazgeçeceği umulamazdı. Hem de işçi sınıfına müttefik olabilecek bu katmanlar, yüksekte atıp tutuyor ve bir ittifaktan değil, işçi sınıfının kendi stratejilerine boyun eğmesinden söz ediyorlardı. Aslında burada, «stratejilerine» diyeceğimize «keyfi ve akıllarına esene» tabi olmaktan söz etsek herhalde daha doğru olur.

Gerçekten 1968 Mayısında karşılıklı ve yzeyssel bir

anlaşmazlık değil, son derece önemli bir anda ve sınıfsal düşmanın hiç de boş bulunmadığı bir dönemde, **iki siyasal hattan birini** (39) seçmek sözkonusu olmuştur. «Goşizmin yanlış ifade biçimleriyle», «hareketin derin ve gerçek anlamını» birbirinden ayırmak için Roger Garaudy'nin her türlü denemeye dayanıklı bir iyi niyet göstermesi gerekmiştir. (40) İfade biçimleri, içeriğe bir dereceye kadar ters düşebilir, ama sadece bir dereceye kadar... Genel olarak ise ifade biçimi, içeriği olduğu gibi yansıtır. Bu ifade şeklinin yansıttığı içerik ise, «yaratıcı» Marksizmin bir üfleyişte temizleyebileceği bir sabun köpüğü değildir. Yine bu protestonun şeklidir ki, goşist öğrenci hareketinin temel mücadelelere neden katılamadığını gayet güzel belirtmektedir. Goşist öğrenci hareketinin bu alanda karşılaştığı güçlüğü görmek elbette bu güçlüğü yenmekten vazgeçmek anlamına gelmemelidir. Hatta tam aksine! Burada yapılması gereken şey, düşmanın kim olduğunu iyice bilmek, etkilenen kitlelerle bu kitlelerin o an için benimsedikleri liderler ve ideologları birbirinden ayırmasını bilmektir. Yanlışları düzeltmek amacı taşıyan bu işi gerçekleştirmenin güç olduğu kadar gerekli olduğunu da bilmeliyiz. Lenin'in «**ortak işlerini bütünüyle bağımsız ve bütünüyle özgür olarak ele alıp yönetebilmek isteyen**» Rus öğrencileri hakkında 1901 yılında söylediği gibi «**öğrenci gençler daha burjuva durağanlığının batağına saplanmış değillerdir.**» (41) Avantajları da budur. Buna karşı öğrencilerdeki bu manevi saflığın ideoloji alanında tam bir karşılığı yoktur: zayıf yanlar ise işte buradadır. Bu katmanlara sınıf mücadelelerinin bilimsel anlayışını verebilmek için amansız bir fikir mücadelesine girmek gerekir. Genç olduklarını düşünerek onları iyi idare etmeli ve hoşgörü göstermeliyiz. Ama bunda fazla iletmemeliyiz. Bu defa davranışlarımızı haklı olarak bir tür baba davranışına, paternalizm'e benzetebilirler. Çoğu

zaman büyük bir cesaretle kavgaya atılan bu gençlere saygı duymalı ve saygımıza değer oldukları içindir ki, onları en sert bir biçimde eleştirmeliyiz. Gençlerin içten gelen felsefi idealizmi ile hiç ödün vermeden mücadele etmek bizim görevimizdir. Bizim böyle davranmamızı beklemek de onların hakkıdır. Bize göre, günümüzde ideolojik mücadelenin başlıca hedeflerinden biri, **idealizm** ile **materyalizm** arasındaki mutlak uzlaşmazlığı hergün daha kuvvetle göstermeye çalışmak olmalıdır.

Sayıları durmadan artan goşistlerle aramızdaki anlaşmazlığın tartışılmasında amacımız, sol oportünizm'de klâsik «sosyal-demokrasî» anlayışına koşut bir akım göreyerek örgütlenmiş bir güçle uzlaşmaya çalışmak değildir. Bizler kendilerini içtenlikle devrimci sayan binlerce bireyi, küçük burjuva devrimciliğinin çıkmazına düşmekten kurtarmak zorundayız. Nereye gittiği belli olan açık bir yolla, hiç bir yere götürmeyen bir çıkmaz arasında uzlaşma olamaz. Goşizme karşı, ama goşistler için olan bu savaş, ancak tek bir çizginin seçilmesiyle sonuçlanabilir. Yeni müttefikleriyle gerçekten güçlenecek olan işçi sınıfı, ancak böylece gerçek düşmanını yenilgiye uğratabilir. Bu incelemede ortaya koyduğumuz nedenleri göz önüne alınca açıkça görürüz ki, goşizm ile mücadele, bir takım özel nitelikleri olmakla birlikte, kesinlikle «**özerk bir tutum**» haline gelemez. Bu bütünün parçası, bütünün kendisini unutturamayacağına göre, bu mücadele de, ana-ideolojiye, tekelci büyük burjuvazi siyasetine karşı mücadeleden ayrı düşünülemez. Aynı zamanda, şunu da belirtmek gerekir; **sağlam müttefikler edinmek için** harcanan çaba, müttefik olabilecekleri sadece kuramsal bakımdan aydınlatma mücadelesi olarak kalmamalı, aynı zamanda bu kitleleri gerçek mücadelelere katmak çabalarıyla birlikte yürütülmelidir.

Gerçek anlamda devrimci bir siyasete yol açmak amacı taşıyan bu çift yönlü çalışma dikkate değer başarılar sağlamıştır: en göze çarpıcı olaylardan başkasını farketmeyen miyoplar hariç, öğrenci hareketinin sadece 1968 Mayıs'ıyla sınırlanmamış olduğunu herkes görmüştür. Ne var ki, cesaretleri hemen kırılan bu «miyoplar» 1968-1969 ders döneminde, çabuk söndürülen güzel bir yangının düşen küllerinden başka bir şeyi farkedememişlerdir. Oysa bu aşama, fethedilmiş ilk toprak parçalarının akılcı bir biçimde işletilmesine olanak sağlamıştır: **Mayıs sonrasında**, üniversite öğrencileri çerçevesinde, gerçek sınıf mücadelesinin mevzilerinde, umut verici yeni gruplaşmalar meydana gelmiş ve genişlemiş temellere dayanan uzun vadeli bir savaş sürüp gitmiştir.

Şunu kesinlikle söyleyebiliriz ki, **Mayıs sonrası** özellikle bir «**prelüd**» («**geçiş**») dır; «**öğrenci hareketinin**» ise (yeniden) gerçek bir **hareket** olma şansı iyiden iyiye artmıştır.

Tekelciliğe Karşı Güçler İttifakına Doğru

İki sistem arasındaki mücadelenin koşullarına ve bilimsel ve teknik devrimin istemlerine kendini uydurmaya çalışan çağdaş emperyalizmin çizgileri değişmeye başlamıştır. Günümüzde emperyalizmin tekелci devlet niteliği gitgide artmıştır. Devletin, sermaye ve üretimde tekелciliği kuvvetlendirecek teşvik tedbirleri, ulusal gelirin gitgide daha büyük bir bölümünün devlet eliyle tekrar dağıtımını, tekellere yapılan askeri siparişler, ekonomik kalkınma programlarının ulusal çapta hükümet tarafından finanse edilmesi, emperyalizmle bütünleşme politikası, sermaye için yeni sömürü araçları bulunması, hep emperyalizmin kullanmakta olduğu araçlardır.

Tekelci devletin, tekелci sermayenin çıkarlarına uygun olan ve egemenliğini sürdürme amacı taşıyan bir takım ayarlamalar yapması, kapitalist piyasada kendiliğinden bazı hoş gitmez gelişmelerin oluşmasını engelleyememektedir. Hemen hemen hiç bir kapitalist devlet ekonomisinin dalgalanmalar ve önemli devresel durgunluklarla karşılaşmasını önleyememektedir. Bazı ülkelerde endüstriyel kalkınma hızlı bir tempo gösterdikten hemen sonra

bu tempo yavaşlamakta, hatta üretimde düşüş kaydedilmektedir. Gerçekten kapitalist sistem gerek malî gerek parasal bakımdan önemli bir bunalım içindedir.

Bilimsel ve teknik devrim, doğayı değiştirmek madî zenginlikler yaratmak ve insanın yaratıcı gücünü kat kat arttırmak bakımından görülmemiş olanaklar sağlamıştır. Bununla beraber, bütün bu olanaklar herkesin refahı için kullanılacağına, kapitalizm, bilimsel ve teknik devrimden kendi kârını arttırmak için yararlanmakta, bu devrimi emekçilerin sömürülmesini sağlama yolunda bir alet olarak kullanmaktadır.

Bilimsel ve teknik devrim, ekonominin toplumsallaşma sürecini çabuklaştırır. Buna karşılık tekellerin boyunduruğu altında toplumsal uzlaşmazlıklar daha büyük daha şiddetli hale gelir. Sadece kapitalizmin klâsik çelişkileri daha belirli hale gelmekle kalmamakta, yeni çelişkiler de ortaya çıkmaktadır. Bunlardan en dikkati çeken bilimsel ve teknik devrimin yarattığı ve yaratacağı olağanüstü olanaklarla, bu olanakların bütün toplum bireylerinin yararına kullanılmasını önlemek için kapitalizmin koyduğu engeller arasındaki çelişkidir. Kapitalizm ulusal zenginlikleri israf eder, bilimsel buluşların ve muazzam madî kaynakların büyük bir kısmını savaş amaçlarıyla kullanır. Aslında bu üretimin toplumsal niteliğiyle üretimin düzenlenmesindeki devlet tekelsizliği arasında varolan çelişkidir. Emek-sermaye çatışması gitgide keskin hale gelmekle kalmamakta, aynı zamanda ulusun büyük bir çoğunluğunun çıkarlarıyla finans oligarşisinin çıkarları arasındaki uzlaşmazlık derinleşmektedir.

En ileri kapitalist ülkelerde bile milyonlarca insan işsizdir, yoksulluklara katlanmak zorundadır ve geleceğine güvenle bakamamaktadır. «Gelir dağılımında reform»,

«toplumun yönetime katılması» gibi yeni sloganlar ortaya atılmıştır ama kapitalist sömürü bunlara rağmen durmadan artmaktadır. Ücret artışları, emeğin verimliliğine ve yoğunlaşmasına artan toplumsal gereksinimlere oranla çok geride kalmaktadır ve tekel kârlarının artışıyla boy ölçüşecek gibi değildir. Küçük toprak sahibi köylünün durumu kötüleşmeye devam etmekte, orta katmanların büyük bir bölümünün durumu ise dayanılmaz bir hal almaktadır.

Tekelciliğe Karşı Güçler İttifakına Doğru

Finans-kapitalin egemenliği ve tekelci devletin «tarım programları», orta ve küçük toprak sahibi köylülerin gitgide daha büyük bir bölümünü perişan etmektedir. Fransa'da son dönemde köylüler bu boyunduruğa karşı güçlü bir direnme göstermeye, hatta kentlerdeki emekçilerin de desteğini sağlayan kitle hareketlerine girişmeye başlamışlardır. İşçi ve köylülerin ittifakının güçlenmesi, bunların tekellere ve tekellerin iktidarına karşı giriştikleri mücadelenin başarıya ulaşması için gereklidir.

Büyük sermaye, kentlerde yaşayan orta katmanların büyük bir bölümünün çıkarlarına artık sırtını çevirmiştir. Bu yüzden de geniş orta katman kitleleri, aralarında birlik olmadığı ve burjuva ideolojisinin etkisine daima açık bulundukları halde, kendi çıkarlarını savunmak için mücadeleye katılmakta, genel demokratik hedefler uğruna savaşı kabul etmekte ve işçi sınıfıyla birlikte hareket etmenin kendileri için ne kadar önemli olduğunu anlamış bulunmaktadırlar.

Bilimin dolaysız bir üretici güç haline geldiği bu dönemde ücretliler safına katılan aydınların sayısı da durmadan artmaktadır. Bunların toplumsal çıkarları işçi

sınıfının çıkarlarıyla eş hale gelmiş, yaratıcı özlemleri tekelci patronların kâr yarışının gerekleriyle çatışır olmuştur. Durumlar birbirinden farklı olmakla beraber, çeşitli aydın guruplarıyla hükümetlerin emperyalist siyasetleri ve tekeller arasındaki sürtüşmeler de hızla artmaktadır. Burjuva ideolojisinin içine düştüğü bunalım, aydınları emperyalizmle mücadele yoluna çekmektedir. Barış, demokrasi, toplumsal ilerleme, üretimin, kültür ve haberalma araçlarının demokratik kontrolü ve halkın çıkarlarına uygun öğrenimin gelişmesi için verilecek mücadelede kafa ve kol emekçilerinin ittifakı çok önemli bir unsur haline gelmiştir.

İşçi sınıfının, köylülerin, kentlerdeki orta katmanların, aydınların çıkarlarının birleşmesi, ittifaklarının gelişmesi tekellerin iktidarının toplumsal temelini kemirdiği gibi, egemen güçler arasındaki içsel çelişkileri arttırmakta ve anti-tekelci, anti-emperyalist mücadelede büyük kitlelerin harekete geçmesini körüklemektedir.

KAYNAKLAR VE NOTLAR

GİRİŞ

- (1) Alain Badiou : Yeni Tip Bir Marksist Leninist Parti Yaratma Sorununa Katkılar (Maspéro Yayınları)
- (2) Roger Garaudy : Sosyalizmin Fransa Modeli (Gallimard)

BİRİNCİ BÖLÜM

AYDINLARIN TOPLUMSAL KONUMU

- (1) Philippe Labro ve özel yayım ekibi tarafından «Bu Sadece Bir Başlangıç» adıyla yayımlanan belgeler derlemesindeki bir analiz.
- (2) a.g.e.
- (3) Epistémon : «Fransa'yı Sarsan Bu Fikirler», Fayard Yayınları.
- (4) Bu konuda, Claude Prévost'un **La Nouvelle Critique'de** öğrenci eylemlerinde sol ideolojinin rolü üzerindeki incelemesine (Haziran 1968); Michel Simon'un aynı derginin Eylül 1968 sayısındaki incelemesine; Pierre Jouquin'in Ekim 1968 sayısındaki yazısına bakılabilir. Ayrıca **La Pensée** dergisi Ağustos 1968, **Economie et Politique** dergisi Temmuz ve Eylül 1968'de bakılabilir. Mayıs-Haziran 1968 sürecinin genel anlamı için, Waldeck Rochet'in Mayıs-Haziran 1968 Dersleri adlı metninin önemi işaret etmek gerekir.
- (5) Thibaut : «Tekelci Devlet Kapitalizmi, Bilimsel ve Teknik Faaliyet ve Üretici Güçlerin Gelişmesi» (**Economie et Politique**, Ekim 1967).
- (6) Claude Vernay : «Emekçi ve Aydınlar, Maddi Üretim ve Toplum» (**La Nouvelle Critique**, Haziran 1968).
- (7) «Eskiden birbirlerinden kopuk olan bilim ve teknik şimdi sıkı bir işbirliği halindedirler. Teknik gelişmeler bilime yeni araştırma alanları açmıştır. Özellikle bilim, tekniği peşinden sürüklemekte ve tekniğin çözmek zorunda kaldığı yeni sorunlar yaratmaktadır.» **Lavie de la Recherche Scientifique** dergisi, 15 Haziran 1965.

- (8) Guélaud-Leridon (**Population**'un 1964 Ocak-Mart sayısı)
- (9) S. Laurent: «Tekelci Devlet Kapitalizmi ve Çalışan Nüfusun Sömürülmesi» başlığıyla **Economie et Politique** dergisinin 1966 Haziran-Temmuz özel sayısında çıkan makale.
- (10) Gerçek insan ihtiyaçlarının tarihi ve bunların, iş-gücünün üretim koşullarının evrimi ile ilişkisi üzerine bkz. **Economie et Politique**'in 1967 Nisan-Mayıs-Haziran sayısı.
- (11) Bu konuda bkz. S. Laurent, «Fransa'da Sosyal Sınıflar» **La Nouvelle Critique** içinde, No. 11, 1968, Şubat, S. 809. Ayrıca Bon ve Burnier, a.g.e., s. 229-233.
- (12) **L'Ecole et la Nation**'un 1970 Ocak-Şubat özel sayısı. Öğretim Reformu Tasarısının Analizleri ve «**Recherches Internationales a la Lumière du Marxisme**», 1966, 55 No. lu sayısında, R. Richta'nın «Bilimsel ve Teknik Toplumda İnsan» adlı yazısı.
- (13) Çağdaş üretken güçlerin evriminin (gelecekte daha da belirginlik kazanacak) sonuçlarının bu yönü üzerine bkz. R. Richta a.g.e. özellikle s. 42-46.
- (14) S. Laurent: «Fransa'da Toplumsal Sınıflar».
- (15) Maurice Thorez, «Sınıf Kavramı ve İşçi Sınıfının Tarih-sel Rolü» konusundaki konuşma, (Mart 1963).
- (16) Jaan Launay'ın, «Üretim Kavramı Üzerine Düşünceler» adındaki incelemesi, (**Economie et Politique**'in 1968 Eylül sayısı).
- (17) Karl Marx: **Kapital**, Cilt 1, s. 182-183.
- (18) Karl Marx: **Kapital**, Artık Değer Teorileri.
- (19) Karl Marx: **Kapital**, Cilt 2, s. 183.
- (20) J. Launey'in makalesi.
- (21) Henri Jourdain, «Zamanımızın Ekonomik Sorunları ve Marksizm», («**les Cahiers du Communisme**» Mayıs-Haziran 1966).
- (22) Jean Launay'ın daha önce sözü geçen yazısı.
- (23) Aktörlerin durumu üzerine, **La Nouvelle Critique**, Mayıs ve Ekim 1968 sayıları.
- (24) İda Berger ve R. Benjamin «Univers des Instituteurs», Minuit Yayınları (1964) ve Gérard Vincent, «Les Professeurs du Second Degré», (1967).

MÜHENDİS VE UZMANLARIN DURUMU ve BİLİNÇLENMELERİ

- (1) «Entreprise» dergisi, Ocak 1969.
- (2) a.g.e.
- (3) a.g.e.
- (4) Karl Marx, **Kapital**, Cilt 2, s. 24.
- (5) Lenin : «**Büyük İnisiyatif**».
- (6) Buradaki «**Ücret**» terimi hayali bir uydurmadır. Bunun «artık değer» den verilen bir pay olduğu açıktır.
- (7) Marcel Démonque ve J. Y. Erchenberger, **La Participation**'da «operasyonel» kadrolarla «işlevsel» kadroları ayırmaktadırlar.

BÖLÜM İKİ

ÜCRETLİ AYDINLARDA DÜŞÜNCE EVRİMİ

- (1) Bu hareketin başlangıcının ideolojik sorunları için bkz. Marx ve Engels'in **Alman İdeoloji**'sindeki analizleri özellikle Feuerbach Eleştirisi).
- (2) Özellikle 1967-1969 arasında mühendisler arasında meydana gelen işsizlik olaylarının sayıları için **Economie et Politique**, Şubat 1969 sayısında, G. Alezard'ın yazısı ve J. Cheverny'nin «**les Cadresde Nouveaux Proletaires**» kitabı.
- (3) Louis Armand'ın «**Entreprise**» dergisinde yayınlanan «**Mühendisin Savunması**» başlıklı makalesi (20.11.1965).
- (4) Bu gereksinmenin (haberleşme, diyalog, katılma) gerçeği ve derinliği üzerinde ve burjuva ideolojisinin, onu kendisine katma ve yolunu değiştirme çabaları için, Françette Lazard'ın **Economie et Politique** Mart 1969 sayısındaki «**Mülkiyet, İktidar ve Katılma** adlı yazısına bakınız.
- (5) Bu polemik kitap, J. Cheverny'nin «**Les Cadres, Essai Sur de Nouveaux Proletaires**» (Julliard Yayınları) adlı kitabıdır. Yazar burada belli bazı kuramsal ve siyasal yanlışlar pahasına, uzmanları, teknokrasi ve finans-kapital'in kurbanları olarak nitelemekte, «utanç verici ücretliler», «özel hak memurları», gerçek «proleter'ler», üretimde olduğu kadar tüketimde de yabancılaşmış hem

- kurban, hem de suç ortakları olarak isimlendirmektedir.
- (6) Claude Vernay, «**La Nouvelle Critique**» Haziran 1968.
- (7) Louis Armand, a.g.e.
- (8) Bu çift yanlılığın teorik analizi için bkz. Karl Marx, **Kapital**, Cilt 2.
- (9) Paul Boccara'nın **Economie et Politique**» 1968 Haziran-Temmuz sayılarında yayımlanan, tekelci devlet kapitalizminin anatomisi ve fizyolojisi üzerine analizi.
- (10) Tekelci devlet kapitalizminde sermayenin etkinliğinin ve sermaye ile devlet arasındaki sınıf bağlarının (ekonomik çerçevede bile) görüntü düzeyinde kavranması git-tikçe daha karmaşık olmakta ve güçleşmektedir. **Görün-tüler düzeyi**, başkaldıran aydınların goşist ve reformist ideolojilerinin genellikle düştüğü tuzaktır.
- (11) «**Quelle Université? Quelle Société?**» adıyla yayımlan-mış olan (Seuil yayımları, 1968) metinlerde tüketim ve üretim hakkındaki tezler. Burada ekonomik kurallar, ki-şisel ve tesadüfi kararlara bağlı olarak ele alınmaktadır.
- (12) Bu bilinçsiz bilgisizliğin 1968'in duvar afişlerinde tekrar-lanması ilgi çekicidir («**Les Murs ont la Parole**», Tchou Yayınları) Özel ölçütler, orada devrimin tek gerçek öl-çütleri olarak ileri sürülmektedir. İşçilerin isteklerinin «gölünç» olarak nitelenmesi de bu anlayışla açıklanabi-lir. Kapitalizm burada bir «tüccar kapitalizm» olarak ele alınmaktadır. Fransız işçisini çıkarıcı, buzdolabı ve TV'den başka bir şey düşünmez olarak niteleyen deyimler de o günlerin bazı yazılarında göze çarpar. Solcu ideolojinin bu görünümü üzerine, Claude Prevost'un «**Les Etudiante et le Gauchisme**» kitabını hatırlatalım.
- (13) Özellikle J. Cheverny'nin daha önce sözü geçen yazıları.
- (14) St. Laurent, **Economie et Politique**'in Haziran-Temmuz 1966 özel sayısında, «Tekelci Devlet Kapitalizmi ve Ça-lışan Sınıfın Sömürülmesi» yazısı.
- (15) St. Laurent, **Economie et Politique**'in Temmuz 1966 sa-yısındaki makalesi.
- (16) Bu konuda, **Economie et Politique**, Nisan-Mayıs-Haziran 1967, ve P.H. Chombart de Lauwe'un özellikle «**Revue Française de Sociologie**», Nisan 1964'deki «Rehber Ni-telikteki İstekler ve İmajlar» yazısı.
- (17) M. Miegge, «**Christianisme Social**», Mart-Nisan 1964 sa-

yısındaki «Ekümenizm, Toplumsal Bir Olay mı?» adlı makalesi.

- (18) Karl Marx ve F. Engels, «*Etudes Philosophiques*», kitabından «Conrad Schmidt'e Mektup» (1890). Engels şunu da eklemektedir: «Ekonomi, burada doğrudan doğruya kendisi hiç bir şey yaratmaz, ancak varolan entellektüel maddenin değişim ve gelişim biçimini saptar ve bunu çokluk felsefe üzerinde en büyük ve dolaysız etkinin, siyasal, adli ve ahlâki yansımalarından gelmesi sayesinde geneliikle dolaylı olarak yapar.»
- (19) Sivil hak konusunu alarak, Engels, örneğin, «hakkın gelişmesi»nin çoğunlukla önce ekonomik ilişkilerin adli ilkelere dolaysız çevrilmesinden doğan çelişkileri saf dışı etmeye ve uyumlu bir adli sistem kurmaya dayandığını, daha sonra ise bunu izleyen ekonomik gelişmenin bu sistemi parçalamak ve yeni çelişkilerin içine atmak sonucunu verdiğini gözleminin kaçınılmaz olduğunu göstermiştir.

«GOŞİST» İDEOLOJİ ÜZERİNE YENİ DÜŞÜNCELER

- (1) Goşizm'e karşı savaşın gerekliliği için, Geston Plissonnier'in raporu, Haziran 1969 Konferansında Waldeck Rochet'nin müdahalesi ve Rene Piquet'nin 1969 raporuna bakılabilir.
- (2) Bu konuda özellikle *La Pensée* dergisinin 143-144. sayılarında L. Althusser ve R. Garaudy'nin makalelerine bakılabilir.
- (3) Çağdaş toplumsal koşullara uymayı kesinlikle reddetme.
- (4) «*Humanité*» özel ek, (10.10.1969); «Teknokrasi, Teknokratlar, Teknokratik İdeoloji».
- (5) Anni Kriegel, genellikle tartışılacak bir kitap olan «Fransız Komünistleri»nin ilginç son bölümü.
- (6) Louis Althusser, «*La Pensée*» Sayı 144., s. 10. Althusser'in tahlilini onaylıyorum. Gilbert Badia'nın sözlerini de nakletmek isterim: «Lüksemburg'culuk sadece Rosa Lüksemburg'un görüşlerinin tam bir yansıması değildir. Onun verdiği malzemelerden, daha sonra inşa edilmiş bir görüştür.»
- Pierre Sorlin de şöyle der: «Rosa Lüksemburg'da devrim

kapitalizmden sosyalizme geçiş aracı değil, bizzat amaçtır.»

- (7) Michel Rocard : «Birleşik Sosyalist Parti ve Fransa'nın Geleceği» (Seuil Yayınları).
- (8) Jaques Mandrin, «La Sociala-Mediocratie», Seuil Yayınları, s. 147.
- (9) Jean Poperen, «Une Strategie pour la Gauche», Fayard Yayınları.
- (10) Mayıs 1968 sırasında bu tip tanımını kurmak için, Alain Schnapp ve Pierre Vidal-Naquet'in «Journal de la Commune Etudiante» (Seuil Yayınları) derlemesine bakılabilir.
- (11) Georges Bataille : «Eski Kirpi» ve 'surhomme' ve 'surréaliste' sözcüklerindeki 'sur' öntakısı üzerine («Tel Quel» dergisi, sayı 34).
- (12) «Jesus-Christ Sauveur et Esperances des Hommes d'Aurjurd'hui» derlemesi (Centurion yayınları, 1969).
- (13) Michel de Certeau : «La prise de Parole».
- (14) Journal de la Commune Etudiante'da yayımlanan 22 Mart Belgeleri.
- (15) Cohn-Bendit kardeşlerin kitabı.
- (16) Maurice Moissonier «La Nouvelle Critique» sayı 24.
- (17) Jacques Derrida : «De la Grammatologie» (Minuit Yayınları).
- (18) a.g.e., s. 200.
- (19) Jeanne Colombel : «İtirazcılık ve Yapılar», «La Pensée» dergisi, sayı 140-141.
- (20) Epistémon : «Les Idées qui ont Ebranlé la France», (Fayard Yayınları).
- (21) Michel Pécheux : «Beşeri Bilimler ve şimdiki An», «La Pensée», sayı 143.
- (22) Bu konuda gerçek bir analiz, Louis Perceval'in 30.5.1969 tarihli L'Humanité'de «Üçüncü Güç ve Merkezcilik-Efsane ve Gerçek» başlıklı makalesinde bulunabilir.
- (23) Mayıs 1968 : Genel Prova (Maspero Yayınevi).
- (24) Schnapp ve Vidal-Naquet : Daha önce sözü edilen belge
- (25) Louis Althusser : «Kapital'i Okumak», (Maspero Yayınları).
- (26) Lenin ve Filozoflar (Maspero Yayınları).
- (27) Philippe Sollers, «Büyük Yöntem» makalesi («Tel Quel» dergisi sayı 34).

- (28) «Katkı» önsözü (Sosyal Yayınlar).
- (29) André Stéphané : L'Univers Contestataire, (Payot Yayınları).
- (30) «Devrim Karşısında Aydınlar ve Öğrenciler» konferansı.
- (31) «Nouvelle Critique» 15, 19, 23, 25. sayılar.
«Economie et Politique» 1 ve 2. sayılar, 1969.
- (32) Örneğin Vincennes olaylarının bazı cepheleri (S.N.E. bültenleri).
- (33) Jean Rony : «Demokrasi Yoktur» makalesi, L'Humanité' (23.5.1969).
- (34) Van Der Lubbe, Reichstag yangını sırasında Nazi kışkırtmasının araç ve kurbanı, bir goşist idi. Bu konuda, Eduard Calic'in «Le Reichstag Brûle» kitabına bakılabilir. (Stock Yayınları).
- (35) FKP'nin Champigny Manifestosu.
- (36) A. Casanova, (La Nouvelle Critique» sayı 25.
- (37) Lenin, Toplu Eserler, Cilt 31, s. 99.
- (38) M. Pécheux : a.g.e.
- (39) (40) Özellikle 1968 seçimleri dolayısıyla R. Garaudy, La Pensée de, (sayı 145) bence gereksiz yere, Michel Vezzet'i öğrenci hareketine, tek çıkış yolu olarak «austro-marksizmin % 51 kavramını hatırlatan bir seçime bakış tarzı»nı öğütlemekle suçladığında, burada hedef alınanın FKP'nin 1968 seçimlerindeki tutumu olduğu gözden kaçabilir mi?
- (41) Lenin, Toplu Eserler, Cilt 4, sayfa 432.

Çeşitli uzman, mühendis, teknisyen, eğitim görevlisi gibi aydınların toplumsal ve siyasal mücadeledeki yerleri, öğrencilerin durumu, dünyada ve Türkiye’de son yılların tartışılan önemli sorunlarından biridir.

Elinizdeki kitap, aydınların sınıf mücadelesindeki yerini çeşitli yön ve boyutlarıyla ele alıp tartışmaktadır.

Yazarlar, kitapları üstüne şöyle diyorlar :

«... Sosyalistler, işçi sınıfıyla aydınların zorunlu ittifakını başta gelen sorunlardan biri saymakta ve üzerinde dikkatle durmaktadırlar.

«Bu küçük kitabın amacı hem bu konudaki dikkatli bir araştırmanın kanıtı olmak, hem de söz konusu sorunların derinliğine incelenmesine ve bu zorunlu ittifakın gerçekleşmesine katkıda bulunmaktır.»

